

ideme
ďalej

Ivan
ŠTEFANEC

⋮
IDEME
ĎALEJ

Ivan ŠTEFANEC
Váš *europoslanec*

KĎH

*Rozhovor v tejto knižke je autentický.
Všetky mená, postavy, miesta a udalosti sú reálne.
Akákoľvek podobnosť s realitou preto nie je náhodná.*

— Náš poštár —

Po predstavení Včela v zime niekedy v roku 1999 ma na chodbe v divadle na Škultétyho ulici oslovila usmiata dvojica: otec a syn. Páčilo sa im predstavenie, čo ma potešilo, ale rovnako ma potešilo aj pozvanie do firmy Coca-Cola, kde otec pracoval, a kde som aj na prvej návšteve od otca dostal darček – vreckový nožík s drevenou rúčkou, ktorý si schovávam dodnes.

Tak som sa zoznámil s Ivanom Štefancom, spriatelili sme sa a vtedy som si aj natrvalo zapamätal Ivanov základný poznávací znak: úsmev. A zároveň odvtedy až dodnes sú Štefancovci našimi priateľmi a pravidelnými a stále vernými divákmi.

Ivan šéfoval veľkej firme, ale nikdy sa nehral na veľkého šéfa, ale skôr to vždy bol náš kamarát, priaznivec a vášnivý divák. No v rámci možností slávnej fungujúcej firmy, ktorú práve on na Slovensku postavil na nohy, vždy vedel pomôcť nášmu neštátnemu divadlu, čo sme vedeli oceniť. Pomohol nám s úpravou interiéru hľadiska, ale dokonca pozval aj súbor RND do Ameriky na olympiádu, čo nás doslova ohromilo.

V jeho záhrade kúsok od Bratislavy sme veľakrát nielen vášnivo debatovali, ale aj grilovali a hrávali v rámci našich skromných športových možností volejbal či futbal (nikdy sme nevyhrali, lebo Ivan s rodinou sú veľmi dobre trénovaní), no o to s väčšou pasiou sme hrali na gitare a harmonike a spievali pesničky – a vždy aj s Ivanovou rodinou, ktorá ich všetky vie naspamäť.

Tam niekedy pri tom malom záhradnom jazierku sa mi pred časom Ivan zdôveril, že nechce iba hovoriť o tom, že u nás sa nič nedá, lebo je to také alebo onaké, ale chce aj pre Slovensko niečo konkrétne urobiť. A tak sa Ivan rozhodol: opustil fungujúcu firmu a zakrátko sa z neho stal človek politický. A odvtedy tuším aj robí všetko pre to, aby to, čo vraví a robí, neboli iba slová, ale boli za nimi aj konkrétne činy.

No, chvalabohu, stále a natrvalo zostal ten istý Ivan, s tvorivými nápadmi a dôslednou dennodennou prácou. Prihovára sa nám z Bruselu nielen ako náš mimoriadne aktívny poslanec Európskeho parlamentu, ale hlavne skoro vždy ako náš občan a človek konkrétnej práce, dialógu a dohody.

Vždy, keď stretnem usmiateho kamaráta Ivana Štefanca, mám dojem, že stretám poštára, ktorý nám nesie dobrú správu.

Stanislav Štepka

— Prológ —

Milí priatelia,

ďakujem Vám, že ste zobrali do rúk túto knižku. Vznikla spontánne ako nápad obzrieť sa dozadu a následne pozrieť sa dopredu vzhľadom na moje životné jubileum. Pri takýchto príležitostiach si človek viac ako inokedy uvedomí, aký rýchly je život a čo je v ňom dôležité. Za 40 rokov produktívneho veku som toho na Slovensku zažil veľa a spolu sme aj niečo zmenili. Práve preto dúfam, že knižka môže byť zaujímavá nielen pre mojich súčasníkov, ale aj pre mladých, ktorí nezažili absurdnosti minulého režimu. Význam tohto pohľadu vidím najmä v poučení pre budúcnosť. Veľmi si želim, aby sme našu slovenskú budúcnosť založili na vzdelaní, na rodinnej spolupatričnosti a na aktívnej európskej spolupráci. Ak to z rozhovorov v knižke budete aj Vy takto cítiť, budem mať veľkú radosť.

Moje rozhovory so synom boli spontánne a v otázkach mal absolútnu voľnosť. Neovplyvňoval som ho v tom práve preto, aby sa ma pýtal to, čo zaujíma jeho generáciu. On sám potom rozdelil rozhovory do štyroch častí, znamenajúcich štyri dekády na Slovensku. Poďakovanie za tento prínos preto patrí jemu. Ďalšie poďakovanie patrí vzácnemu priateľovi a majstrovi Stanislavovi Štepkovi za jeho riadky v úvode tejto knižky. V neposlednom rade ďakujem svojej manželke a rodine, ktorá ma podporovala nielen pri tejto knižke a na ktorú sa môžem vždy spoľahnúť.

Prajem Vám príjemné čítanie a budem rád, ak mi dáte vedieť, čo sa Vám v tejto knižke páčilo a čo nie.

Ideme ďalej!

S úctou,

Ivan Štefanec

ČASŤ PRVÁ

— 80 roky – Cesta z/do nevoľníctva —

Osemdesiate roky priniesli nový vietor na Západe a starú stagnáciu na Východe. Sovietske vojská sa pozvali do Afganistanu a tie dočasne pozvané do Československa nejavili ochotu na návrat. Podľa predpovedi socialistov už mal byť komunizmus, namiesto toho neboli často ani banány, ani toaletný papier. Na Pražskom hrade vládol Husák a v krajine pod Tatrami vládla apatia, ako aj občasná radosť z bežného života.

1978 – Karol Wojtyła sa stáva pápežom Jánom Pavlom II.

1979 – vo Veľkej Británii sa dostáva k moci Margaret Thatcherová

1980 – americkým prezidentom sa stáva Ronald Reagan

1982 – nemeckým kancelárom sa stáva Helmut Kohl

1982 – v úrade zomiera Leonid Brežnev

1984 – v úrade zomiera Jurij Andropov

**1985 – v úrade zomiera Konstantin Černenko a nastupuje
Michail Gorbačov.**

Mladý vysokoškolák Ivan nastupuje na povinnú vojenskú službu.

Kapitola prvá

— Vojenčina —

„O tom co je hezké, a co ne, rozhodujeme my, strana!“

Miloslav Švandrlík: Čierni baróni

• *Ako to bolo s „útokom“ na Viedeň?*

Počas druhého a tretieho ročníka na Vysokej škole ekonomickej sme mali každý týždeň serióznú vojenskú prípravu. Učili sme sa zloženie tanku, rozoberanie samopalu či taktiku.

Aby toho nebolo málo, raz sme išli do terénu nacvičovať útok tankom na Viedeň. Vybehli sme do parku a rozostavili sa do formácie v tankových čatách a práporoch. Každý dostal vysielacku a každá štvorica predstavovala jeden tank (veliteľ tanku, vodič, nabíjač, strelec). Tvárili sme sa, že sme tank, a akože sme útočili na Viedeň. Dostali sme povel „Útok na Viedeň!“ a všetci sme sa rozbehli. Po nejakých 200 metroch sme dostali povel „Stáť!“. Zastavili sme a všetci sme sa z tej absurdity strašne smiali. Nacvičovali sme útok na Viedeň v tankoch bez tankov.

Do tankov sme sa potom dostali až na sústreďení v Jindřichovom Hradci. Bolo celkom brutálne šesťtýždňové sústreďenie. V kasárňach, s nočnými streľbami, s jazdami v tankoch. Urobili z nás poddôstojníkov a veliteľov tankových čiat.

Po revolúcii som hovoril kolegom v Coca-Cole vo Viedni, ako sme nacvičovali útok na ich mesto. Spolu s kolegami zo strednej a východnej Európy sme s na tom hrozne zabávali, s úľavou, že už padla železná opona a že

sa to už nemôže nikdy stať. Všetci rakúski kolegovia boli na smrť vystrašení. Padla im sánka a neveriacky sa ma pýtali: „Vy ste na nás naozaj chceli zaútočiť? Veď my sme boli neutrálni! My by sme sa nedokázali brániť!”

„Na nijakej neutralite nezáležalo, boli ste pre nás imperialisti a nepriatelia. My sme sa podľa socialistického vzoru bránili tak, že sme na vás akože útočili,” bola naša odpoveď. Trvalo dosť dlho, kým to pochopili. Ak vôbec...

● *Aká bola skutočná vojenčina?*

Bola rovnako úplne absurdná. Na jednej strane bola pomerne fyzicky náročná, najmä prvý mesiac sme dostali do tela, s čím som nemal problém, ale niektorí áno. Museli sme chodiť cvičiť, behávať, dlho pochodovať, bolo to fyzicky celkom náročné. Pravidelne sme chodili na tzv. opičiu dráhu preliezať, podliezať, či preskakovať najrôznejšie prekážky.

Na druhej strane to bol taký organizovaný zmätok. Tí, čo predtým neboli na vojne, si mysleli, ako je to celé zorganizované a aký je tam poriadok. V skutočnosti to bolo všetko úplne dezorganizované, čo bolo až nebezpečné. V skladoch bol chaos, považovali sa tam výbušniny. Mali sme tanky, ktoré nikdy nejazdili. Pretierali sa na zeleno a často to bola ich jediná aktivita.

Stavali sme železnice. Už fakt, že som sa zo dňa na deň stal z veliteľa tankovej čaty veliteľom železničnej čaty, bol pozoruhodný. Na vojne bolo celkom bežné, že sme mali robiť niečo, na čo sme nemali výcvik a ani základné vedomosti, ako sa to má správne robiť.

Stavali sme dokonca hlavnú železničnú trať Púchov – Praha, úsek medzi Přerovom a Valašským Meziříčím. Bol som svedkom stavby tejto železničnej trate a videl som, ako laicky a nedbalo sa uťahovali skrutky na koľajniciach. Keď som touto trasou cestoval v noci, moje podvedomie sa ozvalo – zobudil som sa a bál som sa, aby sa nič nestalo. O niekoľko rokov neskôr som našťastie videl, ako železničiari upravovali spomínanú trať. Potom som sa upokojil a moja nočná mora zmizla, viac som sa cestou nebudil. Cit môjho podvedomia bol naozaj silný.

Vojenská služba bola plná kontrastov.

● *Pamätáš si na nejaké nehody? Či nebudaj nejaké smrteľné nehody?*

Bohužiaľ, na cvičeniach dochádzalo aj k nehodám. Žiadna „pohodička“. Keď sme strieľali ostrými nábojmi, išlo o život. Pamätám si, že počas stráže sa jeden vojak zastrelil z depresie, že dlho nebol doma. Mal ostré náboje a najprv začal strieľať po druhých a potom otočil zbraň na seba. Nebol to ojedinelý prípad.

Boli sme akýsi otupení, vnímali sme to ako súčasť prostredia. Na jednej strane to bolo kruté, na druhej strane to bolo také hranie sa na vojačikov v zálohe. Stále sme sa tvárili, že sme organizovaní a silní, ale vedeli sme, že je to len pretváрка a že to nefunguje. Pod zeleným pláštikom sa skrývala nehorázna neschopnosť veliteľov, ktorí, mierne povedané, neboli najinteligentnejší. Boli to často práve tí, ktorí sa neuplatnili v iných povolaniach. To nesedelo. Prevaha prirodzenej inteligencie bola zrejmá. Nevzdelaný mal viac fičiek a mal riadiť tých inteligentnejších, čo bol už primárny rozpor, z ktorého pramenili ďalšie. Rozkazy boli často nelogické, ale museli sa plniť. Na dôvažok musím povedať, že som počas života stretol aj mnoho čestných a inteligentných vojakov z povolania, ktorí službu vlasti chápali ako poslanie.

Vznikali však aj vážne situácie, napríklad keď sme na vojne dostali rozkaz pre zabezpečovanie rozmiestňovania atómových zbraní. Sovietske rakety sa vo veľkom rozmiestňovali v Československu koncom roku 1983, keď zúrila studená vojna. Napätie sa dalo krájať. Naša reakcia bola vystrašená, až apatická, ale nikto si netrúfol nejakým spôsobom protestovať. Aj v očiach starých veliteľov som videl, že situácia je vážna. Atómové zbrane, to už je nie hra. O to viac, že všetko bolo robené dezorganizovane.

Na vojne bolo bežné, že chemik sa stal kuchárom a tankista železničiarom. Zo dňa na deň prevelili ľudí na inú prácu. Bez akejkoľvek vnútornej logiky. Človek má radšej spomienkový optimizmus a spomína si na to dobré, čo z toho vzniklo, napríklad na veľa kamarátstiev. Nedávno sa mi ozval kamarát, s ktorým som bol na vojne, a veľmi dobre mi padlo, že sme si spolu zaspomínali. Za pozitívnu vec tiež považujem fyzickú prípravu. Nikdy som nebol v takej fyzickej kondícii ako vtedy.

• *Zabehol by si vtedy maratón?*

Maratón asi nie. Na to treba špeciálny tréning. Maratóny som začal behať až po päťdesiatke. Vtedy som sa zameriaval na stredné trate, na osemstovku a tisícpäťstovku. Dostal som sa až do výberu vojenského okruhu v atletike. Výhodou vtedy bolo, že šport mal zelenú a organizovali sa súťaže, na ktoré sme sa mohli pripravovať. Dva až trikrát týždenne sme mohli mať tréningy, čo bola príjemná šanca uliať sa z kasárenského režimu a zabehať si mimo areálu. Mnohí išli síce rovno na pivo, ale tí, ktorí si išli zabehať, naozaj behali, a až potom sa k nim pripojili. Už len skutočnosť, že sme z vojny mohli ísť na nejaké atletické sústredenie aj na týždeň, bolo fajn. Mohli sme sa venovať atletike,

nemuseli sme šaškovať v kasárňach. Kvalifikoval som sa aj do finále armádnej súťaže, keďže som však mal na daný čas naplánovaný „opušťák“, jednoznačne som dal prednosť návšteve rodiny.

● ***Ako často bol tzv. opušťák?***

Pre mňa to nebolo také zlé, hneď po škole (ešte pred vojenčinou) som sa oženil. Ako ženatý som mal nárok na dovolenku dvakrát po päť dní za rok. Jednu som si vybral na Vianoce a druhú v máji, keď sa narodila dcéra Ivanka. Okrem toho bola šanca na „opušťák“ raz za dva mesiace. Bola to forma odmeny, napríklad za výsledky v bežeckých súťažiach. Keď som vyhral medailu, dostal som voľno. Alebo to bola odmena za niečo mimoriadne, napríklad za splnenie nejakých úloh, ktoré boli často len na papieri. Pamätám si, že som pre veliteľovu ženu prekladal nejakú knihu z ruštiny do slovenčiny pre jej diplomovú prácu, za to som mohol ísť domov.

● ***Bolo to také ako z pesničky od Nohavicu *Když mě brali za vojáka*?***

Áno, veľa pesničiek je veľmi výstižných, vystihujúcich danú dobu. Zároveň je dosť smutné, že človek stratí toľko času v produktívnych rokoch – rok či dva. My absolventi sme mali rok. Ten čas sa dal využiť oveľa efektívnejšie, a s rodinou.

● ***Považuješ vojenčinu za zbytočnú?***

Samozrejme. Z veľkej miery to bol premárnený čas. Vo všetkom sa človek, pravda, snaží nájsť aj niečo pozitívne a niečo sa naučiť. Prínos bol skôr v kontaktoch a medziľudských vzťahoch. Bolo zaujímavé pozorovať, ako sa človek správa v rôznych situáciách. Zažil som tiež niečo, čo by som inde nezažil, napríklad návštevu kasární sovietskych okupantov.

V Olomouci som bol na športových hrách medzi armádami. Po ukončení súťaže sme sa išli pozrieť do ich kasární, kde človek pochopil, že tie naše, na ktoré sme sa sťažovali, nie sú najhoršie. V jednej chvíli ma premožla ľútosť, čo bol tiež ďalší protiklad. Učili nás, že Červená armáda má byť náš vzor, ale na vlastné oči som videl, že ich základné vybavenie bolo takmer z prvej svetovej vojny.

● ***Ako ste vtedy vnímali Rusov?***

Ako nanútených priateľov. Nikto ich nemal rád, lebo nás okupovali. Keď sme išli proti nim hrať napríklad basketbal, tak sme víťazstvo vnímali ako

pomstu za okupáciu. Na druhej strane, keď sme boli v styku s radovými vojakmi, cítili sme k nim empatiu ako k ľuďom. Oni napríklad nemohli vidieť svoju rodinu až dva roky, zatiaľ čo my sme mali „opušťáky“. Bola tam aj istá forma ľútosti.

- ***Bola to len čistá fraška alebo mali naozaj ochotu bojovať za Varšavský pakt?***

V tomto to bola úplná fraška. Nikto necítil odhodlanie na nejaký spoločný boj.

- ***Ak by došlo ku konfliktu, myslíš si, že by sa to zmenilo?***

Poviem to takto – československá armáda nebola nikdy bojaschopná, o tom som hlboko presvedčený. Najmä v 80. rokoch, keď som slúžil. Vtedy to bola naozaj fraška. Velitelia boli neschopní a celé to bola len hra na vojačikov. Na jednej strane buzerácia, na druhej strane absurdita. Najlepším dôkazom toho, ako sa všetko zrútilo ako domček z karát, je rok 1989. Všetci sme museli prisahať, že budeme pomáhať Československej ľudovej armáde brániť socializmus, keď sa však systém zrútil, všetci sme si s úľavou vydýchli. Hlavne preto, že už nikto nemusí panáčkovať na povinnej službe, strácať čas, riskovať život a nebudaj chodiť na manévry.

- ***V podstate všetci vojaci prisahali vernosť Československej socialistickej republike. V roku 1989 nielen ľud, ale aj armáda, odmietli ďalšiu poslušnosť...***

Myslím, že nezasahovanie armády v roku 1989 bolo do veľkej miery spôsobené aj osobným vkladom ľudí ako Michael Kocáb a čestných vojakov ako gen. Naďovič či gen. Zachariáš, ktorí sa nenechali zneužiť proti vlastnému národu.

Uľavilo sa mnohým. Aj všetkým mužom v zálohe, ktorí už nemuseli strácať čas na manévroch, kam sa nikomu nechcelo. Do armády išli už len tí, ktorí sa rozhodli dobrovoľne. Mať iba profesionálnu armádu je jedno z veľkých víťazstiev, ktoré si možno ani neuvedomujeme. Mladých ľudí už nemusíme týrať nezmyslami a svoj vzácny čas môžu využiť zmysluplnejšie. Ďalšie víťazstvo je, že sme súčasťou najsilnejšej obrannej aliancie na svete.

- ***Došlo u nás vôbec k profesionalizácii armády? Máme my vôbec armádu?***

To je dobrá otázka, ale úplne ju neviem posúdiť, keďže som od povinnej vojenskej služby nebol v armáde. Mám pocit, že niektoré útvary sú profesionálne a špičkové, a zúčastňujú sa aj na zahraničných misiách. Aj tí,

ktorí nás reprezentujú v štruktúrach NATO, sú profesionáli. Tam sa schopnosti nedajú oklamať. Máme odborníkov, ktorí niečo vedia, no s našou malou armádou máme obrovské šťastie, že sme súčasťou kolektívnej obrany Severoatlantickej aliancie, pretože inak by sme sa nedokázali ubrániť. To je jednoducho realita.

- ***Čiže najväčšou hrozbou sme si vtedy boli my sami?***

Áno, dá sa to tak povedať. Tento pohľad podporujú aj absurdné situácie, ako napríklad jedna z irackej vojny, kam išla naša armáda začiatkom 90. rokov. Jedinou obeťou bol vojak, ktorý sa sám postrelil. To asi vystihuje vtedajší stav.

- ***Vo všeobecnosti máme najväčšie obeť spôsobené nehodami. Máš na záver kapitoly o vojenčine nejakú príhodu?***

Možno by bolo vhodné spomenúť celú absurditu toho, že všade visela sovietska zástava, a my sme pri všetkých nástupoch museli mať dozor. Skutočnosť, že sme ani neboli samostatná armáda, bola až ponižujúca. Nikto to vtedy „nebral“, nebol s tým morálne stotožnený, ale zároveň na to rezignoval. S tým sa nedalo ani vyrovnáť. Všade boli vyvesené okupačné sovietske zástavy a hrala sa ich hymna. Samozrejme, pod dohľadom sovietskych politrukov.

Odchod okupačných sovietskych vojsk v roku 1991 podľa mňa ešte stále nedoceňujeme. Tento rok to bude 30 rokov od historického odsunu okupantov a na tomto čine majú najväčšiu zásluhu dvaja hrdinovia, ktorí porazili druhú najsilnejšiu armádu sveta bez jediného výstrelu – M. Kocáb a gen. Naďovič. Som veľmi rád, že som im mohol poďakovať aj osobne prostredníctvom podujatia, ktoré som zorganizoval v rámci aktivít Európskeho parlamentu.

- ***Hovoril si, že si pamätáš, ako sa všade hrala sovietska hymna a Sovietsky zväz bol všadeprítomný. Čo vravíš na názor ľudí, ktorí hovoria, že dnes je tu všade vyvesená „okupantská“ vlajka NATO?***

Podľa mňa je to názor rusofilov a ľudí, ktorí sa nezmierili s tým, že socializmus skrachoval. Naše dnešné usporiadanie je demokratické a neodvíja sa od vôle jednotlivca. Ľudia, ktorí boli celý život niekým vedení, potrebujú vodcov a príkazy, a budú len celoživotnými nasledovníkmi. Nerozumejú, že človek sa môže slobodne rozhodovať. Dodnes chápú svet ako bipolárny a neustále čakajú na nejaké príkazy.

- ***Ak teraz svet nie je bipolárny, aký je potom?***

V súčasnosti je určite multipolárny. Naším najväčším súperom už nie je bývalá mocnosť, Sovietsky zväz, ani Rusko, ktoré by ním rado bolo. Naším hlavným súperom začína byť Ázia na čele s Čínou, hlavne Čína. A to nepodceňujem ďalšie mocnosti, napríklad arabský svet, ale aj rozvíjajúcu sa Afriku. Je tu multipolarita a na Európsku úniu je kladená stále väčšia zodpovednosť za presadzovanie našich záujmov a na silnejšiu globálnu pozíciu. Naším najväčšími spojencami sú demokratické krajiny a najsilnejším spojencom sú USA.

- ***Podme späť k vojenskej téme. Nacvičovali ste proti hrozbe? Čo bola vtedy najväčšia hrozba?***

V rámci vojenskej služby sme si najväčšou hrozbou boli my sami. Že niekto podľahne tlaku, že niekto vystrelí, stlačí spúšť. Vnútorne sme vedeli, že žijeme v klamstve, že na nás nikto zo Západu nezaútočí. Vraveli, že sú to naši nepriatelia, ktorí na nás útočia, a vraj sa musíme brániť železnou oponou. Ideológia bola všadeprítomná. Každý ale cítil, že nemá reálny základ.

Tieto časy dobre vystihuje jeden tragikomický pohľad – otec s malým synom sa prechádzajú popri ostatných drôtoch železnej opony a chlapček sa pýta: „A kto je za tým plotom, oci?“ Otec mu dopovedá: „My, synček, my.“

- ***Keď hovoríš, že ste ideológii neverili, kto tomu celému reálne veril? Máme si to predstavovať ako v Čiernych barónoch, že tam boli politrucí, ktorí tomu verili?***

V princípe áno. V každom útvere boli nejakí, nie však všetci velitelia, to bolo jasné z rozhovorov s nimi. Ale boli ľudia, ktorí tomu verili. Sfanatizovaní. A práve to bolo to nebezpečie. My sme si boli s takými bláznami väčším nebezpečenstvom sami pre seba.

- ***Máš nejakú príhodu na záver vojenského spomínania?***

Stáli sme nastúpení ako celá jednotka a zrazu niekto povedal, že veliteľ je blbec. „Kto to povedal?!“ reval veliteľ. Ticho. „Kto to bol?!“ Ticho. Tak si každého zavolať do kancelárie a požiadal ho, aby mu povedal, že je blbec. Chcel ho rozpoznať po hlase. Nerozpoznal. Zato urobil radosť celej jednotke, ktorá v ten deň mohla slobodne vysloviť svoj názor priamo veliteľovi.

Alebo, bola skúška a jeden plukovník, ktorý bol dobrák od kosti, skúšal študenta, ktorý nevedel vôbec nič. Dostal otázku, aby popísal tankovú rádiovú

stanicu R123. Odpoveď bola asi takáto: „Tanková stanica R123 sa nachádza v tanku. Tanková stanica R123 sa nachádza v tanku a je pre tank veľmi dôležitá. Ako som už povedal, tanková stanica R123 sa nachádza v tanku a je pre tank veľmi dôležitá, pretože bez spojenia niet velenia. Súdruh plukovník, skončil som.“ Plukovník mal zmysel pre humor a odpovedal: „No, komu sa nelení, tomu sa zelení. Bežte, máte to za 3.“ Boli aj takíto dobráci.

Kapitola druhá

— Študentské roky a režim —

„Učiť sa, učiť sa, učiť sa!“

V. I. Lenin

- ***Kam si chceš ísť študovať?***

Váhal som medzi strojárinou a ekonómiou. Váhanie spočívalo v tom, že na strojárinu vtedy brali veľa ľudí bez prijímačiek, a ja som mal maturitu s vyznamenaním. Bolo pre mňa pomerne atraktívne dostať sa na technickú fakultu bez prijímacích skúšok. Potom som sa predsa len rozhodol ísť na ekonómiu, ktorá ma zaujímala viac, kde sa vtedy otváral nový odbor, ekonomicko-matematické výpočty, čo bolo vlastne programovanie počítačov. Bolo to niečo úplne nové, celkom ma to zaujalo, tak som sa tam prihlásil a nefutujem.

- ***Mal si ten správny kádrový posudok?***

Možno áno, je pravdou, že súčasťou prihlášky museli byť rôzne kádrové posudky. My študenti sme ich ani nevideli. To robili „kádrováci“ na škole – že kto je kto. Akí sú rodičia a ako sa žiak akože angažuje, kto má aký pôvod a podobné nezmysly.

- ***Boli rodičia členmi?***

Otec áno, mama nie.

- ***Išiel si teda študovať výpočtovú techniku. Aké bolo IT za komunizmu v 80. rokoch?***

Musím povedať, že pomerne kvalitné. Bola to škola, ktorá mi dala pomerne veľa. Hlavne manželku. Mám ale silný pocit, že exaktné vedy boli práve tou oblasťou, kde politika nemala šancu. V spoločenských vedách to bolo iné. Silné tlačenie do hlavy – socializmus sem a socializmus tam. No v exaktných vedách, ako je matematika, je 1+1 je všade 2, či sa to komunistom páčilo, či nie. To musí platiť. Samozrejme, mali sme aj „červenú“ štátnicu z marxizmu-leninizmu a vedeckého komunizmu a podobných nezmyslov. Okrem odbornej štátnice sme všetci museli ovládať aj dejiny robotníckeho hnutia, politickú ekonómiu socializmu a podobné úsmevné predmety. Čo sa týkalo matematiky alebo programovania, nebolo čo oklamať.

- ***Ako prebiehalo programovanie?***

Najskôr sme sa museli naučiť programovacie jazyky. Každý študent ich musel ovládať niekoľko.

- ***Napríklad?***

Fortran, Cobol, PL1, C – dnes to už veľa nehovorí, ale boli to názvy programovacích jazykov, z ktorých každý bol na niečo špecializovaný. Fortran na matematické výpočty, Cobol a PL1 na hromadné spracovanie dát, ale logika programovania bola rovnaká. Ak niekto pochopil, ako sa spracovávajú dáta a ako rozmýšľa počítač, tak sa programovanie rýchlo naučil. Programovacie jazyky sa potom líšili len príkazmi, rovnako ako cudzie jazyky slovami. V konečnom dôsledku sme museli povedať počítačom do detailu 1, alebo 0, teda áno, alebo nie. Komunikácia s počítačmi prebiehala cez médium – dierne štítky, ktoré sme si museli sami pre jednotlivé programy „nadierovať“. Jeden príkaz zodpovedal jednému diernemu štítku. Jeden program bol potom tvorený hrubou vrstvou (asi 5–10 centimetrov) štítkov. Ak si urobil čo i len jednu chybu, bol to vážny problém. Po zbehnutí v počítačoch (čo boli zariadenia, umiestnené v klimatizovaných obrovských miestnostiach) sme sa k výsledku dostali približne o týždeň. Tento čas teraz prekonávame v zlomkoch sekúnd stlačením jednej klávesy na počítači, prípadne dotykom na displeji telefónu. My sme až po týždni zistili, či sme niekde v programe neurobili nejakú chybu, napríklad či sme nevynechali jednu čiarku, teda jeden štítok by bol zlý. Tak sme jeden program riešili aj pol roka, respektíve celý

semester. Na začiatku semestra sme dostali zadanie a až do skončenia semestra sme sa týmto ťažkopádny spôsobom dopracovávali k riešeniu, ale vtedy to bol jediný spôsob komunikácie s výpočtovou technikou.

● ***Kde sa to reálne využívalo?***

Pri spracovaní údajov v administratíve, pri ekonomických, ale aj technických výpočtoch. V Považských strojárňach, kde som začal po škole pracovať, sa to využívalo napríklad pri programovaní konštrukcie obrábacích NC a CNC strojov, ktoré už boli riadené číselne a nie manuálne. Sústružník už stroj neriadil manuálne, ale pomocou programov, ktoré sme vytvorili.

● ***Kedy si sa dostal k prvému počítaču?***

Prvé počítače boli tie na škole. EC1033 – bol počítač väčší ako dom a musel byť umiestnený v klimatizovanej miestnosti. Potom prišla revolučná zmena v programovaní cez magnetické pásky a kazety, to som zažil až v strojárňach. Ďalšie revolučné zmeny prišli potom s osobnými počítačmi, ktoré mal každý na svojom stole.

● ***Kedy si sa prvýkrát dostal k osobnému počítaču?***

Tiež v Považských strojárňach. Vývoj bol taký, že som si jeden mohol kúpiť aj domov. Popri technických výpočtoch som sa začal stále viac špecializovať na ekonomické výpočty, najmä na optimalizáciu riadenia. Tému viackriteriálneho vyhodnocovania nových projektov som sa potom venoval aj v dizertačnej práci.

● ***Aký bol tvoj študentský život?***

Dobrá a príjemná. Tým, že som už na začiatku štúdia spoznal svoju vtedy ešte len budúcu manželku, väčšinu času sme strávili spolu.

● ***Ako si spoznal svoju manželku?***

Prvýkrát som si ju všimol už na imatrikulácii. Prvý rok sme sa navzájom oŕukávali a po prvom ročníku sme sa zblížili. (Dostala ma aj na to, že z domu nosila fakt tie najlepšie klobásky.) Bývala na internáte, kde som za ňou chodil kvôli opisovaniu cvičení a prednášok. Treba tiež povedať, že na ekonomickej bolo viac dievčat. Hoci sme boli matematický odbor, z 25 študentov sme boli len štyria chalani, z ktorých si potom traja vybrali dievčatá z nášho odboru.

Tomu šarmu sa jednoducho nedalo odolať. Ja som bol jedným z nich, s manželkou sme boli spolužiaci. Manželka vravieva, že som bol vytrvalý, pochtivo som čakal na rande, do kina, aj keď nie vždy prišla.

Študentský život ako taký bol fajn, chodili sme do kina, do divadla, na futbal, hokej, basketbal a popritom sme sa snažili pochtivo učiť na skúšky.

- ***Aká bola prednáška z ekonómie socializmu?***

Strašná. Mali sme aj ekonómiu kapitalizmu, aj ekonómiu socializmu. Čiže aj tú „dobrú“, aj tú „zlú“. Neustále nám vysvetľovali, čo je akože dobré a čo je akože zlé. To akože dobré malo byť centrálne plánovanie.

- ***Ako vyzerala taká skúška? Ako si mal vyhodnotiť, ktorá ekonómia je dobrá a ktorá je zlá?***

Na začiatku nám hneď povedali, ktorá je dobrá a ktorá je zlá.

- ***Nejaký reálny príklad?***

Dobré bolo vraj to, čo je centrálne plánované, zlé bolo to, kde je trh, lebo to bol podľa našich učiteľov chaos. Všetko sa muselo riadiť. Naši učitelia, to boli tí centrálni plánovači. Všetko sa rozpočíta, plánovacia komisia vždy určí, čo má kto robiť. Ten najmúdrejší je na vrchu. Všetko sa musí na päť rokov dopredu naplánovať. No a skúšky boli absurdné – len opakovanie memorovania. Musím povedať, že toto bola len časť štúdia, vo veľkej väčšine sme mali skúšky z exaktnej vedy, ako je matematika, štatistika či teória hier.

- ***Fungovalo vôbec päťročné plánovanie?***

Samozrejme, že nie. Vždy skrachovalo. Ako hovoril ruský premiér: „Chceli sme to lepšie, ale dopadlo to ako obyčajne.“ Päťročnice sa nikdy neplnili. Všetci sa navzájom klamali. Bolo to jedno veľké klamstvo.

- ***V čom je iný plán napríklad Európskej únie?***

Zásadný rozdiel je v tom, že nikto nikomu neprikazuje, koľko a čo má vyrobiť. Európske programy podporujú špecifické ciele, ako napríklad rozvoj digitalizácie, vzdelávania cez výmenné pobyty, rozvoj cestnej a železničnej infraštruktúry a podobne. Ďalší rozdiel je v tom, že EÚ robí sedemročné plány, ktoré sa rozmieňajú na ročné rozpočty a programy, ktoré sa môžu využívať. V prerozdeľovaní európskych zdrojov hrajú kľúčovú úlohu štáty,

ktoré si určia, kam majú prostriedky v rámci celkových cieľov putovať. V kompetencii jednotlivých členských štátov je potom aj spôsob čerpania týchto zdrojov.

• ***Eudia asi berú plánovanie ako plánovanie. Vymenuješ aspoň v skratke tri rozdiely?***

Prvým rozdielom je, že socialistické plánovanie bolo z centra. Vymyslelo sa a politicky sa schvaľovalo na KSČ, koľko má byť HDP krajiny. Bolo to až také absurdné. Kto koľko v daný rok vyrobí sa rozhodlo politicky, potom sa to rozpísalo. Česko toľko, Slovensko toľko. Vy budete mať toľko dobytky, vy toľko súčtiastok. A nikoho nezaujímalo, kto a čo chce. Absurdita. Napríklad sme sa chválili, že sme najlepší na svete vo výrobe lokomotív. Samozrejme, len v počte. O kvalitu sa už nikto nestaral. Kvantita bola modlou a o to išlo aj pri plánovaní. „My teraz vyrobíme viac ocele ako západný blok a preto sme vraj lepší. My vyrobíme viac betónu a preto sa vraj máme lepšie.“ Absurdity.

Takéto rozpisovanie pokračovalo hierarchicky až dole do podnikov a podľa toho dostávali podniky aj prémie a investície. Každý preto bojoval o čo najlepší plán, aby získal čo najväčšie platy pre svojich zamestnancov. Prémie sa brali podľa toho, čo sa vyrobí, a nie podľa toho, čo sa predá, to už súdruhov nezaujímalo.

Firmy fungovali tak, že koncom roka sa robilo v sobotu aj v nedeľu. Robili sa nadčasy, len aby sa vyrobilo čo najviac výrobkov, ktoré však nikto nechcel. Nemohlo to nikdy fungovať, systém nemal reálny ekonomický základ.

To je základné porovnanie rozdielu. Tu nebol slobodný trh, potreba výroby sa neodvíjala potrieb zákazníka, ale od centrálného riadenia zhora.

Nedávno som si túto tému pripomenul na návšteve Číny, keď som sa opýtal, akú majú nezamestnanosť. Otázka mojich hostiteľov evidentne zaskočila a ich odpoveď zaskočila zas mojich kolegov z Európskeho parlamentu. Odpovedali:

„Nevieme, naša Komunistická strana ešte nevydala tohtoročné čísla.“ My, ktorí sme zažili socializmus, sme z odpovede prekvapení neboli, len sme sa s chuťou pousmiali, že sa už dnes našťastie nemusíme klamať.

• ***Ako vyzeral tvoj vysokoškolský život?***

Na vysokoškolský život si spomínam, samozrejme, rád, lebo som sa spoznal s manželkou.

• ***Boli nejaké produkty, ktoré sa nedali zohnať?***

Keď niečo nepoznáš, tak ti to nechýba. Nedostatkovým tovarom bolo južné ovocie – banány, pomaranče, mandarínky. Dali sa kúpiť len pred Vianocami, na to sme si zvykli. Stále nejaký tovar vypadával, stále niečoho nebolo. Atraktívne produkty boli len pred sviatkami. Problémom centrálného plánovania bolo, že neustále bol nejaký tovar nedostatkový. Raz neboli topánky či toaletný papier, inokedy menštruačné vložky. Ako študenti sme to neriešili, mali sme dostatok toho, čo sme potrebovali. Čo potrebuje študent? Voľnosť a slobodu. Poctivo sme si šetrili na rifle, ktoré sa dali kúpiť v Tuzexe. Keď sme chceli cestovať, boli sme radi, ak sme sa dostali do Budapešti. Inak sme cestovali v rámci Československa.

Negatívom samozrejme bolo, že neexistovala slobodná diskusia a že si na mnohých miestach nemohol povedať to, čo si myslíš.

• ***Na vysokých školách sa nedeбатovalo?***

Nie. Ani na strednej. Povedalo sa, ako to je, a hotovo. Bez diskusie. To bol podstatný rozdiel. Viedlo to k apatii. Viacerí vedeli, že je to inak, ale neriešilo sa to na verejných vystúpeniach. Každý žil duálnym životom. Politické veci sa riešili doma v kuchyni, medzi kamarátmi, ale nie na verejnosti. Tam vládla cenzúra. Podobne to bolo aj s pracovným životom. Na verejných podujatiach sa hovorilo, čo si nikto nemyslel. Vedeli sme, že podstata fungovania je iná a že socializmus je cesta do slepej uličky. Ako študenti sme to však veľmi neriešili. V tom čase prevládal pomerný nezaujem o veci verejné. Bola determinovaný aj ostatným drôtom na železnej opone. Zdalo sa, že tak skoro sa to nezmení.

• ***Kedy si mal prvýkrát pocit, že sa to dá zmeniť?***

Keď som začal pracovať v Považských strojárňach, kde bola sofistikovaná práca, a v rámci kooperácie sme prichádzali do styku s Nemcami a Talianmi. Pracoval som aj na projekte spoločného podniku pre výrobu mopedov a motocyklov, ktorý sa rozbiehal v Považskej Bystrici s firmou Piaggio. Tam som prišiel do styku s ľudmi iných názorov a iných pracovných postupov. Postupne sme vzájomne zisťovali, že máme podobné myšlienky a že nie sme vôbec horší.

Mali sme pocit, že je to neudržateľné, ale nikto nevedel, kedy príde tá iskrička. Postupne som začal vidieť nezmyselnosť, na ktorej bola celá

ekonomika postavená. Na škole to ešte človek poriadne nevidí. Tam sme viac-menej hovorili to, čo chceli profesori počuť. Až keď človek prišiel do praxe, zistil, že to nemalo racionálny základ, že daný systém sa musí zrútiť. Zrazu som zistil, že je tam viacero takýchto ľudí, akurát tí na najvyšších postoch mali na iný názor.

- ***Ako študenti ste sa o takýchto veciach vôbec nerozprávali?***

Ani nie. Tí, ktorí to začali verejne riešiť, boli vyhodení zo štúdia, čo malo za následok apatiu a istú autocenzúru. V škole sa to teda neriešilo. Študenti o tom hovorili pri pive, ale nie na univerzite.

- ***Čo sa vtedy riešilo?***

Šport, kultúra a dievčatá. Rozdelil by som to na oficiálne a neoficiálne veci. Politika sa riešila v pozadí prostredníctvom humoru, irónie a vtipu, ktoré ponúkali uvoľnenie, ale len neoficiálne.

- ***Bol moment počas tvojho štúdia, kedy si pocítil, že toto je autokratický režim?***

Na škole ani nie, ale obsahovo pri skúškach z vedeckého komunizmu sme, samozrejme, všetci cítili tie absurdity. Bez toho by však nikto nedostal diplom.

- ***V čom vidíš najväčší rozdiel medzi školou pred a po páde komunizmu? Bol si na ekonomickej škole v 80. rokoch a potom v 90. rokoch na MBA v Prahe.***

Najväčší rozdiel bol už v prístupe profesorov. Bol to doslova kultúrny šok. Ako sa profesori pýtali. Ako chceli, aby sme odpovedali, premýšľali a zapájali sa. Ako chceli, aby sme diskutovali. Absolútne sme na to neboli pripravení. Čakali sme „one man show“, že sa profesor vyrozpráva. Na otvorenú diskusiu a konfrontáciu názorov sme neboli pripravení. Zrazu sme prišli do prostredia, kde od nás chceli vlastný názor, ktorý by sme vedeli podporiť argumentami. Forma štúdia bola úplne iná a to nehovorím ani o obsahu. Ten mi nielen otvoril oči, ale aj podporil to, v čo som celý čas dúfal, teda, že ekonomické fungovanie má iný základ, než ten, ktorý nám celý predchádzajúci čas vtĺkali do hláv. Ja som paradoxne až na MBA študoval základy trhovej ekonomiky a moderného manažmentu. Študoval som s takými ľuďmi, ako Douglas North, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu, Michael Mussa, poradca prezidenta Reagana, či Paul Hirsch, kapacita zo Chicaga, s ktorým sme sa zblížili na Northwestern University. To boli ľudia, ktorí nás brali ako partnerov.

Koniec-koncov, všetci, ktorí sme vtedy študovali MBA, sme už mali prax a vyštudovanú vysokú školu, vek od 30 do 50 rokov. To bol zážitok. Bez preháňania to bolo štúdium, čo mi zmenilo život. Jednak mi dalo diplom z USA, perspektívu pracovných príležitostí, ale hlavne nový pohľad na svet.

- ***Mal si kontakt zo zahraničnými študentmi?***

Pamätám si na jednu príhodu, keď sme mali akademickú súťaž, a do Bratislavy prišli študenti z východného Nemecka, Maďarska, Poľska a Rumunska. Vtedy boli Poliaci oveľa ďalej. Na rozdiel od iných chceli hovoriť o spoločenských témach. Boli odvážnejší a boli neformálnymi lídrami východného bloku.

Až neskôr som vyhodnotil, že to bolo vplyvom solidarity, ktorá vtedy dominovala v Poľsku. Boli ďalej ako vtedajšie Československo. Boli pre nás inšpiráciou, boli otvorenejší a odvážnejší.

- ***V čom podľa teba tkvela ich inšpirácia?***

Začali sa otvorene pýtať, či systém funguje, či netreba spoločenskú zmenu. Kládli si otázky, ktoré sme si my kládli len pri pive. Ale oni o nich debatovali na univerzitnej pôde.

- ***Aký bol ten systém v porovnaní s Poľskom?***

U nás bola tzv. husákovská normalizácia. Začiatkom osemdesiatych rokov sa nič nehýbalo. Žiadny odpor, nijaký náznak katolíckeho či občianskeho odporu, ktorý sa prejavil až koncom osemdesiatych rokov.

V Poľsku bol navyše ešte jeden prvok, ktorý zohral dôležitú úlohu. Bola to veľká morálna podpora Jána Pavla II. Poliaci boli evidentne povzbudení, pridali im vietor do plachiet v odvahe otvorene hovoriť a zdvihnúť hore hlavy. To je to, čo u nás chýbalo. Príklad, vodcovstvo, ktoré by motivovalo ľudí dvíhať hlavy hore. U nás chodili všetci so sklonenými hlavami. Oči pred seba... Jedine úsmev išiel priateľom. Nehľadali sme veľmi cestu k sebe a nevideli sme nádej, či je svetlo na konci tunela. Tvrdá normalizácia.

- ***Keď si spomenul pápeža, ako to bolo medzi tebou a cirkvou, medzi tebou a kostolom?***

Chodil som do kostola. Vtedajšie návštevy kostolov boli sledované ŠTB. Ľudia boli pranierovaní za verejné prihlásenie sa k cirkvi, hoci vo väčších

mestách to bolo predsa len o niečo slobodnejšie. Tam sa ľudia navzájom nepoznali tak, ako na dedine. V meste bola väčšia anonymita, dávala priestor aj k väčšej odvahe ľudí.

● ***Mal si svadbu v kostole?***

Áno.

● ***Ako je to možné?***

Nebolo to jednoduché. Mali sme za zavretými dverami, „na tajnáša“. Dopredu sme to nikomu nehovorili, mali sme k tomu rešpekt. Vybavovala to sestra manželkinho pradedka, ktorá robila pravú ruku pána dekana. Boli sme tam len my dvaja, naše dve deti, krstní rodičia, pán farár a kostolníčka. Ani naši rodičia neboli. Vtedy sme zároveň dali pokrstiť obe deti.

● ***Prečo ste sa rozhodli pre cirkevný sobáš?***

Chceli sme to urobiť, lebo sme to tak cítili, a pradedkova sestra nám veľmi pomohla. Príbuzní doteraz spomínajú, že pán dekan urobil niečo také len raz za život, pre neho to bola tiež partizánska akcia.

Bolo to tajné, lebo svokor bol vtedy predseda miestneho MNV v dedine. Keď sme to následne oznámili rodine, veľmi sa tešili. Po obrade sväčko, manžel svokrinej sestry, mal hneď úsmev od ucha k uchu a celý natešený bol prvým gratulantom, okamžite nalieval víno. Potom sme mali večeru.

Len malá pripomienka k vtedajším časom – manželka bola na birmovke, no niekto udal jej spolužiačku, ktorá bola vtedy tiež na prijímaní, a spolužiačkin otec bol následne vyhodený zo strany a ju nezobrali na strednú školu tam, kde sa hlásila. Nakoniec vyštudovala za detskú lekárku.

My sme to robili „na tajnáša“ najmä kvôli našim rodičom, aby ich neprepustili z práce. Niečo podobné sa tiež stalo strýkovi, ktorý bol učiteľ. Vyhodili ho z práce, pretože počúval Slobodnú Európu. Zamestnal sa inde, ale nemohol do konca života učiť. Takto exemplárne sa za normalizácie trestalo. Sobáš sme mali za tmy a dávali sme si pozor, aby o tom nikto nevedel a aby to o tom nik nehovoril. Bolo bežnou praxou, že rodičia dali deti na prvé sväté prijímanie do inej dediny, prípadne mesta, aby ho tam nepoznali. Pamätám si, že keď bol cirkevný sviatok, tak boli príkazy robiť v časoch omší divadelné a kultúrne akcie. V televízii zas v čase omší dávali pre deti atraktívne filmy a rozprávky.

- ***Aké boli reakcie na vašu svadbu v rodine?***

Pozitívne a úprimné. Tešili sa. Hlavne si pamätám na radosť babiek a aj rodičov, že sme si to tak pekne zariadili. V tej dobe veriaci prejavovali vieru rôznym spôsobom, často tajným. V našej rodine bolo praktizovanie náboženstva samozrejmosťou a malo dlhú tradíciu, najmä tí starší hľadali spôsob, ako nepoškodiť svojim najbližším. Jeden zo strýkov študoval teológiu v päťdesiatych rokoch, ale, bohužiaľ, semináre vtedy práve zatvorili. Aj ďalší zo strýkov chcel ísť v 70. rokoch veľmi študovať za kňaza, ale súrodenci mu radili skôr iné povolanie, aby nestratili svoje zamestnanie. Obaja sa nakoniec uplatnili v iných povolaniach, aj v zahraničí, ale svoj kontakt s duchovným svetom nikdy nestratili. Napríklad aj prostredníctvom pravidelného hudobného sprievodu svätých omší.

- ***Keď porovnáš mesto a dedinu, bolo to na dedine „voľnejšie“? Bol režim na dedine menej striktný? Skús to na príklade Považskej Bystrice a Kozároviec.***

Práveže na dedine to bolo striktnjšie, lebo každý každého poznal, strácala sa tam anonymita. Udavačstva bolo všade dosť. Mesto má trochu väčšiu anonymitu. Ja som v Považskej Bystrici chodil na omše bez obáv.

Práve z tohto dôvodu nechodievala svokra do kostola, až potom, keď režim padol, resp. až potom, keď už jej manžel už nebol predseda MNV.

- ***Cítil si v roku 1989 veľkú zmenu v zmysle, že zrazu pribudlo viacej ľudí v kostoloch? Že sa prestali báť?***

Určite áno, bolo to masové.

- ***Nebolo to aj falošné? Umelé?***

Na jednej strane si veľa ľudí vydýchlo a začali chodiť do kostola viac, na strane druhej sa z toho stala taká „masovka“, že niektorí komunisti, ktorí veriaci neboli, začali chodiť s davom. Až teatrálne. Naschvál do prvých radov... Bolo to odporné. Koniec-koncov, bolo to veľké uvoľnenie nielen vo viere, isté nadýchnutie sa pre veriacich, ale aj v tom, že sa začali stavať chrámy. Za normalizácie sa nestavali, ale ani sa neopravovali. Kostoly chátrali. Po revolúcii nastala veľká renesancia cirkvi a noví študenti sa mohli hlásiť aj na teológiu.

- ***Ako si sa dostal k viere?***

Babka, ktorá ma vychovávala, ma priviedla k viere. Ona chodila pravidelne do kostola bez akéhokoľvek náznaku strachu. Dedo bol veriaci, ale vstúpil do

Komunistickéj strany. Bol riaditeľom prevádzky. V roku 1968 to na neho potom vytiahli a pýtali sa ho, či nie je vyrovnaný s náboženskou otázkou, keďže chodí do kostola. Odpovedal im: „Ja som vyrovnaný s náboženskou otázkou a preto chodím do kostola.“ Na základe toho ho vyhodili zo strany a degradovali ho. Vždy sa však cítil úplne slobodný a rovnocenný. Keďže mal kvalifikáciu, ktorá sa nedala len tak nahraďiť, nemohli si ho dovoliť vyhodiť len tak z fabriky. Babka s dedkom sa nikdy nebáli praktizovať svoju vieru. Babka ma odmalička brávala večer na Štedrý deň, aby sme spolu išli na polnočnú omšu. Išli sme vždy a bez ohľadu na počasie, častokrát aj cez snehové záveje.

● ***Bolo to v rodine aj opačne? Poznáš príbuzných, ktorí boli donášači?***

Schválne som si po revolúcii pozeral Cibulkove zoznamy a s uspokojením som zistil, že z blízkej rodiny tam nebol uvedený nikto.

● ***Veríš týmto zoznamom?***

Nemám dôvod im nedôverovať. Som rád, že moji príbuzní sa zachovali čestne.

● ***Rodina bola vždy prednejšia? Padouch alebo hrdina, my sme jedna rodina?***

Áno, pre značnú časť Slovenska platilo, že rodinné väzby boli silnejšie. Aj ja som vyrastal v takom prostredí. Otec mal jedenásť súrodencov, ktorí si navzájom pomáhali. Mali rôzne politické názory, čo je normálne, ale vždy ako rodina držali spolu. Boli takí, ktorí išli ku komunistom pre prospech, niektorí možno aj z presvedčenia, niektorí to zas principiálne odmietli. Jeden študoval teológiu a ďalší chcel tiež.

● ***Ako často sa ti podarilo vycestovať von z Československa pred rokom 1989?***

Vo východnom bloku, za československými hranicami, som bol pomerne často. Ešte ako študenti sme išli do východného Nemecka na brigádu. Boli sme v Poľsku, do Maďarska sme chodili nakupovať, vtedy tam bolo viac západného tovaru.

● ***Kedy si sa prvýkrát dostal na územie Sovietskeho zväzu?***

Tam ma to nikdy príliš neťahalo. Bol som tam až v 90. rokoch, a to na Ukrajinu na Podkarpatskej Rusi. Túto oblasť Ukrajiny mám veľmi rád a láka

ma aj dnes svojou kultúrnou a geografickou blízkosťou. Je tam cítiť stopu Československa. Do Ruska som išiel až potom, čo sme sa stali členmi Európskej únie. Aj to hlavne kvôli hokeju.

- ***Kedy si sa prvýkrát dostal za železnú oponu?***

V roku 1989, ešte pred Nežnou revolúciou, sa mi podarilo dvakrát vycestovať do západného Nemecka. Najprv na strojárenský veľtrh do Hannoveru, kde išiel zájazd 40 ľudí z Považských strojární. Hltal som všetko navôkol a snažil som sa využiť angličtinu pri získavaní kontaktov a nových poznatkov z veľtrhu. Hoci sme vtedy boli v Hannoveri len tri dni, bol to zážitok, a zároveň kultúrny šok.

V polovici roku 1989 už bolo cítiť uvoľňovanie, bolo ľahšie dostať povolenie na vycestovanie. Potom som išiel do Norimbergu, kde som kúpil naše prvé auto. Paradoxne, po troch rokoch, keď som ho predával, dostal som zaň omnoho vyššiu cenu, za akú som ho pôvodne kúpil.

- ***Čo konkrétne ťa šokovalo?***

Aj keď bol zájazd prísne organizovaný a nemohli sme sa úplne slobodne pohybovať po meste, už len pohybovanie sa po veľtrhu bol kultúrny šok. Pestrá ponuka, konkurencia, marketing, orientácia na zákazníka, zatiaľ čo u nás to bolo naopak. To bolo pre mňa niečo úplne iné, nehovoriac o kvalite výrobkov, ktoré tam boli vystavované.

Po roku 1989, hneď potom, ako sa uvoľnili hranice, sme s manželkou využili prvú možnosť a navštívili sme Viedeň.

Kapitola tretia

— Rodina a strojárne —

**„Ako spoznáte komunistu?
Je to niekto, kto číta Marxa a Lenina.
Ako spoznáte antikomunistu?
Je to niekto, kto pochopil Marxa a Lenina.“**

Ronald Reagan

- ***Ako prebiehal nástup do prvej práce po vysokej?***

Pomerne masovo.

- ***Byť nezamestnaným bolo priam zakázané?***

Samozrejme, každý musel byť niekde zamestnaný. Na druhej strane, kvalitné firmy si vyberali. O tom, či budem robiť v Považských strojárňach, sa nerozhodovalo po škole, ale už pred školou. Otec mi poradil podnikové štipendium a vďaka maturite s vyznamenaním som mal možnosť využiť ho od prvého ročníka. Za každý rok štipendia som potom musel odrobiť dva a pol roka.

- ***Čiže už v prvom ročníku si vedel, že po doštudovaní budeš robiť v Považských strojárňach?***

Áno, po štyroch rokoch. Vysoká škola ekonomická vtedy trvala štyri roky. Býval som vtedy v Považskej Bystrici. V danej lokalite boli strojárne zďaleka najväčšia firma, najväčší zamestnávateľ. Svojim spôsobom to bolo riešenie

výhodné pre obe strany. Mal som štipendium a zároveň som mal garantované miesto. Nemusel som po ukončení štúdia riešiť hľadanie zamestnania.

● ***Ako dlho si robil v Považských strojárňach?***

Nastúpil som v auguste 1983 a pracoval som tam osem rokov, do konca roku 1991.

● ***Ako tam prebiehala zmena? Na akú pozíciu si nastúpil?***

Moja pracovná pozícia sa nazývala výskumný pracovník a pracoval som na oddelení vedecko-technických výpočtov. Robil som to, čo som vyštudoval, programátora výpočtovej techniky. To bola výhoda. Programovali sme najmä NC stroje pre strojársku výrobu, nosnú výrobu v Považských strojárňach. Mali silný zbrojársky program, ale vyrábali sa aj obrábacie stroje, náradie, doznievala motocyklová výroba a rozbíhala sa výroba leteckých motorov. To bola naozaj technicky špičková a náročná výroba s potrebou riešenia rôznych matematických úloh. Práca bola zaujímavá. Oddelenie, na ktorom som pracoval, bolo nové a boli sme dobrý kolektív. Rád na tie časy spomínam, aj na vzájomné priateľstvá, ktoré pretrvali.

Programovanie výpočtovej techniky bola vtedy rýchlo sa rozvíjajúca profesia a na danú dobu boli Považské strojárne progresívna firma, ktorá veľa investovala aj do vzdelávania. Ak som mal záujem o nejaký odborný kurz, veľa vecí sa vyriešilo aj vo fabrike, ktorá mala vtedy viac než 12 000 zamestnancov. Mohli sme navštevovať aj externé kurzy v rámci Československa.

Podporovala sa aj súťaživosť medzi firmami. Chodil som na programátorské súťaže vo výpočtovej technike, nielen medzi strojárskymi firmami, ale v rámci celého Československa. Svojho času som vyhral prvé miesto v Stredoslovenskom kraji a potom som bol tretí v rámci Československa. Bolo to najmä preto, že Považské strojárne boli vtedy naozaj špičkou vo svojom odbore.

● ***Ženíl si sa po nástupe do Považských strojárni. Ako prebiehala tvoja svadba v 80. rokoch?***

Bolo to tesne po nástupe do práce. Svadbu sme plánovali už dlhšie, chceli sme sa zobrať po štúdiu. Boli sme spolužiaci, školu sme končili naraz, a už pred dokončením štúdia sme sa dohodli, že sa zoberieme po ukončení štúdia a že budeme bývať v Považskej Bystrici, kde si manželka našla pracovné miesto. Svadbu sme mali 20. augusta 1983 v Kozárovciach, odkiaľ manželka

pochádza. Rodina jej otca bola pomerne široká, pochádzal z dvanástich súrodencov, spolu nás bolo cez sto. V tom čase prebiehali prípravy na svadbu dosť svojpomocne. Svadbe predchádzala zabíjačka, kde sme rovnako museli pomáhať, a jej výsledky sa v rôznych formách podávali na svadbe.

Pripomínam, že taká svadba prebiehala tri dni. Najprv boli v piatok donášky, kedy sa nosili dary, potom bola v sobotu svadba a v nedeľu boli tzv. poprávky, kde sa dojedlo, čo zostalo. Tí, čo nestihli vytriezvieť, pokračovali v zábave aj v nedeľu. Nebolo to nič nezvyčajné. Tým, že svadba bola v Kozárovciach, na dedine, kde sa veľa ľudí poznalo, pomáhala celá rodina. Svojpomocne sa neriešili iba prípravné práce, ale aj ubytovanie hostí, ktorí prišli z mojej strany. Aj tí, ktorí varili a obsluhovali, boli známi a priatelia. Svadba sa uskutočnila v miestnej krčme, v ten deň, samozrejme, uzavretej pre zvyšnú verejnosť.

Doteraz mi Kozárovčania pripomínajú, že vtedy sa tam po prvýkrát čapoval Plzeň. To bolo zásluhou svokra. Bolo to milé stretnutie kultúr zo severu a z juhu Slovenska.

● *Ako sa pracovalo vtedy v 80. rokoch? Aký bol denný pracovný režim?*

Pracovať sme začínali už veľmi skoro ráno, na pracovisku sme museli byť najneskôr o 5:55, čo sme museli dokladovať „cvikaním“ na kontrolných hodinách. Pracovná zmena končila už o 14:30. Režim bol pre všetkých rovnaký. Súčasťou pravidelného režimu bol aj rituál starších pracovníkov, ktorí vítali ostatných s ranným poldecí. Nehovorím, že sa tam pilo stále, i keď alkohol povolený nebol, no predsa bol všade. Ako mladí sme sa tomu museli chtiac-nechtiac prispôbiť. Samozrejme, tým, že sa vstávalo príliš skoro, tak nejakú tú chvíľu trvalo, kým sa človek naštartoval. Do siedmej sa toho veľa neurobilo. O desiatej už bol obed a od pol jedenástej sa pokračovalo. Celý režim bol posunutý do skorého rána kvôli prvej výrobnéj zmene. Výhodou bolo, že poobedie sa dalo využiť s rodinou.

Pracovný proces bol ovplyvnený tým, že režim podporoval rovnosť. Každý mal de facto rovnaký nástupný plat, rozdiely boli minimálne. Odmeňovanie podľa výkonu bolo veľmi limitované. Väčšinou sa odmeňovalo podľa odpracovaných rokov. Zarábali tí, čo boli starší. Existovali však spôsoby privyrobenia si. Ja som si napríklad privyrábal výukou rôznych počítačových aplikácií, napísal skriptá a pomôcky pre zamestnancov firmy. Keďže manželka nemohla kvôli starostlivosti o deti pracovať, snažil som sa to nahradiť druhým zamestnaním. Učieval som na stredných školách, prednášal som výpočtovú

techniku na Gymnázium a na Strojárskom učilišti, spolu 10 hodín týždenne, čo bol takmer rozsah profesionálneho učiteľa. Všetko som to robil po svojej pracovnej dobe.

- ***Ako prebiehal rozhodovací proces vo firme? Kto robil plány?***

Pri centrálnom riadení bolo všetko riadené zhora. Považské strojárne dostali ročný plán z koncernu. Strojárne boli súčasťou koncernu ZVL, ktorý tiež sídlil v Považskej Bystrici. Na Slovensku fungovali v strojárstve dva veľké koncerny – ZĽS a ZVL, ktoré spolu zamestnávali viac než stotisíc zamestnancov a tvorili základ strojárkeho priemyslu. Generálne riaditeľstvá koncernov rozpisovali plány pre podniky a následne podniky pre svoje závody. Považské strojárne mali desať výrobných závodov. Tieto výrobné závody potom rozpisovali plány na dielne.

Centrálné riadenie a rozpisovanie plánov sa vybavovalo za fľašky, cez známosti a široké lakte. Takéto vybavovanie, čo bude kto vyrábať, bolo od princípu nezmyselné. Firmy sa bili o nové programy, pretože nové programy znamenali viac peňazí, nové investície a viac zamestnancov. Generálny riaditeľ bol vtedy skôr vybavovač, ktorý sa snažil vybaviť čo najviac pre svoju firmu vzhľadom na plán.

- ***Čo a pre koho sa vyrábalo?***

V strojárňach bola pomerne silná zbrojárska výroba, ktorá vtedy išla naplno. Zbrane, strelivá, delostrelecké náboje. Mám v živej pamäti, ako sme, hoc programátori, museli povinne chodiť na brigády do výroby počas vojny Iraku s Iránom. Paradoxne sa vtedy vyrábalo a predávalo pre obidve strany. Spôsobovalo to nemalé morálne dilemy, kedy výsledkom pracovného nasadenia bolo ubližovanie iným, ale taká bola realita. Zbrojárske a strojárske výroby boli väčšinou na Slovensku a vyrábali tanky, delá, bojové vozidlá a inú vojenskú techniku.

Okrem toho sa u nás vo firme vyrábali aj sústruhy, hutnícke polotovary, bola tam motovýroba legendárnych značiek Jawa, skútra Manet či mopedu Babetta. V čase, keď som tam pracoval, vyrábali sa už iba náhradné diely do týchto motocyklov, nie motocykle ako také.

V strojárňach sa vyrábali ložiská, najmä veľkorozmerné do turbín, ale aj veľkých strojov či automobilov, a podobná špecializovaná výroba. Obchodovalo sa s celým svetom. Na export išla značná časť produkcie. Keďže

sme boli súčasťou východného bloku, obchodovalo sa najmä v rámci tohto priestoru. Menšia časť produkcie išla za železnú oponu.

- ***Ako sa to zmenilo po revolúcii? Hovoril si, že si tam robil v rokoch 1983 – 1991. Ako sa zmenil počet ľudí? Zameranie výroby? Ako sa to menilo?***

Revolučná zmena prišla spontánne a veľmi rýchlo. Osobne som ju zažil a precítil, v tom čase som chodil pravidelne do Bratislavy na postgraduálne štúdium. V podstate som bol takou spojkou medzi Bratislavou a Považskou Bystricou. Nosil som vtedy materiály a informácie z Bratislavy a v roku 1989 som sa tým snažil aspoň trošku prispieť k podstatným zmenám.

- ***Čo sa zmenilo v procese výroby a v riadení po roku 1989?***

Zmenilo sa to v zásade v tom, že prestali prúdiť dotácie na zbrojný program a výroba rapídne klesala. Bola založená na dotovaní. S tým začali aj ekonomické ťažkosti, ktoré viedli k znižovaniu stavov. Podstatnou zmenou bolo preorientovanie sa z produkcie na sklad na produkciu pre zákazníka. Aj systém odmeňovania bol v minulosti nastavený inak. Dostávali sa prémie za vyrobené, nie za predané výrobky. Nemalo to ekonomický základ a to bola primárna príčina, prečo tento systém zbankrotoval. Hromadili sa dlhy a výrobky, ktoré boli nepredajné.

- ***Koľko robilo v Považských strojárňach ľudí v čase najväčšej slávy?***

Viac ako dvanásťtisíc.

- ***A teraz?***

Podnik vlastne zanikol a v súčasnosti v týchto priestoroch pracuje okolo 2 000 ľudí. Prežili len tie závody, ktoré sa preorientovali a vstúpil do nich investor. Kupónová privatizácia celistvosti firmy nepomohla a následne prebehla privatizácia v rámci jednotlivých závodov, ktoré ešte boli konkurencieschopné.

ČASŤ DRUHÁ

— 1989–1998 – Roky šokovej terapie —

Koncom osemdesiatych rokov nastal vietor zmeny, ktorý od základov zmenil strednú Európu. Hoci, ako sa neskôr ukázalo, základy nového systému sa nebudovali ľahko. V mnohých krajinách neboli ľudia pripravení na zmenu systému a hlavne mentality. Po dlhých dekádach vzájomného spolužitia sa Slovensko pokojne rozišlo s Českom a nepokoje, mafiánske vyčíňanie a divoká privatizácia sa začali zmietať krajinou. Po zbavení sa totality sa začal črtat autoritatívny režim V. Mečiara. Ľudia ďalej žili svoje osudy v novej dobe.

- 25. 3. 1988 – v Bratislave je násilne potlačená sviečková manifestácia.**
- 17. 11. 1989 – Nežná revolúcia v Česko-Slovensku.**
- 29. 12. 1989 – Havel sa stáva prezidentom.**
 - 1. 1. 1993 – vznik Slovenskej republiky.**
 - 1. 10. 1994 – prvé voľby do samostatnej NRSR, V. Mečiar sa stáva tretíkrát premiérom.**
 - 31. 8. 1995 – únos prezidentovho syna Michala Kováča ml.**
 - 29. 4. 1996 – vražda Róberta Remiáša.**

**Mladý Ivan pracuje v Považských strojárňach
a s rodinou sleduje dianie zo sídliska Rozkvet.**

Kapitola prvá

— Zmena mentality —

„Kapitalizmu je vlastná jedna vada:
nerovnomerné rozdelenie bohatstva.
Socializmu je vlastná jedna cnosť:
rovnomerné rozdelenie biedy.“

Winston Churchill

- ***Bola nezamestnanosť počas socializmu?***

Každý musel byť zamestnaný, v občianskom preukaze musel mať každý pečiatku od zamestnávateľa, ktorú policajti kontrolovali.

- ***Ako vyzerala neproduktivita v Považských strojárňach?***

Boli tam aj miesta, ktoré boli umelo vytvorené. Neproduktivita vyzerala tak, že z osem a pol hodinového pracovného času sa robilo jednu hodinu. Boli tam ľudia, ktorí chodili za kamarátmi a živili sa tým, že im gratulovali.

Moja manželka mala šéfa, ktorý každé ráno otvorili kalendár, pozrel sa, kto má meniny, išiel tam, vypil si a potom prišiel spať na konci pracovného dňa. Dával jej urobiť jednu tabuľku za deň.

- ***Ako sa to zmenilo po roku 1989?***

Pre ľudí to bola naozaj veľká mentálna zmena. Za socializmu vtĺkali robotníkom do hláv, že sú tí najdôležitejší, že bez nich by to nešlo. Zrazu prišla zmena a musela sa hľadať robota a bez obchodníkov to nešlo. Urobila

kontrakt a niečo predajú. Mentálna zmena bola pre množstvo ľudí nepochopiteľná. Niektorí ju nepochopili doteraz, ale hlavne vtedy som videl, ako to mnohým ľuďom nejde do hlavy, že však oni sú tí dôležití, že bez výroby by to nešlo... ale celá filozofia sa musela preklopiť z centrálného plánovania na propagáciu výrobkov, na trhovú ekonomiku. Bez toho, aby sa konkrétny výrobok presadil v kvalite a v súťaži to nešlo, čo znamenalo veľké mentálne problémy pre niektorých ľudí.

- ***Aké bola vtedy verejnost informovaná? Napríklad, keď došlo k havárii v Černobyli v roku 1986?***

Žiadna. Všetci sme o tom vedeli, ale nesmelo sa o tom hovoriť. Vyše týždňa sa nič nedialo.

- ***Ako si vtedy získaval informácie?***

Po kamarátskej línii, počúvaním rádia Slobodná Európa, pozeraním rakúskej televízie, ktorá sa dala chytiť aj na sídlisku Rozkvet. Toto boli moje zdroje informácií. Ľudia si ich predávali v rámci rodiny a medzi priateľmi.

- ***Dal sa signál ľahko chytiť?***

S problémami, ale áno. Pravidelne vysielanie rušili, v pozadí bolo také šušťanie, ale dalo sa.

- ***Ako prebiehalo informovanie obyvateľstva?***

Všetky správy boli cenzurované, dozvedeli sme sa len propagandu zo správ, ktoré neboli založené na reálnych skutočnostiach. Od pravdy sme neboli celkom oddelení, vďaka vysielateľom ako Hlas Ameriky či rádio Slobodná Európa. Dôležité informácie sa šírili neformálnym spôsobom.

- ***Ako vtedy ľudia vnímali haváriu v Černobyli?***

Myslím, že všetci ľudia chápali, že situácia je vážna. Systém to veľmi oslabilo. Dôvera k systému, ktorá bola už aj tak nízka, bola zrazu na bode mrazu. Zatajovali základné informácie. Medzi ľuďmi sa vtedy šírili aj rôzne konšpiračné teórie, napríklad, že nad nami sú nebezpečné mraky a vôbec netreba vychádzať von. To bol jeden extrém. Druhý extrém podsúvali ľuďom komunisti – nič sa nedeje. Až po viac než týždni sa objavila informácia, že bola nejaká havária, ale bezvýznamná, a že všetko je v poriadku. Čo,

samozrejme, nebola pravda, ale po vyše týždni pod tlakom museli vydať vyhlásenie.

- ***Na tomto príklade skús vysvetliť, ako si sa vlastne dozvedel, že sa niečo stalo.***

V tomto prípade konkrétne od kolegov z práce, správa sa šírila rýchlosťou blesku. Potom som začal počúvať rádio Slobodná Európa, kde bolo viac informácií.

- ***Ako rýchlo prišla tá informácia?***

Asi do 24 hodín. Každý hovoril čo sa dozvedel a bola to téma číslo jeden pre všetkých.

- ***Ako si sa potom dozvedel o sviečkovej manifestácii, resp. ako si ju vnímal?***

O sviečkovej manifestácii som sa dozvedel de facto až po, keďže som vtedy ešte žil v Považskej Bystrici, ale relatívne rýchlo, lebo som chodil často do Bratislavy. Dozvedel som sa to od príbuzných z Bratislavy. Vnímal som veľmi pozitívne, že sa niečo také udialo. Sviečková manifestácia mala obrovský význam pre povzbudenie ostatných, že ľudia nesúhlasia s režimom a že sa postavili proti obmedzovaniu náboženskej slobody. Nakoniec viedol boj za náboženskú slobodu k slobode celospoločenskej.

Vtedy vo mne veľmi rezonovala ešte jedna udalosť. A to podpisová akcia za náboženskú slobodu, ktorú inicioval vtedajší kardinál Tomášek. Mala obrovský ohlas predovšetkým na Slovensku.

- ***Máš na mysli 31 bodov za náboženskú slobodu?***

Áno. Pred sviečkovou manifestáciou sa vyzbieralo zhruba desaťtisíc podpisov a po nej, do troch mesiacov, asi pol milióna a veľká časť z toho zo Slovenska.

- ***Ako si sa dozvedel o podpisovej akcii?***

Prostredníctvom neformálnych kanálov, medzi kolegami a cez rodinu. Samozrejme, do novembra '89 nebola o tejto petícii oficiálne jediná zmienka v médiách, v televízii ani v rozhlase.

Treba povedať, že na Slovensku občiansky dissent prakticky nebol, resp. bola tu Bratislavská päťka, ale katolícky dissent úspešne zorganizoval sviečkovú manifestáciu, ktorá vtedy rezonovala na celom svete. Vtedy to bola akcia,

dovolím si tvrdiť, až svetového významu. Najväčšia petičná akcia vo vtedajšom východnom bloku. To boli udalosti, ktoré významne prispeli k pádu totality v roku 1989. Zmeny neprišli len tak zo dňa na deň. Keby už vtedy tá kritická masa nebola, tak by nebol november '89.

- ***Kedy si mal pocit, že do Považskej Bystrice prišla nálada, že „už naozaj stačilo“?***

Samozrejme, v rodine sme sa o tom rozprávali, debatovali sme s priateľmi. Človek ešte nevedel odhadnúť, aké sú celkové nálady v spoločnosti. Bola cenzúra, propaganda v médiách. Ťažko bolo odhadnúť, čo si ľudia myslia v celej krajine, či je na Slovensku naozaj tá kritická masa. Ja som tú dôveru nemal a asi ani nikto iný, ani lídri novembra '89. Rovnaké to bolo aj v Považskej Bystrici.

Až v novembri 1989 som mal pocit, že máme kritickú masu, aj ľudia v mojom okolí boli podobne naladení. Napríklad v našom pracovnom kolektíve, kde bolo desať ľudí, tak deväť z nich bolo jasne zmýšľajúcich v prospech zmeny režimu. Okrem jedného, to bol šéf, komunista. Tak to bolo skoro na každom pracovisku.

Až po novembri zrazu začali ľudia slobodne hovoriť o veciach, o ktorých predtým nemohli hovoriť. Dovtedy sa viedol dvojaký život. Oficiálna propaganda a oficiálne „tlačenie kalerábov“, na druhej strane paralelný život a snaha o zachovanie ľudskej dôstojnosti a pravdy. Až potom sa plne konfrontovali oba svety.

- ***Rozprávali ste sa v rodine o politike často?***

Samozrejme, že sme sa o tom rozprávali, a želali sme si zmenu, ktorú sme s nadšením privítali. Jeden z nezabudnuteľných okamihov pre mňa a moje okolie bol, keď ľudia zrazu mohli hovoriť slobodne. Na to sa nezabúda.

- ***Aké prevládali názory pred revolúciou?***

Názory boli rôzne, ale prevládali tie proti totalite. Mali sme ešte starých rodičov, ktorí zažili Československú republiku a ktorí nám rozprávali ako to voľakedy fungovalo, nielen ekonomicky, ale aj spoločensky. Myslím, že aj vďaka zachovaniu skúseností ľudí z prvej Československej republiky sa podarila revolúcia v roku 1989. Generácia mojich rodičov, ktorí nezažili demokraciu, si to nevedela predstaviť.

Ľudia, ktorí boli silno proti režimu, emigrovali. Poznal som mnohých. Niekoľko kolegov z Považských strojární emigrovalo v 80. rokoch a doplácali na to ich príbuzní. Jeden môj kolega bol bratom emigranta, ktorý bol potom za to perzekvovaný, vyšetrovaný a trestaný.

• ***Bol si na tých protestoch?***

Samozrejme. Bol som vtedy v Bratislave, akurát som ukončil postgraduál z anglického jazyka na Univerzite Komenského a začal som študovať vedeckú ašpirantúru na Ekonomickej univerzite. V Bratislave som bol raz týždenne, mal som informácie a zúčastňoval som sa protestov. Hlavne som chodieval do Umelky, tam bolo centrum VPN, kde sa rozdávali materiály a informácie. Informačná bariéra medzi tým, čo sa dialo v Bratislave a medzi tým, čo sa dialo vo zvyšku Slovenska, bola obrovská. Snažil som sa pomôcť prekonávať tieto bariéry. Nosil som plagáty, informačné materiály, informácie, čo sa deje atď. V novinách sa o tom nepísalo, do konca roku stále vládla cenzúra a propaganda.

• ***Kto bol v Považskej Bystrici hlavným predstaviteľom roku 1989?***

Bol to istý pán Jánošík, robotník z Považskej Bystrice, ktorý bol veľmi aktívny a chodieval aj na štáb do Bratislavy. Poznal som ho len zbežne. Treba rozlišovať ľudí, ktorí boli v revolučnom čase aktívni, a potom tých, ktorí začali aktívne robiť politiku a verejne sa angažovať.

O to som sa tiež snažil, hovoril som s kolegami, aj verejne vystupoval v práci. Zmena bola taká silná, že prišla až do fabrík. A to tam fungovali organizácie Komunistickej strany a veľmi silná hierarchická štruktúra. Potom začali na pracoviskách vznikáť organizácie ako Verejnosť proti násiliu.

Normálna politická súťaž však musí ísť mimo pracovísk, aby sme nenahradili jednu totalitu druhou. Mnoho ľudí ani nechápalo, že dobre, boli sme v jednej skupine, teraz ideme do druhej. Nie, toto nie je totalita. Toto je politická súťaž. Pomerne rýchlo sa nám to podarilo presunúť mimo pracoviska, aby politiku robili tí, ktorí o to majú záujem.

Kapitola druhá

— Prvé voľby a prvé privatizácie —

„Keď sú ambície vyššie ako schopnosti, je to mučivé.“

Július Satinský

- ***Ako prebiehali prvé voľby? Ako to bolo vnímané v regióne Považskej Bystrice?***

Považská Bystrica je podľa mňa typické slovenské mesto stredného rozsahu. Vtedy už informovanosť bola pomerne dobrá. Predsa len sa pol roka po revolúcii všetko zmenilo. Padla cenzúra. Začali vychádzať aj iné noviny, televízia sa začala správať ináč, rádio sa začalo správať ináč. Dával sa priestor aj iným názorom. Všetci sa začali učiť pluralite názorov. Počúvať toho druhého, diskutovať, ten proces bol veľmi zaujímavý.

Voľby prebiehali už v atmosfére normálnej politickej súťaže, v lete 1990, kedy ľudia mali už pomerne dosť informácií a politici chodili na mítingy a angažovali sa. Pamätám si, že v tom čase prišiel do mesta nielen Milan Kňažko, ale aj Václav Klaus, a boli veľmi aktívni.

- ***Ako si to vtedy vnímal a koho si volil v prvých voľbách?***

V prvých voľbách som volil VPN, lebo boli symbolom zmeny, a na základe svojich politických názorov. V ďalších voľbách som volil kresťanských demokratov, resp. potom v roku 1998 SDK.

- ***Ako prebiehali zmeny vo fabrike? Kedy fabrika pochopila trhové hospodárstvo? Respektíve, kedy jej to trhové hospodárstvo dalo takú reálnu facu? Kde bol ten zlomový moment?***

Veľmi rýchlo. Hneď v roku 1990, keď si ľudia uvedomili, že takto to už ďalej nejde, že sa musia správať inak, že musia podávať reálny pracovný výkon a že nestačí len chodiť do roboty. Začali platiť iné ukazovatele, menil sa systém hodnotenia. Vznikali nové pozície, ktoré boli potrebné, a zanikali nepotrebné. Proces bol veľmi rýchly. Samozrejme, začali aj politické rozpory, kto je dobrý a kto je aký dobrý. Delilo sa zrno od pliev. Niektorí, ktorí boli členmi Komunistickej strany, boli odstavení, čo nebolo vždy správne, boli tam schopní ľudia. Selekcija trvala dlhšie, ale to uvedomenie si bolo veľmi rýchle. Bola to taká šoková terapia. Myslím, že inak sa to nedalo. Ďalší šok potom prišiel počas privatizácie (forma kupónovej privatizácie), ktorá bola dôležitá aj pre Považské strojárne.

- ***Ako dopadla kupónová privatizácia?***

Z pohľadu vývoja zle, lebo úplne zanikli a rozdelili sa na malé časti, ale dopadlo to dobre z hľadiska efektívnosti. Zostalo len to, čo bolo zdravé, ekonomicky to ináč nešlo.

- ***Bolo to napríklad ako v Martine, keď ľudia mali pocit, že uzavretie závodov bolo nariadené zhora? A čo povestná Havlova návšteva?***

Myslím, že sa to dosť preceňuje. Bolo to viac trhové ako politické rozhodnutie. Veď my sme boli súčasťou Varšavskej zmluvy, ktorá skrachovala, a zrazu nebol dopyt po ťažkých zbraniach, ktoré sa tam vyrábali. Nespochybnujem ani vplyv politického rozhodnutia, ale myslím si, že do väčšej miery to bol prirodzený proces zániku Varšavskej zmluvy a neexistujúceho dopytu po týchto výrobkoch.

- ***Kupónová privatizácia bola Československým špeciálom, väčšina krajín to robila priamymi predajmi. Ako si to hodnotil? Pochopili to vôbec ľudia? Mala tie pozitíva, ktoré sa deklarovali?***

Na príklade svojej rodiny skúsím vysvetliť, či ľudia kupónovú privatizáciu pochopili. Už som spomínal pozitívny vplyv demokratického Československa u mojich starých rodičov. Keď sa začala kupónová privatizácia, tak babka s dedkom boli nadšení, „veď sú akcie, ideme“. Vedeli, čo to je. Na druhej strane moji rodičia to vôbec nechápali. Nechápali základné pojmy, nechápali,

čo sú akcie alebo čo je to privatizácia. Nevedeli si to predstaviť, lebo celý dovtedajší život žili v centralizovanom totalitnom plánovanom hospodárstve. Ľuďom, ktorí zažili prvú republiku, tým bolo všetko jasné. Bolo krásne vidieť rozdiel v mentalite oboch režimov a ich vplyvov. Pre nás mladšiu generáciu to bolo niečo nové, museli sme sa učiť, mladší to vtedy pochopili rýchlejšie. Na tú dobu bol obrovský úspech, že sa všetko podarilo sprivatizovať relatívne rýchlo. Nejakým spôsobom sa muselo privatizovať a nejakým spôsobom sa musel nájsť model akejsi sociálnej spravodlivosti. Myslím, že z časového hľadiska sa to podarilo. Z hľadiska určitej spravodlivosti medzi ľuďmi sa to však nepodarilo. Nepodarilo sa nastaviť pravidlá pre tých, ktorí privatizovali. Objavilo sa množstvo špekulantov, ktorí to potom zneužívali, resp. tunelovali fondy. Napríklad Kožený a Široký. Jedeného zavreli, druhého nie. Do privatizácie išlo aj mnoho férových investorov, banky, ktoré to chápali ako obchodnú príležitosť. Koniec-koncov, na privatizáciu trošku doplatili aj Považské strojárne. Nie všetci, ktorí privatizovali, mali čestné úmysly, niektorí chceli iba rýchlo zarobiť. Mám pocit, že v kupónovej privatizácii zlyhali práve tieto pravidlá, resp. nebol dostatočne ošetrený konflikt záujmov. Neboli jasne a prísne nastavené pravidlá pre privatizérov.

Najhoršia bola podľa mňa priama privatizácia v 90. rokoch, ktorá sa robila z politických dôvodov za Mečiarizmu, kde sa priamo dávali podniky kamarátom a priaznivcom HZDS za zlomok trhovej hodnoty. To boli zločiny, ktoré dodnes ostali nepotrešané. Spomeniem aspoň VŠŽ, jedného z najväčších zamestnávateľov v danej dobe, ktoré boli sprivatizované za desatinu trhovej hodnoty. Keby VŠŽ dali na burzu, štát by bol dostal aspoň desaťkrát viac. Mimochodom, Mečiar to podpísal v posledný deň svojej vlády, keď už vedel, že prehral voľby.

Na príklade VŠŽ možno vidieť, aké mala priama privatizácia negatívne tendencie. Majitelia podniku ho de facto položili, vytunelovali. Keď išiel ku dnu, pred úplným pádom ho zachránil vstup zahraničného investora, ktorý tam je doteraz. Mnohé podobné predaje však spôsobili skrachovanie firmy či podniku. Je málo firiem, ktoré privatizéri zveľaďovali, dali by sa možno spočítať na prstoch jednej ruky.

● *Môžeme Slovaft považovať za úspešne sprivatizovaný podnik?*

Slovaft predali za zlomok trhovej hodnoty, ale je pravdou, že majitelia podnik netunelovali, ale zveľaďovali, hoci forma predaja bola podľa môjho

presvedčenia protiprávna. Majitelia neskôr podnik úspešne predali ďalším investorom.

Firme RONA, Lednické Rovne, privatizácia vyslovene pomohla. Sklárske výrobky exportujú do celého sveta a firma funguje doteraz.

- ***Do protikladu by sme mohli dať sklárne v Poltári.***

Áno. Tie sprivatizoval V. Pór, čoho sa chytil, to skrachovalo. Bol typickým mečiarovským privatizérom. V. Široký bol rovnaký, sprivatizoval napríklad Plastiku Nitra či Chemolak Smolenice. Všetko to predtým boli ziskové firmy.

- ***Neurobili sme po '89 chybu? Ako hovorieval Stano Šteпка, „lopatou sme ich mali hnať“?***

Tí, ktorí nahradili komunistov, neboli na vládnutie pripravení. Komunisti, obzvlášť z ŠTB, mali viac informácií a na zmenu boli pripravení lepšie, konkrétne na privatizáciu. Stali sa z nich „podnikatelia“. Nežná revolúcie bola možno až príliš nežná. Nedošlo k potrestaniu tých, ktorí tu predtým ničili ľudské životy.

Nepodceňoval by som ani ďalší zlý vplyv. Na začiatku 90. rokov, po vzniku samostatného Slovenska, sa tu diali ekonomické zločiny v priamom prenose, Mečiar odmietol kupónovú privatizáciu a povedal, že bude priama. Mal na mysli len svojich blízkych ľudí. Druhá kupónová privatizácia bola pozastavená.

- ***Čo by si spätne navrhoval urobiť inak?***

Spravovanie privátneho majetku je vždy efektívnejšie ako spravovanie štátneho. Má totiž bližšie pána, tak má lepšie výsledky. Je to nielen celoživotná skúsenosť, ale môžeme to pozorovať všade. Ekonomická efektívnosť privátneho sektoru je na vyššej úrovni než štátna. Sprivatizovanie majetku bolo správne rozhodnutie a kupónová privatizácia nebol zlý nápad, ak sa na to budeme pozeráť zo sociálneho aspektu. Každý mal šancu sa na hospodárstve podieľať a vybrať si kam zainvestuje a z čoho bude mať podiel. Šance boli rovnaké, ale z hľadiska privatizérov už šance rovnaké neboli. To bola chyba. Štát a tvorcovia pravidiel zlyhali.

- ***Deväťdesiate roky boli neslávne preslávené rozvojom rôznych kriminálnych činností. Čo myslíš, čo za tým bolo?***

Veľký počet ľudí si pomýlil slobodu s tým, že môžu robiť čokoľvek. Pritom sloboda bez zodpovednosti neexistuje. Sloboda znamenala uvoľnenie všetkého, chvíľkový stav bez pravidiel, na vznik štátu sme neboli dobre pripravení. Otvorenie hraníc spôsobilo aj prílev organizovaného zločinu ako rôzne balkánske gangy. Navyše mám pocit, že naše inštitúcie na to vôbec neboli pripravené, vrátane polície, prokuratúry atď.

Je super, že sme k vzniku republiky dospeli, no absentovala u nás akákoľvek príprava na niečo podobné. Celé sa to budovalo za pochodu a výsledok bol, že grázli mali často navrch. Čo bolo horšie, štát to aj zneužíval a často dochádzalo k spolupráci medzi oficiálnymi zložkami a gangami. Najokatejšími prípadmi boli únos prezidentovho syna alebo vražda Remiáša.

- ***V roku 1991 si skončil v strojárňach. Prečo? Kam si išiel pracovať?***

Prešiel som do firmy Ernst and Young, ktorá mi dala príležitosť viesť pobočku v Považskej Bystrici. Bola to firma z veľkej konzultačnej Šestky, dnes Štvorky.

Rozhodnutiu zmeniť pracovné miesto predchádzalo moje štúdium MBA, ktoré som absolvoval intenzívnou formou. Bola to vôbec prvá možnosť niečo podobné študovať v našom regióne. Tento projekt sa dial pod záštitou vtedajšieho Federálneho ministra financií Václava Klauša. Štúdium mi zmenilo život a pohľad na ekonomiku. Bola to prvá možnosť štúdia, ktorá mi otvorila oči. Mali sme priamy kontakt s najlepšimi americkými profesormi tej doby. Absolventov nebolo veľa, čo bola komparatívna výhoda.

- ***Pod akou univerzitou prebiehalo tvoje štúdium MBA?***

Celé to zastrešoval Rochester Institute of Technology, no viacerí prednášajúci boli z najlepších univerzít ako Chicago University alebo Stanford, v zásade z celých Spojených štátov. Bol to projekt, ktorý mal poskytnúť špičkové vzdelanie účastníkom zo strednej Európy. Nielen nám otvoril oči, ale aj dvere plné možností. Zrazu tu bol hlad po Úučoch, ktorí mali lokálne skúsenosti a západné vzdelanie a tých ľudí nebolo veľa. Keď som dokončil štúdium, mohol som si vyberať z dostupných ponúk, ktoré boli väčšinou z Prahy. To sa písal rok 1992. Rozhodol som sa ostať s rodinou v Považskej Bystrici a tak som prijal ponuku firmy Ernst and Young, ktorý sa v meste rozhodli otvoriť pobočku.

- **Čo bolo tvou náplňou práce?**

Audity, ale aj manažérske poradenstvo, keďže som mal skúsenosti z programovania. Veľa firiem išlo do privatizácie, radili sme im pri privatizačnom procese, ako oceňovanie majetku, reformovanie IT systémov a podobne.

- **Takže si privatizáciu videl zblízka.**

Áno, z toho biznis pohľadu. Bola to celkom nová skúsenosť.

- **Môžeš uviesť príklad úspešného priebehu privatizácie a naopak nezdaru?**

Bohužiaľ, videl som oveľa viac nepodarkov. Veľa firiem bolo absolútne nepripravených na privatizáciu a nevedelo, čo od toho čakať. Videl som však aj pozitívne prípady, kde boli firmy dobre pripravené a vedeli, čo od toho reálne čakať. Môžem spomenúť napríklad Cementárne Ladce, ktoré dodnes fungujú úspešne.

Na druhej strane bolo mnoho stredných aj veľkých firiem, ktoré boli absolútne nepripravené. Koncerny absolútne nevedeli, čo chcú. Do trhovej ekonomiky museli všetci zrazu skočiť a nie každý sa naučil plávať.

Transformácia bola naozaj veľmi rýchla, ale bez šokovej terapie trhovej ekonomiky sa to nedalo dobre urobiť. Každá krajina, ktorá to odďaľovala, dopadla len horšie.

Kapitola tretia

— Časy veľkých zmien a mečiarizmus —

„Málo je dnes takých ľudí, málo je medzi ľuďmi človekov.“

Stanislav Štepka

- ***Aké boli prvé roky po nežnej revolúcii? Aká bola atmosféra v spoločnosti?***

Všetko sa menilo veľmi rýchlo. Niektorí ľudia nestačili zmeny ani vnímať a najväčšia zmena to bola pre najstarších ľudí, ktorí prežili celý svoj produktívny život v jednom režime, kde sa toho veľa nemenilo, resp. takmer nič sa nezmenilo. Zrazu sa menili veci takmer každý deň a pre mnohých to boli zásadné zmeny. Najmä zmena, že sa každý musel začať starať o seba, skončilo rovnosťárstvo, začalo sa odmeňovať podľa výkonu, platila možnosť voľby, jednak v ekonomike, jednak v politike. Boli to zásadné zmeny.

- ***Ako to všetko vnímala tvoja rodina?***

Rodiny neboli nikdy tak rozdelené ako v deväťdesiatych rokoch. Nastal generačný spor medzi staršou generáciou, ktorá zmeny nechápala a ani nemohla pochopiť, a tak ich z veľkej miery odmietala, a medzi mladšou generáciou, ktorá zmeny vítala a tešila sa na ne, pretože videla svoje miesto v Európe.

Tí starší boli vychovaní v antagonistickej svete za železnou oponou, kde mnohí z nich verili v donekonečna opakované lži propagandy, že „my sme tí dobrí a Západ je zlý a chce nás napadnúť“. A to niektorí neboli ani komunisti. Bol to skôr generačný problém a problém adaptability, kedy to staršia

generácia nebola schopná pochopiť. V konečnom dôsledku sa to prejavovalo vo volebnom správaní sa ešte ďalšie dve desaťročia. Spoločnosť sa delila väčšinou generačne na občiansko-spoločenský sektor a sektor spomienkový.

- ***Hovoril si, že v mladosti si považoval Česko-Slovensko za prirodzený útvar. V ktorom momente si si uvedomil, že to tak nie je a že Slovensko by malo byť samostatné?***

Prvýkrát som si to uvedomil v roku 1990 pri prvej návšteve Jána Pavla II., ktorý urobil napriek všetkým protokolárnym pravidlám výnimočné gesto. Keď vstúpil na slovenskú zem, pobozkal ju. To sa predtým robilo pri príchode do krajiny len jedenkrát. Prišiel do Prahy a potom letel helikoptérou do Bratislavy, keď vystúpil, pobozkal slovenskú zem. Bol to silný signál nielen pre veriacich, ale aj pre všetkých ľudí na Slovensku, že máme právo byť rovnoprávny národ. Netvrdím, že to zásadne zmenilo pohľad ľudí na samostatnosť, ale bolo to veľké povzbudenie pre Slovákov, aby si uvedomili svoju dôležitosť. Myslím, že emancipačné snahy sa postupne premieňali vo väčšine národa na snahu o spravovanie vecí svojimi vlastnými silami. Bolo to veľmi kontroverzné, lebo Slovensko na to nebolo pripravené na začiatku roku 1993.

- ***Bola vtedy v tvojom voličskom rozhodovaní podstatná otázka samostatnosti?***

Nie. To nebola kľúčová otázka a myslím, že ani pre väčšinu ľudí. Toto som nepovažoval za dôležité. Skôr som považoval za podstatnú ekonomickú transformáciu a základné slobody, aby sa nedostali k moci tí, ktorí nám vládli predtým. Aby nám nevládli komunisti a zlodeji.

- ***Takže pomlčkovú vojnu si veľmi nevnímal?***

Považoval som to za absolútne zbytočné. Vôbec sa mi nezdalo, že v tom tkvie nejaké národné uvedomenie, prípadne zvrchovanosť. Považoval som to za manévre ľudí, ktorí si na tom robili politické body.

- ***Súhlasil by si s výrokom, že Slovensko sa malo osamostatniť, ale nie v tom čase a nie takým spôsobom?***

Skôr by som súhlasil, najmä v tom čase. S odstupom času sa na to pozerám trošku inak. Možno je to ako s privatizáciou, je lepšie, keď sa urobí, aj keď zlým spôsobom. Dnes sa na rozdelenie Československa pozerám tak,

že i keď to bolo urobené zle a neboli sme na to pripravení, bolo to potrebné urobiť šokovou terapiou. To je môj súčasný pohľad. Vtedy som na to nahliadal viac neutrálne a viac ekonomicky, pretože som v Československu nikdy nemal pocit, že by som nemal svoje práva, že by som bol utláčaný. Často som chodil do Prahy, začiatkom 90. rokov som tam strávil celý rok a nikdy som nemal pocit, že by som nebol rovnoprávny občan. Československo bolo mojou vlasťou a vždy som bol hrdý Slovákom, ktorý sa ku Slovensku vždy hlásil. Nepociťoval som otázku vzniku národného štátu za kľúčovú. Za kľúčovú som považoval otázku ekonomickej transformácie a začlenenia sa do slobodného sveta.

● ***Koho pozícia z politických elít to bola?***

Na Slovensku takýto názor prezentovala skôr vtedajšia VPN a svojim spôsobom aj KDH. KDH nakoniec urobilo podľa mňa zásadnú politickú chybu, keď nehlasovalo za vznik Slovenska.

● ***To bola vízia, ktorú načrtol J. Čarnogurský, vlastná hviezdička. Bol to aj plán?***

Áno, treba povedať, že on bol ten, ktorý prvý povedal, že by sme mali mať svoju hviezdičku. Načrtol tú víziu skôr ako nejakí nacionalisti, ale nebol tou hnacou silou.

● ***Súhlasil si s víziou samostatnej hviezdy na mape Európy?***

Určite áno, tá vízia ma povzbudila, podobne ako pobozkanie slovenskej zeme pápežom. V konečnom dôsledku aj vznik Slovenska. Aj keď som nikdy nebol bojovník za samostatnosť, bol som bojovník za ekonomické reformy a za základné slobody, aby sme tu mali ekonomickú, občiansku a náboženskú slobodu. To bolo pre mňa dôležité.

Vznik Slovenska som bral ako fakt a potešilo ma, že vzniklo nenásilnou cestou, čo je vzácné aj vzhľadom na udalosti, ktoré sme mohli neskôr pozorovať v iných krajinách. Koniec-koncov, kontrast s Juhosláviou je veľmi silný a je aj v učebniciach sveta. Musím povedať, že aj na európskej úrovni z tohto kapitálu trochu profitujeme. Rozišli sme sa pokojne a našli sme k sebe cestu a máme veľmi dobré vzťahy. Na svete neexistujú dva národy, ktoré majú medzi sebou také dobré vzťahy ako my s Čechmi. Nijaké dve krajiny v Európskej únii nemajú k sebe tak blízko.

- ***Sme si teraz bližšie ako sme si boli začiatkom deväťdesiatych rokov?***

Určite. Ako šéf slovenskej delegácie EPP som sa dohol so svojim priateľom, šéfom českej delegácie, že dáme na stôl návrh, aby sme v Európskom parlamente mohli sedieť spolu na jednej chodbe. Bolo to spontánne prijaté. Nás je päť, ich je päť a sedíme nielen blízko seba, ale pred každým zasadnutím parlamentu sa aj spolu radíme. Takto sme spolu silnejší a pokryjeme viac výborov, lepšie sa tiež pripravíme na plenárne zasadnutia. Je to aj silný signál pre ostatných, ktorí nás takto berú vážnejšie. Všetci oči otvárajú nad týmto spojenectvom.

- ***Bolo rozdelenie Československa vnímané vo svete pozitívne?***

Najskôr nikoho netešilo, že sa malo niečo deliť, keď sa celá Európa mala spájať, ale potom spozorneli. Pochopili, že je to pozitívna cesta a že vznikajú krajiny, ktoré sú proeurópske. Tento spôsob je stále príkladom aj do dnešných dní.

Napríklad také Katalánsko. Pred pár rokmi ma zavolali do Katalánskej televízie, kde robili reláciu o tom, ako je Slovensko, priemyselná krajina naviazaná na Eurozónu, ktorá zaviedla euro, vzorom pre Katalánsko. V ich očiach je Slovensko pozitívnym príkladom, ako sa oddeliť sa od silnejšieho brata a začať rýchlejšie rásť a prosperovať. Keď sme rozoberali ekonomické konzekvencie a potrebné reformy, tak sme sa zhodli. Keď sme však rozoberali proces odluky, tak som zdôraznil, že u nás sa to udialo federálnym zákonom, teda po dohode medzi Prahou a Bratislavou. Preto to bolo pokojné. Hovorím im, „Vašou jedinou cestou je dohoda s Madridom“. To už však nechceli počuť a viac ma do tej televízie nezavolali, chceli niečo typu Puidgemonta, teda silácke reči ako „ideme do ulíc“ či „revolúcia“. Nie, musia sa dohodnúť s Madridom, to je jediná pokojná cesta.

V tomto je inšpiratívne rozdelenie Československa dodnes.

- ***Zludovelo tvrdenie, že bolo chybou rozdeľovať sa bez referenda. Aký máš na to názor?***

Ja si myslím, že férovejšie a legitímnejšie by to bolo s referendom, ale obávam sa, že vtedajšia vôľa národa by nepotvrdila vznik samostatného Slovenska.

- ***Čo ak by tieto dve časti republiky mali v referende odlišnú odpoveď?***

To by bol dôkaz k legitimizácii vzniku oboch krajín, hoci je to komplikované už len v položení otázky a v ďalšom procese, ktorý by sa pravdepodobne predlžoval. Svojím spôsobom bolo dobre, že rozdelenie prebehlo takým rýchlym spôsobom. Šoková terapia nebola v podstate na tento účel zlá.

- ***Aj napriek tomu, že to išlo menej transparentným procesom?***

Aj napriek tomu. Všetko bolo to legitímne a zákonné. Na druhej strane, bohužiaľ, sme na tento krok neboli vôbec pripravení, doplatili sme na to, nemali sme absolútne pripravené najmä potrebné inštitúcie.

- ***Rozdiel v pripravenosti na zmenu v roku 1989 a v roku 1992 taký veľký nie je. Bol tam rozdiel v elitách, ktoré sa toho chopili?***

Áno, evidentne. Väčšina slovenských elít začínala s veľmi profederálnou rétorikou. Napríklad Vladimír Mečiar, ktorý sa neskôr pasoval za otca národa, rozdelením viac-menej utrpel. Bol do toho dotlačený po voľbách v roku 1992, kedy na Slovensku a v Česku dopadli voľby rozdielne. Mimochodom, aj do volieb išiel V. Mečiar s víziou nejakej konfederácie, nie samostatnosti. Keď sa nedohodli na danom modeli fungovania, tak Česi, najmä ústami Václava Klauza, vtedajšieho vífaza volieb, povedali „buď federácia, alebo samostatnosť“. Potom sa to skončilo samostatnosťou. Zrazu Mečiar otočil a bil sa za samostatnosť, do ktorej bol dotlačený. Taká bola politická realita. Paradoxne, politici, ktorí vyhrali voľby na Slovensku, nemali ako prvú voľbu samostatné Slovensko. Preto ani nemôžeme hovoriť, že by to vtedy bola nejaká väčšinová vôľa slovenského národa. Môžeme dokonca predpokladať, že aj to referendum by neskončilo úspešne.

- ***Bola skôr vôľa ostať vo federácii?***

Skôr bol dopyt po nejakej forme autentickej federácie. Väčšinový názor bol taký, aby sme si vyrovnali vzťahy.

- ***To asi neradi počuli v Katalánsku, však?***

Asi ani v iných krajinách, hoci odkaz modelu dodržiavania zákonnosti je veľmi silný. Mimochodom, aj pre Kosovo, kde tiež treba dohodu medzi Prištinou a Belehradom, aj v Katalánsku medzi Barcelonou a Madridom.

- ***Ako vnímala tvoja rodina búrlivé 90. roky?***

My sme veľká rodina, otec je z dvanástich detí, a tak ako v každej rodine, aj u nás boli všetky možné názory. Musím povedať, že drvivá väčšina si želala nežnú revolúciu. Keď to spätne zhodnotím, väčšina privítala vznik Slovenska s radosťou. Politicky to bolo veľmi pestrofarebné, tak ako bolo pestrofarebné Slovensko.

Časy boli dosť napäté. Napríklad moji rodičia boli priaznivci Mečiara, ja s manželkou jeho veľký odporcovia. Bolo to jednoducho skôr generačné. Starí rodičia, ktorí, ako som už spomínal, žili aj za prvej republiky, sa nenechali opiť rožkom, ani Mečiarom. Boli za Slovensko, ale nechceli hocijaké, chceli ho demokratické. Počúvali viac-menej mladšiu generáciu, ale tiež v tom nemali úplne jasno, a bojovali sme o ich priazeň. Či ich preklopíme na našu stranu, alebo či ich presvedčí generácia mojich rodičov.

V praxi to vyzeralo tak, že v roku 1998, v kľúčových voľbách, sme doma bojovali o to, kto pôjde k voľbám s babkou, ktorá mala vtedy 87 rokov. Kto ju tam odvezie a kto ju presvedčí. Doteraz mám dobrý pocit, keď mi po voľbách zavolala, že volila, ako som jej poradil, Mali sme k sebe veľmi blízko. Bola pod tlakom od viacerých, bola zmätená. Bojovalo sa o každý hlas.

Nikdy predtým a ani nikdy potom politika nezasiahla do rodinného života tak, ako vtedy. Veľa rodín bolo rozhádaných. Pri stretnutiach boli vždy vášnivé diskusie. Každá debata začínala a končila politikou a najmä Mečiar bol rozdeľujúcou líniou. Buď ho chceli zavrieť, alebo ho vebili. Naozaj sa rozhodovalo o každom hlase a či budeme v Európe alebo nie. Promečiarovská skupinka, ktorá vtedy ešte tesne vyhrala voľby, však nebola schopná zostaviť vládu.

Voľby boli brutálne, vtedy som sa ich zúčastnil už ako začínajúci generálny riaditeľ Coca-Coly, ktorý pozoroval politické dianie aj z hľadiska biznisu. Politika vtedy dosť presahovala aj do podnikania. Napríklad zo dňa na deň, bez akéhokoľvek upozornenia, zdvihli DPH zo 6 na 25 percent. To sa dialo bez akýchkoľvek konzultácií či upozornení. Bez oznámenia, jedným poslaneckým návrhom.

Popritom si tu mafia robila čo chcela, zväčšila sa zločinnosť, mafia sa prepojila s tajnou službou. Diali sa politické únosy a vraždy, napríklad únos prezidentovho syna a vražda Róberta Remiáša. Boli to divoké časy, kedy išlo doslova o život, a rodiny to veľmi prežívali.

Promečiarovská skupinka robila silnejšiu propagandu ako kedysi za socializmu. Využívala nadšenie ľudí zo vzniku Slovenska, to bola vlna,

ktorú vedel Mečiar veľmi dobre znásobiť. Na základe toho ľudia nevideli, že kradne a ako zle vládne. Majetok privatizovali premiérovi kamaráti priamym predajom, rozkrádali a tunelovali sa podniky.

Deväťdesiate roky boli najtemnejšou stránkou dejín Slovenska. Hoci sme za socializmu boli za železnou oponou a žilo sa ťažko, 90. roky boli naozaj divočina. Bojovali sme o charakter republiky a ten boj bol aj denno-denne v rodinách.

- ***Čo ťa priviedlo k práci v Coca-Cole?***

Po štúdiu MBA v roku 1992 som si mohol pracovné pozície vybrať a v rokoch 1992 a 1993 som robil pre konzultačnú firmu Ernst and Young ako riaditeľ pobočky. Chcel som však robiť niečo praktickejšie, chcel som robiť v medzinárodných firmách. To už na strednom Slovensku nešlo, znamenalo to minimálne presun do Bratislavy. Prijal som pozíciu finančného riaditeľa v Coca-Cole, ktorá sa u nás akurát začala rozvíjať a hľadala nových ľudí. Neľutujem, bola to veľmi pekná skúsenosť. Spoznal som veľa skvelých ľudí. Dostal som možnosť naučiť sa veci v najznámejšej značke na svete a veľkú voľnosť pri budovaní firmy na Slovensku. Keď som prišiel, firma zamestnávala 60 zamestnancov, keď som odchádzal, tak 600.

V princípe som sa dostal k tejto pracovnej príležitosti preto, lebo som už mal MBA a vzdelanie, ktoré mi umožňovalo pracovať v manažmente medzinárodnej firmy. Už som rozumel svetovému účtovníctvu, štandardným procesom a, samozrejme, aj riadeniu. Navyše som poznal lokálne reálie, ako to funguje na Slovensku, čo mi dalo konkurenčnú výhodu voči ľuďom, ktorí sa tiež uchádzali o danú pozíciu. Väčšinou to však boli cudzinci, ktorí v mnohých prípadoch na Slovensku už síce pracovali, ale stále mali rečovú bariéru a nepoznali slovenskú mentalitu.

- ***Veľa si cestoval po Európe. Ako sme boli vnímaní v zahraničí?***

Na jednej strane treba povedať, že keď som sa stal generálnym riaditeľom Coca-Coly na Slovensku, tak som bol jediným lokálnym generálnym riaditeľom v strednej a východnej Európe. Všade inde boli cudzinci. Lokálni ľudia, s ktorými som bol v kontakte, najmä vo V4, mi spontánne gratulovali. Potešilo ich to. Znamenalo to, že aj oni majú šancu. Bol to signál, že sa to dá. Predsa len tam bola istá bariéra a cítili, že domácim nedávajú dostatok šanci. Bol som pionierom, takým prvým príkladom, že sa to dá. Postupne po

niekoľkých rokoch sa stal generálnym riaditeľom aj Čech v Česku, Maďar v Maďarsku a Poliak v Poľsku.

- ***Ako si vnímal náladu v zahraničí?***

Cítil som, že Česi boli niekde inde, aj Maďari boli niekde inde. Maďarsko bolo v tom čase pre západnú Európu (v tom čase ešte stále západnú, lebo sme ešte neboli v EÚ) dobrý vzor, lebo Maďari na tom neboli ekonomicky až tak zle a otvorenie sa kapitálu tam bolo väčšie a skoršie. Mali trošku náskok. Teraz je situácia, paradoxne, iná.

Česko bolo tradične nepomerne industrializovanejšie ako Slovensko a ekonomika Česka bola štrukturálne založená viac na malých a stredných podnikoch, ktoré boli flexibilnejšie a odolnejšie. Slovenská ekonomika bola predsa len založená na veľkých firmách, najmä v ťažkom priemysle a zbrojárstve. Keď také firmy na Slovensku padli, znamenalo to hneď veľkú nezamestnanosť, hoci sa to neskôr ukázalo ako dobrý zdroj pracovnej sily pre automobilový priemysel.

V deväťdesiatych rokoch bolo Slovensko tým problémovým hráčom, tou problémovou krajinou zo strednej Európy, niečo ako teraz Maďari v rámci európskeho ponímania.

- ***Pýtajú sa teraz v Európe na V. Orbána ako kedysi na V. Mečiara?***

Áno.

- ***Pýtali sa ťa často na Mečiara?***

Pýtali sa ma pri každom stretnutí. Keď som išiel napríklad do Bruselu ako zástupca organizácii v nealko priemysle či podnikateľskej aliancie, tak nastal vždy ten istý úvod (sedel som pred slovenskou zástavou). Prvá otázka bola „What about Mekiar?“ Nie, čo máte nové a podobne. Mne to strašne vadilo, lebo som cítil hanbu za naše slovenské farby a chcel som to zmeniť. Chcel som navrátiť hrdosť našim farbám. Už vtedy začal môj prvý kontakt s politikou. Bolo mi jasné, že toto sa dá zmeniť aktívnou politickou prácou. Z tohto hľadiska to nefutujem. Slovensko bolo v deväťdesiatych rokoch vnímané naozaj veľmi zle. To, čo povedala Madeleine Albright, teda, že sme „čierna diera Európy“, to platilo úplne. My sme boli jediná krajina vylúčená z európskej integrácie. Hrozilo nám, že nebudeme členmi v NATO. Česi, Maďari i Poliaci boli prijatí o päť rokov skôr ako my, už od roku 1999. My sme

išli úplne inou cestou kvôli Mečiarovi a spol., kvôli tomu, že sa tu nedodržiavali elementárne pravidlá. Ťažké to bolo aj pre biznis, boli sme s tým denno-denne konfrontovaní.

Nielen zmenami pravidiel, ale aj tým, že sa pri každej príležitosti uprednostňovali priatelia vlády a podmienky neboli rovnaké. Vláda prijala napríklad zákon týkajúci sa predávaných pitných vôd (my sme okrem Coca-Coly produkovali aj vodu), že tá naša voda musí mať 25 percent dane z pridanej hodnoty, ale iná, domáca, resp. ktorú sprivatizoval priateľ vlády, tak tá bude mať len 6 percent. Bolo to úplne nenormálne, že priamo v zákone bola stanovená nerovnosť podmienok a zvýhodňovanie priateľov vlády, čo sa, samozrejme, nemohlo stretnúť nikde v zahraničí s pochopením, a preto bol obraz Slovenska katastrofálny.

● ***Dalo by sa povedať, že toto celé ťa viedlo k väčšiemu prepojeniu s politikou?***

Áno, viedlo ma to najmä k tomu, že som sa viac zaujímal o politiku. Úprimne, celý život som sa zaujímal o politiku, ale v tom čase ma to aj pracovne prepojilo, lebo politika ovplyvňovala môj biznis. Viedlo ma to aj k spolupráci s ostatnými firmami, lebo som hneď spolu s ďalšími pochopil, že hoci sme na jednom poli konkurenti, firmy ako Coca-Cola, Pepsi-Cola a aj lokálni výrobcovia, tak na druhom poli sme spojenci. Všetkých nás ovplyvňovalo, keď niekto kradol a nedával rovnaké podmienky. Vzájomnou spoluprácou sme bolo silnejší. Našťastie to nepochopili len medzinárodné firmy, ale pochopili to aj domáce firmy, a tak sme spolu vytvorili organizáciu pod názvom Asociácia výrobcov nealkoholických nápojov a minerálnych vôd na Slovensku. Na jej čele som stál 5 rokov. Hoci som sám preferoval na čelo asociácie nejakého predstaviteľa domácej značky, väčšina rozhodla takto. Spoločnou prácou sa nám podarilo niektoré zákony zmeniť, aj tie daňové, ktoré boli znížené a zrovnoprávnené. Dokázali sme dať legislatívu na normálnu úroveň. Ukázali sme, že konkurenti nemusia vždy len súťažiť o zákazníka, ale ak budú spolupracovať, tak celý priemysel môže rásť a môže to byť prospešné pre všetkých.

● ***Potom si sa dostal aj k RÚZ?***

To už bolo trochu neskôr, išlo to postupne. PAS (Podnikateľská aliancia Slovenska) vznikla v roku 2001. Mám radosť, že funguje dodnes. PAS bol projekt, s ktorým ma oslovili ľudia, ktorí vtedy pracovali v treťom sektore

v INEKO – Eugen Jurzyca, Jozef Hajko a Milan Kisztnier. Mali dobré nápady a dobrý prehľad o tom, že keď bude spolupracovať tretí sektor a priemysel, tak dokážeme oveľa viac.

Je potrebné spojiť sily, aby sme presadzovali etiku v podnikaní, aby sme dokázali, že keď sa budú všetci správať slušnejšie, tak to bude vzájomne prospešné. Rozvoj podnikateľského prostredia je dôležitý nielen z hľadiska legislatívnych vecí, ale aj z hľadiska neformálnych vzťahov. Mám pocit, že to prispelo k zlepšeniu vecí a zarezonovalo to v spoločnosti.

RÚZ (Republiková únia zamestnávateľov) už bola o niečom inom, to bolo neskôr, keď som končil v Coca-Cole. Vtedy som dostal Dale Carnegie Leadership Award, ako prvý zo Slovenska, dokonca aj z Česka a Slovenska. Ľudia videli, ako funguje Asociácia pre nealko priemysel, tak ma oslovili na spoluprácu, keďže zamestnávateľská organizácia nefungovala poriadne. Rozhodli sme sa založiť organizáciu, ktorá bude sociálnym partnerom vláde a zamestnancom s cieľom zlepšiť podnikateľské prostredie, a v tomto prípade aj lobovať za zamestnávateľov. Ako viceprezident RÚZ som mal na starosti medzinárodné vzťahy a etablovanie sa na európskej úrovni, čo sa aj podarilo. RÚZ sa stala, a doteraz je, pevnou súčasťou BusinessEurope, najvplyvnejšej organizácie zamestnávateľov v Európe.

• ***Hovoril si, že za mečiarizmu boli absurdity, hoc iné ako za komunizmu. Skôr podnikateľské podpásovky. Aký bol vtedy prienik medzi ekonomikou a politikou?***

Nikdy nebol väčší ako práve v tom čase. Práve preto, že podnikatelia, ktorí sa živilí poctivo a vlastnou prácou, mohli byť akokoľvek úspešní, ale nikdy nemali také výsledky ako podnikatelia, ktorí boli kamaráti s vládnu stranou, resp. s ľuďmi, ktorí boli pri moci. Nikdy nebolo pokrivenejšie prostredie, ako bolo to v 90. rokoch. Niektorí dostali za babku fabriku, za zlomok trhovej ceny, ktorá by bola bývala na burze. A nielen to. Dostávali aj štátne zákazky, tých ľudí to živilo. Netransparentnosť bola očividná, čo viedlo k burcovaniu verejnosti a k občianskemu aktivizmu. V roku 1998 bolo znevýhodňovanie slušných a zvýhodňovanie kamarátov naozaj už veľmi zlé. Prirovnal by som to možno k Maďarsku, kde je to teraz podobné, v zmysle, že tí, ktorí majú bližšie k Orbánovi, majú veľa eurofondov a majú viac dohôd o obstarávaní. U nás si to pomaly ani nevieme predstaviť, ale takto to fungovalo v deväťdesiatych rokoch. Preto hovorím, že Orbán je

maďarský Mečiar, lebo ich praktiky sú v podstate rovnaké. V 90. rokoch sa mal lepšie ten, kto sa kamarátil s HZDS, tak ako za komunizmu sa mal lepšie ten, kto bol komunista alebo sa kamarátil s komunistami. Princíp protekcionizmu vládol naďalej.

- ***Aké bolo tvoje zasahovanie do vtedajšej politiky?***

Loboval som, obzvlášť v oblastiach, ktoré ovplyvňovali náš biznis. Priame i nepriame dane boli najvypuklejším príkladom. Samozrejme, keď za noc zdražie výrobok o 19 percent, tak cenová elasticita je veľká. Najmä, keď ľudia majú hlboko do vrecka. Automaticky to malo veľký vplyv na zamestnanosť. Všetkým som hneď vysvetľoval, že to nie sú zahraniční pracovníci, ale je to práve veľa lokálnych ľudí, ktorých živíme – farmári, ktorí nám dodávajú suroviny, šoféri, ktorí vozia naše výrobky, obchodníci, ktorí ich potom predávajú. Tento vplyv sa podarilo úspešne vysvetliť. Multiplikačný efekt je v nealko priemysle až 10 – zamestnanosť v tomto priemysle má až desaťnásobný vplyv na poľnohospodárstvo a priemysel.

- ***Chápali to teda?***

V podstate áno. Chápali to tí, ktorí to pochopiť chceli. Mimochodom, na týchto debatách sme sa prvýkrát zblížili s vtedajším podpredsedom KDH Mikulášom Dzurindom. Spoznal som sa s ním v čase, keď som začal lobovať za obchodné záujmy Coca-Coly, chodil som po rôznych politických stranách a vysvetľoval naše pozície. On mal vtedy na starosti ekonomiku v KDH a takto sme začali debatovať o vplyve politických rozhodnutí na ekonomiku. Bolo to v roku 1996.

- ***Ktoré obdobie si vnímal ako najkritickejšie pre mečiarizmus?***

Vrcholom mečiarizmu, skúškou, čo si môže dovoliť, bola vražda Remiáša a predtým únos prezidentovho syna. Následne potom voľby v roku 1998, kedy nastali absurdné situácie, napríklad keď Mečiara chodili podporovať ľudia, ktorí ho akože podporujú vo svete. On trpel tým, že ho svet neuznáva a že je izolovaný, aby to prelomil, tak Alexander Rezeš, vtedajší privatizér VSŽ, ktorý túto obrovskú fabriku dostal od Mečiara prakticky zadarmo, potom platil kampaň HZDS a doviedol na Slovensko Claudiu Schiffer, Gerarda Depardieu, Oliviu Mutti či Belmondovho syna a ďalšie celebrity. Síce k nám prišli veľké svetové mená, ale všetci vedeli, že sú zaplatení. Malo

to vyzerať, ako svet spontánne uznáva Vladimíra Mečiara, ja si skôr myslím, že to malo na ľudí opačný efekt. Keď som bol pri otváraní diaľnice pri našej fabrike v Lúke, tak ma zaujímali reakcie ľudí. Keď prišiel Mečiar, boli tam rozžiarené úsmevy a babky demokratky tliekali a mávali vlajčkami. Keď prišla Claudia Schiffer, babky začali frflať: „A čo nemáme dosť krásnych slovenských dievčat?“ alebo „Slovenské dievčatá ti nie sú dobré?“. Pre túto jeho voličskú skupinu takáto bombastická kampaň celkom nefungovala.

ČASŤ TRETIA

— 1998–2012 – Cesta na západ —

Divoké deväťdesiate roky sa končia v roku 1998 zosadením Vladimíra Mečiara z premiárskeho kresla a nastáva otáčanie kurzu smerom na západ pod taktovkou vlád Mikuláša Dzurindu. Situácia sa pomaly začína zlepšovať vo viacerých oblastiach života, európska integrácia napreduje, bývalé zbrojovky začínajú produkovať autá svetových značiek a dokonca na chvíľu sme nazývaní „Tiger Tatranský“. Všetko má však svoje limity.

1998 – HZDS vyhráva voľby, ale koalíciu zostavuje Mikuláš Dzurinda na čele SDKÚ.

2002 – SDKÚ druhýkrát zostavuje vládu označovanú ako najviac reformnú.

29. 3. 2004 – SR sa stáva členom NATO; 1. 5. 2004 – SR spolu s ďalšími deviatimi krajinami nadobúda členstvo v EÚ; 21. 12.

2007 – SR posúva Schengenskú hranicu k svojim východným hraniciam.

9. 2009 – Slovensko ako jediná krajina V4 zavádza nový menu: EURO.

Skúsený biznismen Ivan postupne mení podnikateľské prostredie za politické.

Kapitola prvá

— Zmena kurzu —

„Pravda a láska musia zvíťaziť nad ľžou a nenávisťou.“

Václav Havel

• *Ako si vnímal zmeny, ktoré sa udiali v roku 1998?*

Veľmi pozitívne. Budem si to vždy pamätať ako kľúčový obrat vo vývoji Slovenska. Voľby boli veľmi dôležité a kampaň veľmi drsná. Bol som vtedy v podnikateľskom prostredí, ale mnohí kamaráti kandidovali a rozprávali mi neuveriteľné príhody. Napríklad Mikuláš Dzurinda mi rozprával, že na nich počas mítingov hádzali kamene. Bola to naozaj vypätá situácia.

Zmena, ktorá prišla, bola vítaná a veľa ľudí si vydýchlo. Aj ja som sa z nej tešil, lebo bolo zrejmé, že kurz Slovenska sa zmení. A zmenil sa veľmi rýchlo. Veď my sme nielenže dobehli, ale aj predbehli našich susedov. Dobešli sme ich v členstve v EÚ a v eurointegračnom procese sme sa dokonca dostali ešte ďalej. Kodanské kritéria, ktorých splnenie bolo podmienkou členstva v EÚ, sme splnili za najkratší čas zo všetkých kandidátskych krajín.

O našom členstve sa rozhodlo v roku 2002, kedy padlo definitívne „áno“ o najväčšom rozšírení EÚ, konkrétne o 10 krajín. To bolo historické rozhodnutie, ktoré môžeme oslavovať denne. Bolo to nielen o ekonomike a o našej životnej úrovni, bolo to o kompase – kam chceme patriť. Bolo to o naplnení sna mnohých generácií, že sa staneme súčasťou demokratickej Európy, kam patríme.

- ***V tom období si začal postupne prechádzať z prostredia podnikania do politiky. Ako ten proces prebiehal?***

Postupne. Pravidelne som komunikoval s politikmi, bol som súčasťou aktívneho spoločenského diania cez aktivity v organizáciách ako Nealko asociácia alebo PAS, neskôr RÚZ. Pred vstupom Slovenska do EÚ som pracoval v Coca-Cole vo Viedni ako manažér pre európsku integráciu a mal som na starosti desať krajín, ktoré vstupovali do Únie. Pripravoval som firmu na novú situáciu z hľadiska politickej a ekonomickej zmeny členstva týchto krajín. Veľké zmeny nás čakali v logistike, zásobovaní, správe daní, cenotvorbe i v personálnom riadení. Tento projekt skončil vstupom do EÚ. Potom som sa rozhodol, kam chcem napredovať. Mal som pocit, že po desiatich rokoch v Coca-Cole je čas na zmenu. Nechcel som pokračovať na inom mieste a robiť to isté, chcel som skúsiť niečo iné.

V tom čase bol premiér Mikuláš Dzurinda, ktorý mi po živeľnej pohrome v Tatrách v roku 2004, ktorá znamenala stratu veľkej časti lesov a pohrome pre naše národné hory, ponúkol, aby som viedol krízový vládny štáb na riešenie situácie. Ponuku som prijal a pracoval som na tomto projekte pre vládu, ešte stále len jednou nohou v politike, lebo som nebol členom nijakej politickej strany.

Ďalší krok som urobil v roku 2006, kedy vláda začala postupne pripravovať zavedenie eura, a ja som sa stal prvým vládnym splnomocnencom pre zavedenie eura. Moja práca spočívala v manažovaní procesu medzi podnikateľmi, zástupcami zamestnancov, predstaviteľmi komunálnej sféry, akademickej obce a cirkvi.

- ***Rok 2004 bol pre Slovensko prelomový. Vstúpili sme do EÚ a NATO. Potom sa odohrala ešte jedna celosvetová udalosť, konkrétne stretnutie Bush-Putin v Bratislave v roku 2005.***

Áno, konalo sa vo februári 2005, pár mesiacov po kríze v Tatrách. Tým, že som pracoval pre Úrad vlády, objavil som sa aj v pozícií Chairman of the Hosting Committee, kde som mal na starosti program pre novinárov a hostí, ktorých bolo okolo 2000. Bratislava bola na pár dní hlavným mestom sveta a ja som pociťoval hrdosť. Zraky celého sveta sa sústredili na mesto, kde sa stretli svetoví lídri. Bush tu mal jediné verejné vystúpenie v Európe, na Hviezdoslavovom námestí. Predtým bol v Nemecku v uzavretom priestore, ale v Bratislave dostal podstatne spontánnejšie prijatie. Vtedy som mal pocit,

že toto bolo završenie určitého procesu a že sme súčasťou dôležitého politického diania. Myslím, že toto bol možno aj začiatok našej ďalšej cesty. Odvtedy sa podobná udalosť u nás neudiala a neviem, či sa udeje v najbližších rokoch.

● ***Ako prebiehal tvoj vstup na Úrad vlády SR? Kto ťa oslovil?***

Vzniklo to tak nejako spontánne počas našich rozhovorov s Mikulášom Dzurindom.

Od novembra 2004 som pracoval pre vládu. Pre mňa to bola otázka či pomáhať vláde, ktorá urobila na Slovensku veľké zmeny. Chcel som aspoň troškou prispieť do celého procesu. Mám pocit, že aj práca v Tatrách sa celkom podarila. Zo začiatku to nebolo vôbec jednoduché a zaznamenal som najrôznejšie tlaky. Na jednej strane extrémny typ nechať všetko tak, ako to spadlo, na druhej strane tlaky developerov stavať aj tam, kde to doteraz nebolo možné. Aj miestna komunita mala svoje priority. Celý proces bol pre všetkých nový a aj ja som sa učil veľa nových vecí. Navyše to všetko bolo pod veľkým mediálnym tlakom, v centre verejnej pozornosti, čo bolo, samozrejme, pochopiteľné.

Tatry predstavujú národný klenot a mnohí vnímali veľmi citlivo, či budú Tatry znova také, aké dovtedy. Bolo dôležité, aby sa následky kalamity čo najskôr odstránili a aby nastal poriadok. Nemenej podstatné bolo, aby Tatry ostali našou pýchou, aby sa nezačalo diať niečo neprimerané. V prvom momente to bol šok, katastrofa veľkých rozmerov. Moja práca bola o manažovaní krízového procesu, nielen o čistení, ale aj o sadení mladých stromčekov, o efektívnom využití spontánnych zbierok, ale najmä o konsenze pohľadu do budúcnosti. Bol to zaujímavý proces.

● ***V čom vidíš pozitívnu a negatívnu skúsenosť?***

Pozitívne bolo, že som cítil spontánnu snahu mnohých ľudí pomáhať. Pre mňa to bola prvá možnosť, ako nahliadnuť do politických diania a aj ambícií niektorých strán. Jednotlivé strany, ktoré mali svoje rezorty, sa snažili dať do popredia a bojovať za svoje záujmy.

Negatívna skúsenosť bola v tom, ako niektorí zneužívali svoju pozíciu. Napríklad hovorili, že zastupujú celý národ, a pritom zastupovali zopár ľudí z nejakej organizácie. Uzurpovali si hovoriť za všetkých len preto, lebo boli hlasní.

S každým záujemcom som, samozrejme, musel rokovať. Už pri formovaní vládneho výboru tam chcel byť každý, ale bol potrebný zodpovedný výber, aby to malo legitimitu. Nakoniec tam bola polovica vlády, predstavitelia samosprávy, zástupcovia občianskej verejnosti, ochranári a lesníci. Pri rozhodovaní o stratégii do budúcnosti som zvolil proces verejnej štúdie, do ktorej sa mohol prihlásiť každý. Túto štúdiu pripomienkovali odborníci a nezávislá odborná porota, proti čomu nakoniec nikto nenamietal a proces akceptovali všetci. Pri vtedajšej napätej situácii to považujem za svoj prínos k finálnemu riešeniu.

- ***Čo vzišlo z pripomienkovania?***

Dohodli sme sa, že ochranné pásma sa nebudú meniť a tam, kde sa stavia, sa môže stavať naďalej. Musí sa však dbať na zveľaďovanie a zlepšovanie infraštruktúry, ako aj rozvoj projektov, ktoré dlho stáli. Ako napríklad projekty pre ekologickú dopravu. Padli aj revolučné nápady ako železnica okolo celých Tatier, prepojenie slovenskej a poľskej strany, využívanie európskych fondov pre rozvoj cestovného ruchu a aj na ochranu prírody. Nemôžeme sa tváriť, že Tatry sú nedotknuté, že je to rezervácia, do ktorej človek nikdy nevkročí. Tatry sú pre ľudí skvelé práve pre možnosti, ktoré im ponúkajú, a pre priamy kontakt s prírodou. Samozrejme, potrebujú aj ochranu a údržbu turistických chodníkov a jasné pravidlá pre cestovný ruch.

- ***Ako dlho trvala koordinácia?***

Od kalamity v novembri 2004 do konca roka 2005, teda zhruba jeden rok.

- ***Cítil si, že sa z čiernej diery Európy náš obraz zmenil? Ako si to vnímal v zahraničí?***

Zásadne sa to zmenilo. Tak, ako boli oči upreté na Slovensko počas mečiarizmu, tak nám tento záujem vlastne aj trochu pomohol. O to väčší bol záujem o náš vývoj a o veci, ktoré sa zmenili. Z krajiny, ktorá bola negatívnym odstrašujúcim príkladom pre všetkých, sa stal postupný vzor pre európsku integráciu. Najmä pre dôležité reformy, ktoré na začiatku neboli veľmi populárne, no boli prospešné, ako napríklad daňová alebo dôchodková reforma či zjednodušenie podnikateľského prostredia. To všetko zarezonovalo, osobitne najmä rovná daň. Filozofia znižovania priamych daní mala taký vplyv, že všetky okolité krajiny znížili priame dane. Dokonca tak urobilo aj

Nemecko, krajina s ktorou priamo nesusedíme, po vzore Rakúska. Nepamätám si, že by Slovensko bolo niekedy tak pozitívne vnímané iba na základe reforiem. Nejakým jednorazovým javom sa dá na chvíľu zaujať – napríklad výhrou MS v hokeji, ale toto bol trvalý jav vnímania Slovenska ako reformnej krajiny. Nastal veľký obrat za relatívne krátky čas.

• *Neskôr si sa stal splnomocnencom pre zavedenie eura. Ako si sa k tomu dostal?*

Keď mi končila práca vo vládnom výbore, prišli za mnou Ivan Mikloš a Vlado Tvaroška, minister financií a štátny tajomník. Prišli s nápadom, že potrebujú proces zavedenia eura podchytiť organizačne. Konečné rozhodnutie mal premiér Dzurinda.

Ivan Mikloš prišiel zhruba koncom roka 2005 s tým, že by zavedenie eura malo byť inštitucionalizované, že to musí byť systematickejšie ako pravidelné porady na Ministerstve financií, ktoré mali oveľa širší záber a nemohli sa tomu detailne venovať. Bolo treba viac spolupracovať napríklad s NBS, ktorá tiež vykonala veľa dobrej práce. Osobitne pani Kohútiková, vtedajšia viceguvernérka.

Vláda to chcela podporiť manažérsky, mediálne, dať procesu nejaký systém. Okrem iného sme organizovali národné konventy pre zavedenie eura, čo bola veľmi dobrá skúsenosť. Zúčastňovali sa ich predstavitelia firiem, cirkví, zástupcovia samospráv, zamestnancov aj dôchodcov. Osobitné stratégie sme pripravovali pre jednotlivé cieľové skupiny. Iný dôraz sa kládol na veci určené pre mladých ľudí a iný pre dôchodcov. Veľa vecí vyplynulo až z priamych interakcií. Napríklad až po stretnutiach s dôchodcami sme prišli na to, ako nastaviť proces informovania podľa ich záujmu a ich vnímania. Veľa dôchodcov si spočiatku myslelo, že výmenný kurz bude jedna k jednej. Na začiatku prevažovali rôzne obavy.

Keď som začal robiť túto prácu, podľa Eurostatu bola podpora pre zavedenie eura na úrovni zhruba 25 percent. Dovtedy sa nerobila nijaká informačná kampaň a ľudia nechápali, čo je v skutočnosti dôležité. Správne nastavenou komunikačnou stratégiou sme za rok zmenili tieto čísla tak, že podpora zavedenia eura vyskočila až na 75 percent, a približne na týchto úrovniach sa pohybuje až dodnes. To sú naozaj vysoké čísla aj v porovnaní s ostatnými krajinami eurozóny.

Samozrejme, učili sme sa aj od iných. Ja som si vybral za vzor Fínsko, kde mali dobrú a efektívnu kampaň. Dosť nám v procese prípravy pomohlo, že

nám poskytli svoje know-how. Teraz môžeme už aj my pomôcť našou znalosťou a skúsenosťou iným krajinám. Napríklad Chorvátsku, alebo aj našim susedom.

V poslednej dobe som mal veľa stretnutí a prednášok o zavedení eura v Poľsku a Česku. Zavedenie eura je dôkazom, že sme nielen dobehli, ale v eurointegračnom procese aj predbehli našich susedov. Sme ďalej a máme spoločnú európsku menu, z ktorej máme benefity, a sme aj bližšie pri rozhodovaní. Napríklad rozhodnutia, ktoré prebiehajú na stretnutiach krajín eurozóny, drvivou väčšinou zvyšok EÚ len preberá. Česi sa vždy pýtajú Slovákov, čo bolo na týchto zasadnutiach a ako sa rozhodlo.

- ***Euro sa však zaviedlo až neskôr. Prečo?***

Už vtedy sme cieľili na roky dopredu, skôr sa to ani nedalo. Museli sme splniť konvergenčné kritéria dlhu, deficitu, inflácie a výmenného kurzu. Minimálne dva roky sme museli byť v čakárni na euro. O tom, že proces bol správne nastavený, svedčí aj to, že tí, ktorí potom prišli po nás, na tom nezmenili ani čiarku. Zrealizovali to presne podľa plánu, čo považujem za úspech. Nakoniec máme euro od 1. 1. 2009.

- ***Prečo si sa rozhodol kandidovať?***

Ponuka prišla od ľudí, s ktorými som pracoval, a prišlo mi prirodzené, že keď pracujem v danom prostredí, tak by som mal nejakým spôsobom v spolupráci pokračovať. Ku kresťanskej demokracii som vždy inklinoval, SDKÚ bola stranou, ku ktorej som mal vtedy najbližšie.

- ***Kedy si sa rozhodol vstúpiť do klubu a kto ňa oslovil?***

Členom som sa rozhodol stať sám od seba v lete 2005, kedy sme v jeden deň vstupovali do SDKÚ spolu s Magdou Vašáryovou. Na kandidatúru ma oslovil Mikuláš Dzurinda v roku 2006, keď končila jeho druhá vláda. Po práci na Úrade vlády mi to prišlo prirodzené. Bola to moja prvá politická kandidatúra pred verejnosťou.

Avšak moja prvá politická skúsenosť bola už v roku 2003. Vtedy som tiež od Mikuláša Dzurindu dostal ponuku kandidovať na eurokomisára. V tom čase som ešte pracoval v Coca-Cole. Veľmi som si to vážil a po krátkom rozhodovaní som súhlasil. Nebola to volená funkcia, rozhodovala o nej vláda. Nakoniec sa vláda rozhodla pre Jána Figeľa.

- ***Čím to bolo, že Ťa Dzurinda vôbec oslovil?***

Myslím, že to preto, lebo sme spolu komunikovali o ekonomických a aj iných témach od toho spomínaného roku 1996 a vedeli sme o sebe. V roku 2001 sme mu za Podnikateľskú alianciu Slovenska dávali návrhy na zlepšenie podnikateľského prostredia, kde jedným z bodov bol aj návrh rovnej dane. Našli sme spoločnú základňu pre zmeny, ktoré boli potrebné pre krajinu.

Absolvoval som vypočutie pred približne 300 členmi SDKÚ, čo bola pre mňa úplne nová skúsenosť. Nakoniec som zablahoželal Jánovi Figeľovi a zostal som pracovať v Coca-Cole.

- ***V roku 2005 si sa rozhodol vstúpiť do strany, takže vtedy si už asi vedel, že budeš kandidovať, nie?***

Úprimne, pri vstupe do strany som to nejako neriešil. Stal som sa členom, lebo som to považoval za vhodné a chcel som svojou troškou prispieť. Nebral som kandidatúru ako podmienku, ale cítil som, že niekedy to možno príde. Nebola to moja jediná možná životná cesta, vedel som si predstaviť pracovať aj v nejakej inej manažérskej pozícii. Niekde, kde by som využil svoje skúsenosti. Prišla však táto ponuka a vnímal som ju ako prirodzené pokračovanie. Všetci sme mali záujem, aby Dzurindova vláda pokračovala aj po ďalších voľbách a aby mala dobré výsledky. Napriek najlepšiemu historickému výsledku SDKÚ vo voľbách v roku 2006 sa to napokon nepodarilo. Skončili sme v opozícii, čo bola tiež dobrá politická a životná skúsenosť. Róbert Fico vtedy zostavil vládu s Jánom Slotom a Vladimírom Mečiarom, ktorého rehabilitoval na sklonku kariéry.

Kapitola druhá

— Z biznisu do politiky —

„Pravde veriť, pravdu žiť a pravdu brániť.”

Milan Rastislav Štefánik

- ***Ako si pociťoval zmenu, keď si sa po rokoch v biznise a práce pre vládu ocitol v parlamentnej opozícii?***

Bol to pomerne veľký skok. V biznise má človek jasné pravidlá, ciele a aj ihrisko. Na vládnej úrovni má tiež nejaké ciele a pravidlá. V politike si ihrisko človek vytvára sám, veci môže uchopiť ako chce a postupne ich tvaruje, ale v princípe je nahý pred verejnosťou, musí sa odhaliť a zvyknúť si na to.

V Národnej rade ste jednoducho pod drobnohľadom verejnosti. To ihrisko je zrazu širšie, pravidlá nie sú jasne dané, spoluvytvárajú sa, aj keď ste v opozícii. Môžete si vybrať k čomu sa vyjadrite, čo budete pripomienkovať, ako sa k tomu postavíte. Slobodných rozhodnutí je veľa.

Prechod z exekutívy do opozície bola zaujímavá skúsenosť, robiť zrkadlo tým, ktorí sa zrazu dostali k moci a vnímali získanú moc inak ako dve vlády predtým. Napríklad predaj teplého vzduchu. To bol prvý prešlap, ktorý sme ako opozícia odhalili spolu s novinármi. Tí tiež odvedli veľmi dobrú prácu. Chodili sme na poslanecké prieskumy, kde sme odhaľovali nástenkové tendre, igelitkové dary a podobne. Odhalili sme kauzy, za ktoré bol prvýkrát potrestaný verejný činiteľ. Dvaja ministri za SNS sú ešte aj dnes za mrežami.

- ***Dale Carnegie Leadership Award si dostal v roku 2003 ako prvý občan Slovenska, že?***

Áno, veľmi si to vážim. Je to vzácna cena renomovanej spoločnosti. Hodnotený som bol pomerne dlho a nielen za manažérske schopnosti, ale aj za vzťahy k odberateľom a dodávateľom a tiež k širšej verejnosti. To, že som ju dostal za prácu v Coca-Cole, bolo istým spôsobom výnimočné, pretože v tom období bol u nás zahraničný kapitál vnímaný veľmi negatívne. Skutočnosť, že sa to podarilo prelomiť a boli sme vnímaní ako súčasť rozvoja komunity, považujem za úspech.

• *Čo sa podarilo Coca-Cole ako firme?*

Najviac si cením zmenu mentálneho nastavenia bežného zamestnanca. V dedine Lúka, kde bol náš výrobný závod a distribučné centrum, za našich najlepších čias pracovalo vyše 300 ľudí vo výrobe a logistike. Pracovali tam ľudia zo širokého okolia, ktorých sme zväžali autobusmi. Boli to ľudia, ktorí najskôr chodili do práce, aby mali príjem, ale svoju hlavnú aktivitu mali doma. Častokrát ich práca súvisela len s tým byť zamestnaný a niečo si „potiahnuť“. Také bolo vtedy mentálne postsocialistické nastavenie ľudí. Mali sme veľké problémy vôbec ustriechnuť, aby nám nemizli súčiastky, vysokozdvížne vozíky, sedačky z nich, ktoré si tiež niekto odmontoval. Dávali sme síce dve prepravky nápojov mesačne každému zamestnancovi zadarmo ako bonus, ale aj tak mali niektorí ešte potrebu prehodiť si tretiu cez plot. Túto súčasť kultúry sme chceli zmeniť, čo sa nám napokon aj podarilo, keď sme zaviedli až 30-percentnú platovú položku zo mzdy, ktorá bola flexibilná, podľa výkonnosti. Pracovníci nemali plat len za to, že chodili do práce, ale viac peňazí mal ten, kto viac vyrobil, viac predal či viac prepraviek naložil na auto. Prísne kvantitatívne a kvalitatívne hodnotenie. Zároveň sme tak vytvárali tímovú súdržnosť v jednotlivých pracovných smenách, pretože jednotlivé výsledky boli aj výsledkami pracovných kolektívov v každých zmenách. Podarilo sa nám vytvoriť nielen kolektívnu súťaživosť medzi tímami, ale aj pochopenie, že nestačí len vyrobiť, ale aj predať. Tento proces bol transparentný a týždenne sme ukazovali koľko sa vyrobilo a koľko sa predalo. Začalo to byť veľmi sledované. Ľudia pochopili, že čím viac sa bude robiť a čím menej sa bude kradnúť, tým bude mať firma lepšie výsledky a nakoniec zarobia viac aj oni, čo nebolo málo. Raz cez vrátnicu prechádzal jeden zamestnanec a pod kabátom mal priviazaný malý džús, ktorý si chcel zobrať domov, ale vrátnik ho odhalil. Vrátnik napísal hlásenie a dotýčny už vedel, že za jeho čin bude nasledovať okamžitá výpoveď. Na druhý deň, keď si prišiel po výpoveď, mal

na svojej pracovnej skrinke napísané – zlodej. Už nebol hrdina. Hrdina bol ten, kto nekradol. Kolektív zlodeja vypudil a morálne bol už mimo. Kým predtým by bol hrdina za prehodenie debničky nápojov cez plot, o dva roky sa nám podarilo túto mentalitu zmeniť. Tento proces nebol jednoduchý, zmena myslenia je najdôležitejšia a bola podstatná pre úspešné fungovanie firmy.

Zmena myslenia a vzájomná súdržnosť je niečo, čo sa vo firme naozaj podarilo.

- ***Ako sa menilo podnikanie? Pred rokom 1989 bol podnikateľ nepriateľ štátu, potom v 90. rokoch bolo označenie podnikateľ synonymum mafijána.***

Slovo podnikateľ bolo v 90. rokoch nadávka a pred rokom 1989 sme podobné označenie nepoznali, pretože súkromné vlastníctvo bolo obmedzované a nemohlo sa podnikať. Aj za socializmu si však svoj súkromný majetok každý zveľaďoval. Zatiaľ čo súkromné domy boli viac upravené, spoločné priestory v panelákoch až tak dobre nevyzerali, no byty si tiež každý sám zveľaďoval. Mestá trpeli znehodnocovaním spoločných priestorov.

Privatizácia bola aká bola a väčšina ľudí sa dostala k majetku aj tak, že mala široké lakte, čo malo za následok zlé vnímanie vo verejnosti. Z toho pramenilo, že podnikateľ je niečo negatívne, že to je ten, ktorý nás okráda. Zahraničný podnikateľ bol na tom ešte horšie. Dokonca existovali oficiálne politické heslá, ktoré presadzovala napríklad SNS: „Cudzie nechceme, svoje si nedáme“. Prejavilo sa to aj v spoločnosti, ten kto mal viac, bol zrazu podozrivý. Takto sa prejavovalo rovnostárske zmýšľanie. Aj keď bol človek poctivý a zarobil si peniaze čestnou prácou, tak bol podozrivý. Ten, kto mal viac, toho si napríklad v Amerike vážili, na Slovensku bol taký človek podozrivý. Toto negatívne vnímanie podnikania, nie ako tvorcu pracovných miest, ale ako niekoho, kto okráda, pretrvalo, bohužiaľ, aj neskôr. S tým sme bojovali ešte aj v po roku 2000. Aj preto sme robili aktivity s PAS a RÚZ, aby bolo vnímanie podnikania pozitívne, aby sme zmenili spoločenské vnímanie. Coca-Cola bolo vnímaná ako zahraničný agent a ešte aj dnes ma niekto občas slovné napadne, že som vraj agent CIA a podobné úsmevné nezmysly.

- ***Býval si v Považskej Bystrici, Bratislave, teraz v dedinke pri Bratislave. V čom vidíš najväčšie rozdiely?***

V Považskej Bystrici som vyrastal, maturoval, zakladal som si tam aj rodinu. V podstate som mal až do roku 1995 trvalý pobyt na Považí. Od roku 1994

som začal pracovať v Bratislave a presťahovanie sa bol logický dôsledok. Nedalo sa stále robiť ďaleko od rodiny a chodiť dvakrát do týždňa do Bratislavy. Vtedy ešte ani nebola hotová diaľnica medzi Bratislavou a Považskou Bystricou a presuny boli pomerne vyčerpávajúce. Preto sme sa v roku 1995 presťahovali do Bratislavy, do Petržalky. Vybrali sme si rovnaký typ bytu ako sme mali v Považskej Bystrici, tak zmena nebola až taká obrovská. Veľkosť mesta je, samozrejme, neporovnateľná, ale myslím, že sme si s rodinkou vcelku rýchlo zvykli na fungovanie v novom prostredí. Pravidelne sme využívali výlety do prírody a športové možnosti, ktoré okolie ponúkalo. Tým, že som robil na dobrej pozícii, a v okolí Bratislavy sa vtedy veľa stavalo, tak sme sa rozhodli, že si v dedinke pri Bratislave postavíme dom. V roku 1998 sme kúpili starý dom s pozemkom a celé sme si to prerobili, najmä vďaka manželke, ktorá našej stavbe šéfovala. Koncom roka 1999 sme sa presťahovali.

● ***Keď si vstupoval do SDKÚ, ako si vtedy vnímal kauzy o ktorých sa písalo, ako napríklad skupinka?***

Zaujímal som sa o to z mimo politického prostredia. Pripadalo mi to skôr ako podozrenie, než ako skutočné prešľapy, ktoré by sa mali riešiť v inej rovine, než politickej. Samozrejme, že to ovplyvnilo politické dianie. Každá politická strana, a najmä tá najsilnejšia, je vždy pod drobnohľadom, čo je správne. Je jednoducho terčom pozornosti, sú na ňu kladené prísnejšie kritériá. Nehovorím, že všetko bolo ideálne. Taký svet neexistuje. Možno sa aj k SDKÚ-DS pridali ľudia, ktorí by sa boli napojili na hocikáku inú stranu a snažili by sa z toho nejakým spôsobom profitovať. Keď sa spätne pozriem na danú dobu, tak tie akože „kauzy“ neboli porovnateľné s tým, čo sa dialo v ďalších rokoch a už vôbec nie s predchádzajúcim obdobím mečiarizmu. Dospel som k presvedčeniu, ktoré mi to nebránilo, aby som sa vtedy snažil SDKÚ pomôcť a vstúpiť do tejto strany.

● ***Krátko po tvojom vstupe vznikla menšinová vláda, ako si vnímal dané obdobie?***

V tom čase som ešte nebol priamo v politickom dianí, aj keď som už pracoval pre vládu. Najskôr pri vedení krízového výboru pre obnovu Vysokých Tatier a následne ako splnomocnenec vlády pre zavedenie eura. Vnímal som riziko, že oslabenie vlády môže viesť k jej pádu. Menšinová vláda nie je bezpečné vládnutie. Považujem za úžasné, že sa tejto vláde v takomto postavení podarilo pokračovať v reformnom kurze.

- ***Keď si s odstupom niekoľkých rokov čítal kauzu gorila, prekvapilo Ťa to?***

O tejto téme som sa dozvedel až v roku 2012, v rokoch 2005 – 2006 som o tom nič nevedel. Najviac ma však prekvapilo následné narábanie s informáciami. Ako vieme, v tejto kauze navštívil odpočúvaný byt jediný aktívny politik, a to Robert Fico. Práve ten, ktorý bránil so svojimi poslancami zubami-nechtami každý náš poslanecký návrh, aby vláda predložila Národnej rade SR informáciu o stave vyšetrovania prípadu.

Veci ohľadom Fondu národného majetku boli zarážajúce. Práve preto som vždy s kolegami presadzoval nezávislé vyšetrenie podozrení. V NR SR sme o to opakovane žiadali a s odstupom času je vidieť, že keď boli pri moci stredopravé vlády, tak sa vo vyšetrovaní tejto kauzy nebránilo. Práve počas Ficových vlád vyšetrovanie nikdy nepokročilo. To sú fakty.

- ***Vtedy si prešiel z biznisu prostredia do politiky. Ako si vnímal napríklad aktivity Penty?***

S podozreniami, pretože priveľmi tesné prepojenie medzi politikou a biznisom nie je nikdy dobré. Na jednej strane je dôležité, aby politici a biznismeni spolu komunikovali, na strane druhej je dôležité, aby sa politici nedali nimi manipulovať pri rozhodovaniach. Preto je dôležitá transparentnosť. Čo ma vždy znepokojilo v týchto úzkych prepojeniach skupín ako je Penta, alebo JNT so štátom, bola netransparentnosť a posilnenie pozície tých veľkých. To je nebezpečné, pretože je aj úlohou verejného sektora, aby strážil priestor pre malých podnikateľov a zdravé konkurenčné prostredie. Nemám najmenší problém s tým, ak niekto chce podnikáť v zdravotníctve alebo v energetike. Práve naopak. Myslím, že zdravé podnikateľské prostredie je dôležité. Štát je na to, aby stanovil pravidlá a robil rozhodcu, ale je dôležité, aby tam bol zdravý podnikateľský duch a privátny kapitál, ktorý je efektívnejší. Nie je v poriadku netransparentnosť a previazanie niektorých politikov s oligarchami, ktorí to potom zneužívajú.

- ***Ako si vnímal vtedajšie blokovanie vstupu tretieho operátora?***

Negatívne. Pretože vždy, keď nemáme zdravé konkurenčné prostredie, resp. keď existuje zneužívanie situácie silnými hráčmi, tak v konečnom dôsledku na to doplatí zákazník, doplatia na to ľudia. Dlhšie blokovanie tretieho operátora je dobrým príkladom. Keď sme mali dvoch operátorov, veľakrát hrozilo, že sa dohodnú na niektorých veciach v neprospech zákazníka a ceny

by potom nešli dole. Moje skúsenosti z Asociácie nealko priemyslu sú založené na potrebe zdravej konkurencie. V nealko priemysle bolo viac ako sto hráčov, takže aj keď sme boli najsilnejší, v silnom konkurenčnom prostredí sme museli bojovať o zákazníka, čo bolo preňho dobré a nás to všetkých nútilo premýšľať a inovovať. V odvetví, kde sú iba dvaja hráči, sa, samozrejme, subjekty správajú inak ako v odvetví, kde ich je sto.

- ***Považuješ spôsob privatizácie SPP za dobrý?***

Viac-menej áno. To hovorím ako pozorovateľ z vonku. Z polovičného podielu mal štát po privatizácii niekoľkonásobne vyššie výnosy, v prvých rokoch dokonca dvadsaťnásobne, než ako štátny podnik. Evidentne v SPP nefungovalo riadenie a firma potrebovala strategickú privatizáciu. To platí aj o ostatných firmách v energetickom sektore, to platí aj v prípade letiska aj železničného Cargo. Cargo sa tiež pripravovalo na privatizáciu, keďže sa však nezrealizovala, dnes táto firma v podstate krachuje. Pamätám si, že som svojho času robil aj ekonomickú analýzu, koľko nás každoročne Cargo stojí v porovnaní s príjmami z možnej privatizácie a čísla sa pohybovali okolo miliardy eur. Cargo a letisko sú výkričníkmi zmeškanej privatizácie a dnes vidíme, že odkedy ostali v štátnych rukách, sú len v mínuse a doplácame na to všetci.

- ***Poslednou témou druhej Dzurindovej vlády bolo letisko. Privatizácia sa však nedotiahla.***

Každý vstup privátneho sektora vnímam pozitívne. Štát by mal byť rozhodca, nie podnikateľ a nemal by si mylíť svoje úlohy. Som za vstup privátneho sektora za jasných pravidiel do všetkých sektorov ekonomiky. Otázka je, akým spôsobom. Na príklade zrušenej privatizácie bratislavského letiska Ficovou vládou vidíme, ako na to doplatili občania Slovenska, ktorí namiesto kvalitnejších služieb, príjmu do rozpočtu a potencionálneho rozvoja, neustále doplácajú a dotujú stratový štátny podnik.

- ***Nakoniec bolo predané letisko Košice.***

Áno, toto rozhodnutie bolo urobené na základe čudného verdiktu, keďže vtedy sa jednalo predovšetkým o bratislavské letisko. Práve dnes vieme dobre porovnať efektivitu ekonomicky prosperujúceho privátneho košického a štátneho bratislavského letiska, ktoré sa nachádza v červených číslach.

Vtedajší zámer bol prepojiť bratislavské a viedenské letisko železnicou. K tomu chýbalo už len dobudovať asi trojkilometrový úsek železnice, čo by bolo pre cestujúcich veľmi výhodné. Dnes cestujeme do sveta väčšinou z Viedne, takto sme mohli mať časť spojov aj z Bratislavy.

- ***Ako sa bude podľa teba rozvíjať bratislavské letisko?***

Keď bol ministrom dopravy Ján Počiatek, rozmýšľali nad trikmi, ako urobiť privatizáciu bez toho, aby to privatizáciou nazvali. Hovorili, že hľadajú strategického partnera na dlhodobý prenájom.

V podstate chceli privatizovať, ale nedotiahli to do konca.

- ***Mohol by si zhrnúť najväčšie výhody a nevýhody Dzurindových vlád?***

Tieto vlády urobili kľúčové reformy, najmä v podnikateľskom prostredí, ale aj v decentralizácii verejnej správy. Zlepšili zásadným spôsobom obraz Slovenska v zahraničí a dali Slovensku nádej, že sme krajina, kde sa oplatí žiť, kde sa oplatí investovať a kde sa zlepšila zamestnanosť. V neposlednom rade to bolo dotiahnutie európskej a transatlantickej integrácie a začatie procesu vstupu do Schengenu a zavedenia eura. To už išlo potom zotrvačnosťou, ale boli to strategické rozhodnutia druhej Dzurindovej vlády. Na druhej strane si myslím, že nevyužitou šancou bola reforma vzdelávania. Táto zmena a najmä reforma vysokých škôl bola blízko a doteraz sa nezrealizovala. Negatívom bolo zrejme aj podcenenie komunikácie s občanmi. Tých zmien bolo toľko, že niekedy ani nebol čas ich poriadne občanom vysvetľovať. Podcenila sa komunikácia.

- ***Menšinová vláda je asi problémom, že?***

To je o manažovaní. Niektorí nevie zmanažovať ani vládu s ústavnou väčšinou, napríklad naša predposledná vláda pod vedením I. Matoviča. Padla sama, a to mala ústavnú väčšinu. Dávať ľuďom dokopy je vždy o schopnosti a zodpovednosti lídra.

- ***Aká bola kampaň v roku 2006?***

Moja prvá volebná kampaň bola pre mňa škola, bol som politický nováčik a vstúpil som do najsilnejšej vládnej strany a rozbehnutého vlaku. Kampaň bola dobre a profesionálne riadená.

- ***Kto ju riadil?***

Štefan Hudec, ktorý bol vtedy generálnym sekretárom. Vtedy som mal čerstvú skúsenosť s marketingom Coca-Coly ako najznámejšej značky na svete, mohol som porovnávať. Porovnanie politického a produktového marketingu malo aj určité spoločné znaky, čo som s potešením zisťoval. Pre mňa to bolo obohacujúce, mal som možnosť spoznať veľa nových ľudí. Mám rád kampane. Je vzrušujúce stretávať sa s množstvom nových tvárí, lebo politika je o stretávaní sa s ľuďmi a o práci pre ľudí. Takú spätnú väzbu človek nikdy nedostane, iba v kampani. Stretnutia sú vtedy najintenzívnejšie. Obehnúť dvakrát Slovensko krížom-krážom bolo skvelé. Pre mňa bolo zároveň dobrou skúsenosťou spolupracovať s ľuďmi, ktorých si vážim, ako napríklad Mikuláš Dzurinda, Ivan Mikloš, Iveta Radičová, Eduard Kukan a ďalší.

● ***Aké to bolo, keď sa zo šéfa veľkej firmy, ku ktorému, predpokladám, mali ľudia nejaký rešpekt, sa zrazu stal politický kandidát?***

Pred ľuďmi sú si všetci rovní, s tým som nemal najmenší problém, aj keď presun z podnikateľského prostredia do politického diania bola obrovská zmena. V podnikateľskom prostredí sa stretávate s obmedzeným počtom ľudí, vždy za nejakým konkrétnym účelom, v politike sa stretávate s oveľa väčším počtom ľudí a uchopenie je oveľa širšie.

● ***Uvedieš nejaký konkrétny príklad z kampane, ktorý ti utkvel v pamäti?***

Pamätám si mnohé stretnutia pri podpisovaní kartičiek. Veľa ľudí chodilo a malo záujem sa porozprávať.

● ***Vtedy ešte neboli sociálne siete, osobný kontakt bol asi vyhľadávanejší, však?***

To je pravda, sociálne siete u nás ešte nefungovali a záujem o osobné stretnutia bol väčší. O kartičky s podpisom mali záujem prevažne menšie deti a ja som mal občas pocit rockového speváka. Raz ku mne pricupitala milá malá školáčka a vypýtala si kartičku. Keďže hrala hudba, slabo som počul jej meno a napísal som Dominike. Po chvíli za mnou opäť pribehla, celá našťvaná mi ju hodila a zakričala, že je Veronika a nie nejaká Dominika. Tak som musel podpisovať nanovo.

● ***Aké prevládali témy v kampani?***

To, čo sa dotedy nestihlo urobiť, ako napríklad školstvo. Samozrejme, aj iné pokračujúce reformy a pokračovanie európskej integrácie, ako euro, čo bola

moja téma. Informácie o tom som mal aj na kartičkách a materiáloch. Riešili sa aj sociálne veci, najmä starších ľudí zaujímali dôchodky a zdravotná starostlivosť, čo sú prirodzené volebné témy. Možno ich to zaujímalo o to viac, že sa v tej oblasti robili veľké zmeny, ktoré neboli veľmi populárne. Vtedajšia opozícia to aj veľmi využívala. V oblasti sociálnych vecí robila kampaň aj Iveta Radičová ako ministerka sociálnych vecí.

- ***V kampani si vlastne musel obhajovať osem rokov vládnutia?***

Áno, aj keď som nebol priamo vo vláde, čo bol trošku paradox. Samozrejme, musel som sa stotožniť s filozofiou strany, ktorá bola dve volebné obdobia pri moci a robila dobré veci, ale aj chyby. Tým, že som vstúpil do tejto partie, prijal som realitu takú, aká bola.

Na tých námestiach si človek vypočul všeličo, napríklad aj nadávanie invalidných dôchodcov alebo baníkov, ktorý chceli Kaníkove zmeny.

Kapitola tretia

— Z opozície do koalície —

**„Pokiaľ ide o štýl plávajte s prúdom,
pokiaľ ide o princípy, stojte ako skala.“**

Thomas Jefferson

● ***Na začiatku politickej kariéry si sa ocitol v opozícii. Aká to bola skúsenosť?***

Bola to na začiatok dobrá politická skúsenosť. SDKÚ-DS síce vo voľbách získala svoj historicky najlepší volebný výsledok, teda 18,4 percenta, ale skončila v opozícii. Vláda bola zostavená stranami HZDS, SMER a SNS. Opozícia bola vtedy veľmi kompetentná, asi najkompetentnejšia z troch predchádzajúcich období, počas ktorých som pôsobil v Národnej rade SR.

Vtedajšia vláda Róberta Fica nebola pripravená na vládnutie a evidentne mali problém s ľuďmi a s kompetenčným obsadením vlády a úradov.

Nová skúsenosť bola pre mňa v tom, že predtým som bol vždy vo výkone a vždy som veci tvoril, či už pre vládu alebo predtým v podnikaní. Ocitol som sa v pozícii, pri ktorej sme mali nastavovať zrkadlo vláde. Boli sme úplne v inom móde a cieľom bolo, samozrejme, šetrenie peňazí. Upozorňovali sme na kauzy, kontrolovali sme štátny rozpočet a navrhovali sme alternatívne riešenia.

Pracoval som vo Výbore pre financie, rozpočet a menu a vo Výbore pre európske záležitosti. Práca to bola pestrá s cieľom ustrážiť peniaze ľudí. Práve vtedy sme odhaľovali kauzy, ktoré sa neskôr ukázali ako kľúčové. Emisná kauza s predajom teplého vzduchu, nástenkový tender a veci, za ktoré niektorí ministri boli trestne stíhaní a aj odsúdení.

- ***Nebolo frustrujúce, že opozícií neprechádzalo prakticky nič, čo navrhli?***

Do istej miery je neuspokojujúce, že človek poctivo pripraví návrh zákona a napokon nič z toho neprejde, aj keď robí konštruktívne veci. To je už údel politikov, že raz sú v koalícii a raz sú v opozícii. S tým sa musí človek vyrovnáť. Áno, opozícia môže byť frustrujúca, ale netreba sa vzdávať a treba ľuďom ukazovať alternatívu, že sa to dá robiť aj inak.

- ***Ako si vnímal pokračovanie projektu, ktorý si pomáhal naštartovať, myslím tým zavádzanie eura?***

Na jednej strane pozitívne, pretože na projekte nezmenili ani čiarku a dotiahli ho do konca. Na začiatku Fico váhal, či má zaviesť spoločnú menu, ale po troch týždňoch, keď koruna začala padať dole, po jednaniach v NBS, sa nakoniec prihlásil k tomuto procesu. Tým sa mena zastabilizovala a nakoniec dotiahli projekt podľa nášho plánu. Na druhej strane, pre nich to nebola priorita. Pre nich bola priorita dostať sa k peniazom a prerozdeľovať ich svojim blízkym. Podceňovali informovanosť, neskoro menovali môjho nástupcu, celá informačná kampaň bola podcenená. Dalo sa to urobiť lepšie, ale plán, našťastie, nezmenili.

- ***V období rokov 2006 – 2008 Slovensko rástlo, ešte dobiehali pozitívne príznaky reforiem. Potom prišla v roku 2008 kríza. Ukázala sa na nej kompetencia vtedajšej vlády?***

Počas rastu nebolo až tak vidieť slabú pripravenosť vládnúť. To sa prejavilo až krízou. Pamätám si prvé vyhlásenia Fica v roku 2008, keď hovoril, že kríza sa nás netýka, že nás to obíde a že sa nič nestane.

Predtým všetko vyzeralo dobre, rástli sme. Fico sa chválil rastom, ktorý nespôsobil. Rast bol dôsledkom predchádzajúcich vládnych reforiem, ktoré zdedil. Premiér nerobil reformy, ale deformy. Napríklad ošklbal druhý pilier o pol miliardy ročne a zvýšil dane.

Veľa pozitívneho tam nebolo, len zožal úrodu z toho, čo bolo zasiaté pred ním. Prišla kríza a ukázala nekompetentnosť vlády. Nevedeli, ako reagovať a ako sa správať. Za zmienku stojí aj aféra s nastavením kurzu pri zavádzaní eura. To bola veľká kauza.

- ***Vtedy sa naplno ukázalo prepojenie vlády s oligarchiou?***

Presne tak. Koruna stále silnela a bolo jasné, že k určitému dátumu sa musí nastaviť výmenný kurz k euru. Samozrejme, je to veľmi citlivá

informácia, najmä pre finančníkov, lebo sa na tom sa dá veľa zarobiť, ale i prerobiť. Ukázalo sa, že informácia o výmennom kurze unikla práve cez toho, kto ho mal strážiť najviac, cez ministra financií Jána Počiatka. Ukázalo sa, že bol na jachte s finančníkmi, ktorí na tom zarobili nemalé peniaze.

- ***Ako sa to potom riešilo?***

Riešilo sa to návrhom na odvolanie ministra v Národnej rade SR. Bol som hlavným navrhovateľom, dohodli sme sa tak s Ivanom Miklošom, ktorý nechcel, aby odvolávanie skĺzlo k osobným útokom medzi nimi, prípadne, aby nebola diskusia presmerovaná na iné témy. Keďže som nebol v predošlom období v politike, tak na mňa nemohli vyťahovať nijaké teoretické prepojenia. Táto téma vtedy celkom zarezonovala a podarilo sa nám ju zvýrazniť. Bolo našim cieľom, aby si ľudia uvedomili prepojenie Smeru na oligarchov a aby si uvedomili, že to nie je nijaká sociálna ani demokratická strana, ale strana, ktorá vznikla ako eseročka a svojím pôsobením v politike len vracia vklady svojim zakladateľom. Stále viac a viac ľudí na to prichádzalo, ale ešte stále tomu drvivá väčšina ľudí neverila. Aj po rokoch mám pocit, že kauza výmenného kurzu bola dôležitým momentom, ktorý k tomu poznaniu dosť výrazne prispel.

- ***Aké boli ďalšie prepojenia oligarchov na vládu?***

Napríklad pri predaji SPP, ktoré potom predávali priamo. Čo je paradoxné, lebo to bol práve SMER, ktorý kritizoval predaj SPP cez medzinárodný tender. SMER potom dal štátny podiel v SPP priamo oligarchom.

Ďalšie kauzy boli v energetike. Napríklad išli cez nastavenie podmienok im blízky ľudom cez ÚRSO, keď si zákonom zrušili nezávislosť tohto orgánu a dali ho pod kontrolu vlády, a potom ho politicky zneužívali a dosadzovali tam svojich ľudí. To platilo aj pre ďalšie Ficove vlády. Ceny v energetike nastavovali tak, aby zarábali im blízki ľudia, napríklad na fotovoltaike a iných obnoviteľných zdrojoch.

- ***Aké presne bolo rozdelenie SPP?***

V súvislosti s európskou legislatívou sa rozdelilo na dve časti, na tranzitnú a obchodnú. Práve tú tranzitnú časť, čo bolo v podstate zlaté teľa, venoval sponzorom.

- ***Ešte mi napadá veľká kauza mýta, ktorá bola už ku koncu prvej Ficovej vlády.***

Presne tak. To je dodnes možno najväčšia zlodejina. Na takmer identickom tendri je rozdiel medzi nami a Českom takmer miliarda eur. Rozdiel je v tom, ako sa to zrealizovalo u nás a u našich susedov. To sú veci, čo sme dávali rovno na generálnu prokuratúru, aj NKÚ to vyšetrovalo. Proste veľký škandál. Ešte v roku 2009 boli kvôli tomu veľké protesty od dopravcov a masové štrajky. Boli sme vcelku aktívni, snažili sme sa neustále poukazovať na nevýhodnosť týchto zmlúv. Dopravcovia samozrejme chápali, aké nevýhodné to je, a sami na to vo veľkom upozorňovali. Chápali, že sa týmto spôsobom stanú menej konkurencieschopnými. Postihlo to najmä malých podnikateľov v doprave. Pre mnohých voličov vtedajšej vlády to však nebolo príliš zrozumiteľné a kauza bola pre nich príliš zložitá. Im stačilo, že premiér povedal, že všetko je v poriadku. Tým, že sa ich to priamo netýkalo, tak bežní, najmä starší ľudia, nerozumeli, prečo dopravcovia blokujú ulice. Rovnako bola aj kauza s SPP pre bežného voliča vlády príliš ťažko pochopiteľná. Pritom to boli škandály veľkých rozmerov.

- ***Prvé volebné obdobie bol neskôr neslávne známy Róbert Kaliňák ministrom vnútra. Mal si už vtedy pocit, že polícia bola zneužívaná?***

Vnímal som to veľmi negatívne. On bol veľmi konfliktný a konfrontačný človek, ktorý nikdy nehovoril fakty, ale vždy zavádzal a snažil sa odvieť pozornosť. Bral som ho ako človeka číslo dva v strane SMER, ktorý má veľmi silné postavenie. Nikdy nešiel do férového súboja, resp. nehral férovými zbraňami. Zneužívanie polície bol problém, ktorý sa preukázal neskôr. No systém „našich ľudí“ a ich ochrana začal už vtedy.

- ***Ako by si to hodnotil teraz, po desiatich rokoch?***

Urobil by som to isté, čo vtedy. Už vtedy sme navrhli odvolať ministra Vážneho. Bolo to nielen absolútne netransparentné, keďže to išlo cez schránkovú firmu na Cypre, ale aj finančne neakceptovateľné. Obrovská zlodejina, vyrážalo to dych všetkým, ktorí sa tým zaoberali.

- ***Rok pred voľbami do NR SR boli ešte dvojje voľby, a to prezidentské a župné.***

Župné voľby boli prvým úspešným signálom, že môžeme opäť vyhrať. Opozícia sa zjednotila a bola úspešná. Dobrý výsledok bol aj v prezidentských

voľbách, v ktorých kandidovala Iveta Radičová. Postúpila do druhého kola, ale v ňom už neuspela. Výsledok nebol zlý a bol predzvesťou jej nástupu do premiérskeho kresla v roku 2010.

● ***Kedy a ako sa rozhodlo, že bude Radičová volebná líderka?***

To rozhodnutie vychádzalo predovšetkým z rozhodnutia Mikuláša Dzurindu nekandidovať, pretože bol terčom rôznych obvinení.

● ***Myslíš najmä kauzu financovania, ktorú na neho vytiahli?***

Áno. Najmä to bol dôvod, pre ktorý nakoniec nekandidoval. Rozhodol sa stiahnuť, aby dal strane väčšiu šancu na úspech, čo sa neskôr ukázalo ako dobré strategicky rozhodnutie. Za líderku kandidovala Iveta Radičová. V strane sa uskutočnili primárne voľby, rozhodovalo sa medzi ňou a Ivanom Miklošom.

● ***Koho si volil?***

Ivana Mikloša, lepšie som ho poznal. Nebral som to ako vyhrotenú voľbu a bol som stotožnený s oboma kandidátmi.

● ***Kedy si sa dostal do vedenia strany?***

V roku 2012, keď staršie vedenie odstúpilo. Následne boli voľby a stal som sa podpredsedom.

● ***Čo si vedel o financovaní strany, ktoré bolo v roku 2010 dôvodom odstúpenia Dzurindu?***

Vedel som to, čo som sa dozvedel z médií, nevnímal som to pozitívne, pretože evidentne nebolo všetko urobené podľa pravidiel. Možno to napĺňalo literu vtedajšieho zákona, ale spôsob financovania cez firmu v zahraničí nepovažujem za správny spôsob.

● ***Na začiatku roka 2010 prevažovali veľmi negatívne nálady, málokto veril, že Fico sa dá poraziť. Bol si jeden z mála ľudí, ktorí verili, že sa ho nakoniec podarí poraziť a zostaviť vládu.***

To je pravda. Veď sme štyri roky na tom robili v Národnej rade. Voľby v roku 2010 netvorili rozhodnutia zo dňa na deň. Celé predchádzajúce obdobie sme sa snažili ponúkať alternatívu a už rok 2009 v podobe dvojitých volieb bol určitou nádejou, že sa to dá. Podarilo sa.

- ***Ak by si to mal porovnať, aký bol tím SDKÚ v roku 2010 v porovnaní s tým v roku 2006?***

Veľmi podobný, v základoch sa v podstate nezmenil. Prakticky všetci ľudia, ktorí boli v NR SR, boli aj na kandidátke. Princíp výberu bol založený na otvorenej vnútrostraníckej súťaži. Prvých ľudí na kandidátke navrhovalo predsedníctvo, potom kraje a potom fungoval zipsový systém.

- ***A čo sa týka kampane?***

Tá bola iná, pretože sme vychádzali z pozície opozície. Kritizovali sme vládu a pripomínali rozdiely za vlád M. Dzurindu. Ľudia si mohli vyskúšať aj jedno, aj druhé. Kampaň bola ovplyvnená aj ekonomickou krízou, ktorú nezvládal vtedajší premiér.

- ***Pôžička Grécku bola vtedy tiež silná téma, nie?***

Bola, rovnako aj zadlžovanie sa a už rastúca nezamestnanosť. Začali rásť aj sociálne rozdiely. Zrazu z toho krásneho dobrého rastu a dobrých časov začali byť ťažké časy. Myslím, že jeden z úspechov v tom roku bol aj fakt, že ľudia potrebovali niekoho do ťažších časov. Uvedomili si, že Fico je síce ľúbivý rétor, ktorého radi počúvajú, ale nie je schopný riešiť problémy. To bol silný podtext našej kampane.

- ***Nakoniec, aj keď tesne, sa to podarilo. Mal si pocit, resp. túžbu, že chceš byť v ďalšej vláde?***

Mal som ten pocit, pripadalo mi to prirodzené, ale dohoda bola taká, aká bola. Nominácie dostali iní ľudia a ja som bol aj trochu sklamaný. Uvažoval som, že keď sa neuplatním vo vláde, tak by som sa mohol presunúť do exekutívnej komunálnej pozície. V tom čase sa riešil aj kandidát na primátora Bratislavy, kedy na základe dohôd mala kandidáta do hlavného mesta nominovať SDKÚ-DS. V rámci strany sa rozhodovalo medzi mnou a Magdou Vašáryovou. Bez primárok v predsedníctve sa rozhodlo v prospech Magdy, ktorá nakoniec v hlavných voľbách neuspela. Zostal som v slovenskom parlamente.

Stal som sa predsedom Výboru pre európske záležitosti, čo je veľmi významný výbor, a práca ma nielen naplňovala, ale aj veľmi zamestnávala. Snažil som sa naplno využívať všetky kompetencie. Veľmi úzko som spolupracoval s kolegami z krajín V4. V tomto výbore som fungoval aj

predošlé 4 roky a problematiku som dobre poznal. Snažil som sa posunúť prácu na inú úroveň a mám pocit, že sa mi to aj podarilo. Zviditeľnila sa nielen pozícia výboru, ale aj európske témy, a Slovensko sa stávalo väčším hráčom v medzinárodnom kontexte.

Napríklad sa rozhodovalo o vstupe Chorvátska do EÚ, v čom sme ich veľmi podporovali. Musím zdôrazniť, že v chorvátskom prístupovom procese zohral kľúčovú úlohu v európskom kontexte Mikuláš Dzurinda. Robili sme tiež mnohé aktivity pre krajiny západného Balkánu a krajiny Východného partnerstva. V4 fungovala pravidelne a skvele. Veľmi dobre sme si vzájomne rozumeli. Vtedy som po prvýkrát (a neskôr opakovane) využil za Slovensko legislatívnu formu tzv. žltej karty a podarilo sa nám zmeniť niektoré návrhy z európskej úrovne. Využili som právomoci založené na princípe subsidiarity, oficiálne sa daný nástroj označuje ako odôvodnené stanovisko. Bolo to v prípadoch návrhov harmonizácie daní alebo pri centrálnych návrhoch týkajúcich sa rozhodovania na hraniciach či právomociach národných úradov. Celkovo som až trikrát využil túto právomoc, ktorú dovtedy nikto ani raz nevyužil.

Výbor pre európske záležitosti mal a má silnú kompetenciu v tom, že dáva mandát celej vláde na jednanie s Európskou radou. Ministri a pani premiérka chodili na výbor a deklarovali svoje návrhy, s ktorými išli potom na Radu. Bola to poctivá práca, zaviedol sa tým na výbore nový štandard.

• ***Vláda mala, bohužiaľ, krátke trvanie. Ako by si zhodnotil jej prínosy a negatíva?***

Prínosom bolo, že vláda dala, aj keď na krátke obdobie, nádej Slovensku, že sa môžeme vrátiť do slušnej správy vecí verejných. Bohužiaľ, pre krátkosť času sa veľa plánov nepodarilo zrealizovať. Vláda bola pri moci v skutočnosti len rok a štvrt'

Za ten čas sa podarili uskutočniť najmä zmeny v transparentnosti zmlúv vo verejnom obstarávaní, najmä vďaka Lucii Žitňanskej, čo bolo dôležité pre ďalší vývoj na Slovensku. Pre každého, kto bude chcieť robiť biznis so štátom, začalo platiť, že platnosť zmluvy začne plynúť až po zverejnení na internete. Týmto krokom sa podarilo ušetriť 14 percent z verejného obstarávania. Z toho je vidieť, aké v tom boli rezervy, a že zmeny mali význam. Podarilo sa nám transparentniť výberové konania, vďaka Ivanovi Miklošovi sa urobili zmeny v konsolidácii verejných financií, darilo sa nám obnoviť dôveryhodnosť Slovenska. Aj za krátke obdobie vlády by sme našli pozitíva.

Veľké negatívum bolo, že vláda trpela nesúrodosťou. Richard Sulík, ako politický nováčik, sa hneď stal šéfom vládnej strany a predsedom parlamentu. Vláda skončila, lebo strana pána Sulíka, ktorej súčasťou vtedy ešte bol aj neskorší premiér Matovič, položila vládu. Dôvod? Uprednostnili stranické záujmy pred záujmami krajiny. V politike treba robiť ťažké rozhodnutia. Vtedy bolo nutné urobiť rozhodnutia, ktoré boli kľúčové.

- ***Hovorilo sa vtedy aj o názorovom nesúlade medzi M. Dzurindom a I. Radičovou. Aké bolo?***

Nejaké napätie tam bolo, ale vôbec nie také, kvôli ktorému by sa nedalo fungovať. Iste, keď je premiérom niekto, kto zároveň nie je šéfom strany, vytvára to určité otázky a napätie.

- ***Môže taký model vôbec fungovať?***

Keď existujú ľudia, ktorí rozumejú svojim kompetenciám, môže taký model fungovať. Vláda nepadla kvôli rozporom medzi I. Radičovou a M. Dzurindom alebo pre nejaké kompetenčné spory. Vláda padla, lebo Richard Sulík a Igor Matovič uprednostnili stranické záujmy. Veď o dva dni na to už návrh na navýšenie eurovalu prešiel. Zdôrazňujem, že nie vznik eurovalu, ten na začiatku podporil aj Richard Sulík s celou stranou, ale práve navýšenie prostriedkov bolo podstatou sporu. Prostriedkov, ktoré chránili aj príjmy a úspory občanov.

- ***Bola vôbec šanca sa dohodnúť?***

Vždy je šanca sa dohodnúť. Keď premiérka videla, že dohoda nie je možná, a podľa mojej skúsenosti urobila všetko, čo sa dalo, aby dohoda bola, tak spojila hlasovanie o navýšenie eurovalu s dôverou vlády. Bolo to v jej kompetencii, mala na to právo. Premiér môže spojiť ľubovoľné hlasovanie s dôverou. Bolo to legitímne rozhodnutie a z jej strany úplne logické, keďže jednanie už nevedli nikam. Mimochodom, my sme boli v tom čase už poslednou krajinou v EÚ, ktorá to ešte neschválila, pretože bol potrebný súhlas všetkých krajín. Vtedy nebolo veľa časového priestoru, rozhodnutie sa viackrát posúvalo a debaty trvali niekoľko mesiacov. Pôvodný návrh na navýšenie bol v lete a vláda nakoniec padla až v októbri. Rozhodnutie sa neustále posúvalo, až ho nešlo už kam posunúť. Premiérka to spojila s dôverou vlády, aby sa ľudia vyjadrili, či v tom chcú pokračovať alebo nie. Povedali, že nie.

- ***Ako si to vnímal? Kedy si mal pocit, že vláda už naozaj padne?***

Úprimne? Do poslednej chvíle som veril, že dôjde k dohode. Do poslednej minúty prebiehali rokovania. Vtedy som si bol osobne blízko s kolegom Viskupičom, súčasným trnavským županom. Doteraz si pamätám na naše rozhovory. Bol som šokovaný, že si kolegovia neuvedomovali následky svojho rozhodnutia. Mnohí si mysleli, že dobre, padne vláda, urobí sa potom druhá a ideme ďalej. Realita však bola iná.

- ***Teoreticky nemuseli byť voľby. Aj nedávno padla vláda Igora Matoviča a zostavila sa nová bez volieb.***

Aj keby existovala nejaká iná vláda, o pár týždňov by sa to bolo skončilo rovnako, keďže existoval vážny rozpor.

- ***Aký to bol pocit bojovať v opozícii štyri roky proti vláde a potom po roku a štvrti vidieť dobrovoľné odovzdanie štafety ešte viac posilnenému Ficovi?***

Bol to hrozný pocit. Dať si vlastný gól, to je elementárna politická chyba. Ja som to bral dosť emotívne. Vyčítal som to kolegom, ktorí hlasovali za pád vlády. Bol to hrozný pocit, najmä, keď som si premietol dozadu tie štyri roky v opozícii a vyše viac ako rok poctivej práce. Navyše to vyzeralo zle aj z hľadiska budúcnosti. Dali sme ľuďom veľmi zlý signál, že stredopravé strany nedokážu spolupracovať, ktorý ovplyvnil Slovensko na ďalšiu dekádu. Nielenže sme vytvorili ešte silnejšieho protivníka, ešte sme aj poslali signál o nedôveryhodnosti pravicových strán, čo bolo asi ešte horšie. Znamenalo to aj začiatok konca SDKÚ-DS.

ČASŤ ŠTVRTÁ

— Európske Slovensko —

Slovensko sa etablovalo v Európskej únii. Pomaly sa však ukazuje, že samotné členstvo neznamená, že budeme žiť ako na západe Európy, pokiaľ si veci doma nebudeme vedieť dať na pravú mieru. Doba optimizmu sa pomaly mení na dobu permanentných kríz, počnúc hypotekárnou v roku 2008, cez Grécku dlhovú krízu až po krízu migrácie, ktorú odštartoval konflikt v Sýrii. Začína sa ukazovať rozdiel mentality medzi starou a novou časťou Európskej únie. Vražda novinára Jána Kuciaka na Slovensku odhalila, že deväťdesiate roky neskončili ani v druhej dekáde 21. storočia. Vôľa Slovákov meniť veci k lepšiemu však neutíchla.

2008 – v USA vypukla hypotekárna kríza, ktorá na dlhé roky uvrhla Európu do dlhovej krízy.

2011 – Hlasovanie o eurovale spôsobuje pád vlády Ivety Radičovej.

2012 – prvýkrát od nežnej revolúcie sa všetka moc koncentruje v jednej vládnej strane.

2014 – začína konflikt v Sýrii, ktorý má za následok veľkú migrantskú vlnu, ktorá vyvrcholila v roku 2015.

2016 – Briti hlasovali za vystúpenie z Európskej únie a trvá im ďalšie štyri roky, kým naozaj odídu.

2. 2018 –vo vlastnom dome je zavraždený novinár Ján Kuciak so svojou snúbenicou.

Vražda vyvoláva masové protesty, ktoré donútia odstúpiť premiéra Róberta Fica a nakoniec vedú aj k pádu vlády SMER-SD.

Skúsený politik Ivan začína svoje zastupovanie Slovenska v Európskej únii.

Kapitola prvá

— Stagnácia —

„Vždy bola naša sila v zabúdaní.”

Milan Lasica

- ***V roku 2011 padla vláda, strana sa pripravovala na jarnú kampaň a počas tohto obdobia bola vypustená kauza Gorila. Ako veľmi to ovplyvnilo celú kampaň?***

Veľmi. Vedenie SDKÚ-DS začalo všetko racionálne vysvetľovať, ale tu išlo predovšetkým o emóciu. Myslím, že stačilo uvedené jednoducho odmietnuť a nie detailne vysvetľovať.

- ***Preferencie SDKÚ-DS spadli z 15 na 5 percent, čo bol náhly skok.***

Áno, vtedy sa strana len tak-tak dostala do Národnej rady SR.

- ***Aká bola kampaň? Prvá obhajovala vládne reformy, druhá bola kritická z pohľadu opozície, čo poznačovalo tretiu?***

Bola to naša najťažšia kampaň. Musela sa obhajovať predčasne padnutá vláda a do toho bojovať s Gorilou. Každému poslancovi vládnej koalície dávali ľudia za vinu, že vláda sa rozpadla. Obraz bol z pohľadu občanov hrozný – vláda si dala vlastný gól. V prvom rade mali pocit, že „vy všetci ste zlí, neudržali ste to“, až druhotný pocit bol, že sa zamysleli kto a ako pri páde vlády hlasoval. Takto to bolo, mimochodom, aj medzi členmi SDKÚ-DS. Keď som chodil po Slovensku, tak sa ma naši členovia vyčítavo pýtali, ako to reálne

bolo a prečo sme vládu nedokázali udržať. „Povedzte, ako to bolo naozaj,“ a podobné výčitky.

- ***Kampanň bola počas zimy a bolo asi cítiť, že rádovo chodilo tých ľudí akoby pomenej, nie?***

Ľudí chodilo menej a keďže to bola zimná kampanň, tak sa vyslovene sústredila do vnútorných priestorov, čo bola, samozrejme, nevýhoda oproti predošlým dvom letným kampaniam. Úprimne, keď začínate komunikovať s voličom, vždy je nevýhodou, ak je umrznutý, alebo je vonku tma, než keď ide v lete v tričku usmiaty a svieti na neho slnko. To bola prvá nevýhoda. Druhou nevýhodou bol tieň padnutej vlády a do toho všetky tie obvinenia z kauzy. Vlna verejnej mienky sa vtedy nasmerovala proti SDKÚ-DS. Ďalší rozdiel v zimnej kampani bol, že bola individuálnejšia. Nechodilo už toľko ľudí, ale hlavne sa už SDKÚ-DS nevnímala ako tá hlavná strana, mal som pocit, že sa už iba zvažovali jednotlivé osobnosti. Ľudia viac premýšľali, kto komu dá svoj preferenčný krúžok. Nepamätám si, že by v iných voľbách bolo toľko prekrúžkovaní ako v roku 2012. Nakoniec sa nás do NR SR dostalo len jedenásť. To znamená, že ľudia posudzovali jednotlivo každého kandidáta a nedalo sa schovať len za značku strany. Každý musel byť aktívnejší a dať nejaký odpočet. A to všetko v ťažšom prostredí.

- ***Ako keby to bolo bez nadšenia, ako hlas z núdze.***

Nebolo tam nadšenie, práve naopak, bola to veľmi negatívna kampanň.

- ***Bola to ostrejšia kampanň ako v roku 1998? Hádzali po vás ľudia banány?***

Hádzanie banánov som zažil, aj keď nie priamo na mňa. Najčastejšími terčmi boli Ivan Mikloš a Mikuláš Dzurinda. Dzurinda mi hovoril, že v roku 1998 to boli kamene a nie banány. On to vzal s humorom, že kým to nie sú kamene, tak to ešte nie je také zlé.

- ***Čím to bolo, že sa najvýraznejšia osobnosť strany, Iveta Radičová, nakoniec rozhodla nekandidovať?***

Myslím, že pád vlády vyhodnotila ako osobný neúspech a zrejme bola aj dosť znechutená z posledného politického vývoja. Odttedy, aj keď zostala vo verejnom živote, už nie je politicky aktívna. Stále veľmi korektne komunikujeme a som rád, že sa v mnohom zhodneme – naposledy na akcii na

tému verejného obstarávania. Vážim si ju za jej jasné postoje. Znechutená z daného vývoja sa rozhodla, že ďalej už nechce ísť, čo, samozrejme, v konečnom dôsledku veľmi uškodilo SDKÚ-DS. Ľudia vnímali Radičovú pozitívne, ako obeť danej situácie.

- ***Aký si mal vzťah s Radičovou, keď bola premiérka?***

Veľmi dobrý, na môj výbor chodila pravidelne. Vždy sme sa dohodli a nikdy sa nevykrúcala a jasne povedala, čo bude na Európskej rade. Dobre sme spolupracovali aj čo sa týka citlivejších vecí medzi Bruselom a Bratislavou. Keď prišlo do tuhého a išlo o kľúčovú a aj nepríjemnú komunikáciu v médiách, išiel som do rozhlasu aj s Ficom, ktorý bol vtedy najväčšou mediálnou hviezdou. Jeho popularita bola väčšia ako keď bol predseda vlády. Po dohode s premiérkou som išiel obhajovať naše pozície, dohodli sme si scenár a postup, a potom mi po diskusii volala a ďakovala mi za dobrú prezentáciu, že aspoň niekto hájil farby strany a nevystupoval proti nej. SDKÚ-DS nebola taká jednotná a začali sa náznaky trieštenia.

- ***Bol to dobrý nápad, aby bol Dzurinda líder kampane v roku 2012?***

Áno, Dzurindu som si vždy vážil za to, že nikdy neuhol a išiel s kožou na trh. Nebál sa vstúpiť do súbojov a vždy do nich išiel priamo. Koniec-koncov, výber lídra v SDKÚ-DS bol vždy demokratický. Na to boli primárky a nerozhodovala o tom úzka skupinka ľudí.

- ***V tých voľbách získal SMER historické víťazstvo a sám zostavil vládu.***

SMER získal 44 percent a vyše 80 mandátov. Bolo to veľmi depresívne obdobie. Keď to porovnáam s opozičným obdobím v rokoch 2006 – 2010, v ňom sme mali aspoň náladu, mali sme optimizmus, že v nasledujúcich voľbách to dokážeme zvrátiť. Nálada v roku 2012 upadla. Dzurinda odstúpil z postu predsedu strany, začali sa vnútrostranícke zmeny a v parlamente sme až tak nespupracovali v rámci opozície. V opozícii sme boli rozdrobení, každý si hral na svojom piesočku. Aj keď sme robili nejaké opozičné veci, tak bola to skôr povinná jazda, už to nebolo s nadšením.

- ***Malo to vôbec zmysel proti tak veľkej presile?***

Vždy to má zmysel, čo som pocítil na vlastnej koži, aj v politike a v parlamente. Ako nepolitik som podceňoval pozíciu opozície, ale sila

opozície je dôležitá v každej spoločnosti. Je zrkadlom vlády, je kontrolou peňazí ľudí, je prácou, ktorú nemôže nikto iný urobiť. Nejaké kauzy vedú vytriahnuť nezávislí novinári alebo nezávislé inštitúcie, ale politickú prácu nemôže urobiť nik okrem opozície. Je to veľakrát podceňované, ale je to tvrdá a poctivá práca, ktorú treba robiť. Kontrola vecí verejných by sa nemala v demokracii podceňovať.

- ***V roku 2014 sa konali prezidentské voľby, kedy posilnený voľbami do parlamentu chcel Fico kandidovať na post prezidenta. Proti nemu sa vytvorila koláž kandidátov. Kto bol tvoj favorit?***

Priznám sa, v prvom kole som volil Milana Kňažka. Myslím, že schopných kandidátov bolo naozaj veľa, len z prostredia KDĽH vyšiel Ján Čarnogurský, Pavol Hrušovský či Radoslav Procházka. Tak, ako sa podarilo v roku 2009 dohodnúť na jednotnej demokratickej kandidátke Ivety Radičovej, tak sa bohužiaľ v roku 2014 nepodarilo zjednotiť na jednom kandidátovi, až neskôr vznikla menšia koalícia na podporu Pavla Hrušovského, ale to už bolo neskoro. Moment jednoty sa stratil.

Verejne som podporil Milana Kňažka, lebo bol pre mňa symbolom novembra '89, zárukou proeurópskej a prodemokratickej orientácie Slovenska, v krízových otázkach povedal svoj jasný vlastný názor a vedel sa postaviť za demokratické hodnoty. V tom čase bolo potrebné mať takýchto bojovníkov.

Všetci chápali, že kandidovanie premiéra na post prezidenta je jeho formou úteku od zodpovednosti. Mal všetko. Zneužíval moc, rušil nezávislosť inštitúcií a obsadzoval verejné inštitúcie svojimi ľuďmi. Robil čo len chcel. Dnes vidíme, že všetky tie podlosti začali práve vtedy. Potláčanie malých farmárov, škandály na platobnej agentúre. To sa dialo najmä vtedy, keď vláda nemala dostatočné zrkadlo, pretože opozícia bola v útlme. Bohužiaľ, takto koncentrovanú moc SMER nevyužil v prospech bežných ľudí, aby im pomohol, ale využil to len na drancovanie krajiny a získavanie koristi pre seba a svojich kamarátov.

Fico síce jednoznačne vyhral prvé kolo, keďže nebol jednoznačný kandidát opozície, potom však dostal opozičný kandidát sumárnu podporu, ktorá prevýšila Ficove hlasy v druhom kole. Pochopiteľne, aj ja som v druhom kole volil Andreja Kisku, bol zárukou protiváhy Smeru.

- ***Kedy si sa rozhodol, že chceš ísť do európskej politiky?***

Od začiatku môjho vstupu do politiky som sa pohyboval okolo európskych záležitostí. Vždy som bol s politikou na európskej úrovni v kontakte a v podstate národná politika nie je veľmi oddelená od tej európskej. Pracoval v Eurovýbore, pričom so ho počas našej vlády viedol a po roku 2012 som bol jeho podpredsedom. Predsedom bol v tom období bol Blaha, bola to zaujímavá skúsenosť.

Kandidovať do Európskeho parlamentu som sa rozhodol zhruba rok pred eurovoľbami, kedy som videl znechutenie opozície zo situácie na Slovensku. Zdalo sa mi zmysluplnejšie robiť prácu na inej úrovni a niekam sa opäť posunúť. Bol som už tretíkrát v Národnej rade a mal som pocit, že po ôsmych rokoch je už najvyšší čas na zmenu.

● ***Bol vtedy veľký pretlak na kandidátku do Europarlamentu?***

Určite. V SDKÚ-DS bol o posty v europarlamente veľký záujem a najmä bol záujem o pozíciu lídra. Uskutočnili sa primárky na lídra kandidátky, pričom som o túto pozíciu súťažil s Eduardom Kukanom.

● ***Bol to tesný súboj?***

V primárkach bol výsledok asi 60 – 40 v môj prospech. Kukan potom dostal vo voľbách mierne viac hlasov, približne o tisíc, takže to bolo dosť vyrovnané. Tým, že sme sa dobre poznali, bol náš súboj rytiersky a čestný. Predurčil nás k tomu, aby sme potom vo voľbách a v kampani spolupracovali. Samozrejme, mali sme veľmi dobrú spoluprácu aj v samotnom Európskom parlamente.

Eduard Kukan je kapacita a má svoju česť a dôstojnosť, či veľmi oceňujem, pretože keď súťažíte o hlasy, tak to často nie je sranda a mnohí ľudia sklzávajú k rôznym „metódam“. Našťastie sme sa k tomuto neznížili. Vzájomný súboj sme obstáli so čťou a neskôr sa to prejavilo aj v kampani. Aj keď sa SDKÚ-DS vtedy potápala vo voličskej podpore, tak zrazu vystrelila na tretiu najúspešnejšiu stranu v celej kampani. Odvtedy SDKÚ-DS nikdy taký výsledok už nedosiahla.

● ***Zlom nastal vo voľbách v roku 2012, keď bolo evidentné, že strana potrebuje nového predsedu?***

V tej dobe začalo byť evidentné, že je čas na zmenu. Dzurinda to zvládol s noblesou jemu vlastnou. Aj po voľbách sa správal veľmi korektné a čestne. Položil funkciu a nezasahoval do výberu nových kandidátov. Súboj o nového

predsedu sa vyprofiloval medzi Luciou Žitňanskou a Pavlom Frešom, ktorých potom doplnil aj Viliam Novotný. Podporoval som Luciu Žitňanskú, ale väčšina nakoniec zvolila Pavla Freša. Prekvapilo ma, že mi práve on navrhol funkciu podpredsedu. Predseda mal právomoc navrhnúť konkrétne mená a následne nás volil kongres. Aj keď som ho nepodporoval, prijal som napokon ponuku a snažil som sa z tejto pozície v ekonomických a európskych otázkach o kontinuitu, ale aj o oživenie SDKÚ-DS. Chvíľu sa nám aj začalo dariť a pozdvihnúť záujem verejnosti. V roku 2014 to však už išlo samospádom. Ľudia začali odchádzať. Odštartovala to Lucia Žitňanská, potom odišla Magda Vašáryová, neskôr Mikuláš Dzurinda s Ivanom Miklošom a tak ďalej. Napokon z jedenástich poslancov ostali v strane dvaja – Ľudovít Kaník a Pavol Frešo. Medzitým sme spolu s Kukanom odišli do Európskeho parlamentu a napokon, keďže SDKÚ-DS už nefungovala, som aj ja ako jeden z posledných odišiel.

• ***Čo bol podľa teba bod zlomu v trikrát premiárskej strane, že sa zrazu rozpadla?***

Frešo sa ako predseda sústredil príliš na župu a bol pri riadení v evidentnom konflikte záujmov. Nedalo sa dobre riadiť župu aj stranu. Chcel jedno aj druhé. Nezvládal dobre svoju funkciu, riadenie prestalo byť demokratické. My sme sa ako predsedníctvo nemohli zísť, lebo ho mohol zvolať len predseda. Stalo sa, že nás aj niekoľko mesiacov nezvolal. Orgány strany normálne nefungovali. Frešo sa bál komunikovať v rámci celoslovenského pôsobenia s krajskými predsedami... jednoducho to prestávalo fungovať a narastala nespokojnosť členov. Odchody poslancov, ktorí sedeli v Národnej rade SR, situáciu ešte zhoršili. Konečným zlomom bol Kongres SDKÚ-DS v Senici, keď predseda dostal od delegátov 77-percentnú nedôveru. To bolo na jeseň v roku 2014. Ľudia boli na neho nahnevaní.

S podpredsedami sme to ešte chceli zachrániť a urobiť alternatívu. Voľba padla na Martina Fedora. Dôležité bolo najprv odvolať predsedu, ktorý dostal takmer 4/5 nedôveru. Napriek tomu odmietol odstúpiť, lebo si vymyslel, že tí, ktorí neboli vtedy fyzicky prítomní, ho ako keby podporovali. Zo stanov si vytiahol vec, ktorú si interpretoval po svojom a rozhodcovský súd (ktorého predseda bol jeho človek) mu potom dal za pravdu. Potom to prestávalo mať akýkoľvek význam. Bol to posledný klinček do rakvy. Predseda, ktorý má 77-percentnú nedôveru, nemôže byť predseda predsedom a takto nemôže strana fungovať. Odišiel v roku 2015 vo februári.

- ***Do akej strany si prestúpil?***

Najskôr som zostal ako nezávislý poslanec v Európskom parlamente v našej Európskej ľudovej strane. Trošku som sa cítil ako futbalista na prestupovom trhu, lebo ma vtedy oslovilo päť strán, ktoré ma lákali do svojich radov. Vzhľadom na to, že som stále chcel robiť to isté a moje presvedčenie sa nezmenilo, tak som chcel pokračovať v kresťansko-demokratickej strane. V princípe som sa rozhodoval nakoniec medzi KDH a Sieťou.

Sieť bola takým pokusom o nástupníctvo SDKÚ-DS a aj veľa ľudí z SDKÚ-DS odišlo práve tam. KDH bola tradičná strana, s ktorou som našiel spoločnú reč. KDH som aj volil, pokiaľ nevznikla SDK. Prienik s KDH bol najväčší a pre mňa najlogickejší.

Treba tiež povedať, že s vtedajším predsedom KDH, Jánom Figeľom, ktorý ma oslovil a dal mi ponuku, sme aj korektne spolupracovali. Najskôr sme sa dohodli na forme spolupráce, ktorú nazval KDH+. Tam prišiel aj neskorší predseda KDH Alojz Hlina, Ján Filc či predstavitelia malých podnikateľov. Ľudia, ktorí neboli členovia, ale mali záujem pomôcť kresťanskej demokracii. Takto som pôsobil zhruba pol roka. Potom sa priblížili slovenské parlamentné voľby a mne pripadalo korektné povedať, či patríam do nejakej strany. Úspech má vždy veľa otcov a prišlo mi nekorektné hlásiť sa niekam, keď už bude po všetkom, k tomu, kto by bol úspešný. KDH nemalo na ružiach ustlané a ako v každej strane, boli v nej aj plusy aj mínusy.

- ***Aký bol Ján Figeľ predseda?***

Figeľ je korektný človek, ktorého som dlho poznal. Vedel, že musí stranu oživiť a dať šancu mnohým ľuďom zvonku, ako aj mnohým mladým. KDH nikdy nemalo toľko mladých ľudí za podpredsedov ako za Jána Figeľa. Evidentne mal jasno v tom, že pre rast treba dať šancu mladým a treba stranu otvoriť, aby fungovala ako moderná kresťanská demokracia. Myslím, že v tomto sme si porozumeli a je škoda, že nemohol v tomto trende pokračovať, pretože po prehratých voľbách odstúpil a nastala ďalšia voľba predsedu.

- ***KDH na rozdiel od SDKÚ-DS vedelo riešiť nástupnícky problém celkom rýchlo. V podstate odkedy si v politike, tak SDKÚ malo prevažne jedného lídra, ktorý v strane fungoval, kým projekt ako taký takmer neumrel, zatiaľ čo KDH si prešlo od Čarnogurského cez Hrušovského, Figeľa, Hlinu až po Majerského. V čom vidíš rozdiel?***

Ja si myslím, že to je dvoma vecami. Všetci, ktorí sú členmi KDĤ, a tá členská základňa je početná a silná, tomuto projektu veria a združujú ich rovnaké hodnoty. Mnohé strany majú členov, ktorých spája túžba byť pri moci, ale KDĤ je naozaj hodnotová strana. Druhá vec je, že v KDĤ fungujú regionálne štruktúry a demokratické mechanizmy, takých strán je na Slovensku veľmi málo.

- *Čo teda spájalo SDKÚ?*

SDKÚ vznikla ako vládna strana, mnohých spájalo výkon exekutívy. Aj keď SDKÚ vygenerovalo množstvo schopných ľudí (pre verejný život zrejme aj najviac zo všetkých slovenských politických strán), boli tam tiež nalepení takí, ktorým bolo jedno, či sú ideovo na jednej, alebo na druhej strane. Chceli byť len vo vládnej strane. SDKÚ, i keď vznikla čiastočným štiepením aj z KDĤ, bola prienikom s ľuďmi liberálnejšej orientácie, resp. s ľuďmi, ktorí sa netajili tým, že sú ateisti. Bol to teda širší koncept stredopravej strany.

Kapitola druhá

— Európska cesta —

**„Nad rozdielnosťami a geografickými hranicami
stojí spoločný záujem.“**

Robert Schuman

- ***Aký to bol posun, resp. kde boli najväčšie rozdiely medzi NR SR a Európskym parlamentom?***

Zásadný rozdiel je v dôslednosti práce v Európskom parlamente, v servise pre europoslancov a v štruktúre práce, ktorá je veľmi systematická. Kvalita výstupov je prepracovanejšia, Európsky parlament má samostatné výskumné centrum, vlastných poradcov politických skupín a poradcov pri výboroch, ktorí pripravujú podklady tak, aby sme všetci mohli kvalifikovane rozhodovať. Samozrejme to stojí nesmierne veľa štúdií a rokovaní, kým sa človek správne rozhodne. Analytická pomoc je neporovnateľná s Národnou radou Slovenskej republiky. Rovnako štruktúra práce, harmonogram prác výborov, politických skupín či zasadnutia pléna. V princípe je harmonogram známy na rok dopredu a práca je veľmi štruktúrovaná. Prostredie je plne medzinárodné, čo mi vyhovuje, lebo aj predtým som dlhodobo pracoval v podobnom prostredí. Pomohla mi aj skúsenosť zastupovania Slovenska v rôznych asociáciách. Niekoľko rokov som už vlastne pracoval v Bruseli ako zástupca podnikateľských združení, čo mi pomohlo v chápaní vzťahov a v rozhodovaní. Neexistuje kniha, ktorá by dokázala ľudí pripraviť na prácu v európskych štruktúrach. To treba zažiť. Integrácia ide dopredu rýchlym tempom

a podmienky sa rýchlo menia. Niekedy žasnem nad tým, koľko ľudí vyučuje na Slovensku európsku integráciu, a pritom v živote neboli v Bruseli, pretože to je o reálnej skúsenosti byť tam a zažiť to.

Europarlament je kolos, ktorý má momentálne 705 europoslancov a svoje veľké štruktúry. Aby sa človek do tohto procesu vedel zapojiť, to si vyžaduje určité skúsenosti a expertízu.

- ***Ak to zjednoduším, tak si prešiel od práce vo výbore vedeného Blahom do európskych štruktúr, ktoré mali nejakú zaužívanú kvalitu vedenia. Aký bol výbor pod vedením Blahu?***

Predovšetkým Blaha na rozdiel odo mňa nezvolával stretnutia pred každou Radou a nepripravoval všetky stanoviska ako mal. Mal len veľa vyjadrení, nie faktickú prácu. Zo zotrvačnosti to malo istú základnú formu, no v porovnaní s predošlým obdobím zásadne poľavil vo frekvencii zasadnutí a v práci výboru. Eurovýbor bol vtedy predĺžená ruka vlády, ani sa nesnažil správať ako jej partner. To, čo Fico povedal Blahovi, to urobil. Správal sa ako jeho podriadený, pritom by to malo byť naopak. Vláda je podriadená Národnej rade SR.

- ***Oficiálne je vláda podriadená NR SR, ale býva to tak aj v praxi?***

Bolo to tak, keď som viedol daný výbor. Ministri chodili pravidelne na výbor a museli sa zodpovedať. Vláda má exekutívny charakter a mnohí ministri si myslia, že len niečo predložia a prejde im všetko. No nie je tomu tak a nemalo by to tak byť. Ministri by mali presviedčať poslancov a nebrať veci automaticky. Je to aj o nastavení, ako sa k tomu kto postaví a ako kto využíva kompetencie. Poslanci majú veľa kompetencií, ale veľmi záleží, ako ich kto využíva. Podľa toho si človek nastaví aj autoritu. Ak sa správate ako podriadený vláde, tak autoritu si nezískate.

- ***Dalo by sa povedať, že za vlády SMERu bol parlament viac submisívny voči vláde, ale keď vládla pravica, tak postavenie NR SR bolo silnejšie?***

Asi by sa to dalo takto zjednodušiť. Pravica viac využívala demokratické mechanizmy. Na druhej strane to ľudia vnímali viac ako chaos, aj preto je potrebné demokraciu neustále vyučovať a ľudí vzdelávať. Demokracia je predsa o výmena názorov, vyhráva ten, kto získa väčšinu. Koniec-koncov, Európsky parlament je toho najkrajším príkladom. Na rozdiel od národných parlamentov, kde je klasické delenie na opozíciu a koalíciu, spravidla prechádzajú iba

koaličné návrhy a opozičné nie. To platilo najmä vtedy, keď bol vo vláde SMER. V Európskom parlamente nemá nikto väčšinu a ani naša skupina EPP, ktorá je najväčšia, nemá zďaleka ani polovicu. Z toho vyplýva, že je potrebné podrobne rokovať o každom nariadení, o každom pozmeňovacom návrhu. Je potrebné absolvovať množstvo rokovaní a vyhráva ten, kto dokáže uskutočniť dohodu a presvedčiť ostatných. Toto je demokracia v praxi, človek je odkázaný na dohodu a získanie si väčšiny. Toto je podstata poctivej politickej práce a o tom treba hovoriť aj s verejnosťou. V očiach ľudí býva zvyčajne hrdina ten, kto je hlasnejší a väčší kričľúň, pritom väčší hrdina je ten, kto je schopný robiť dohody, nie kričať.

- ***Absolvoval si niekedy pracovnú cestu s L. Blahom?***

Boli sme spolu na stretnutí eurovýborov v rámci EÚ.

- ***Keď si predsedal eurovýboru, spolupráca bola väčšinou v rámci V4. Ako vnímaš dané zoskupenie?***

Za môjho pôsobenia fungovala spolupráca veľmi dobre a doteraz mám dobrý pocit, že sme sa vo veľa veciach dokázali dohodnúť a ukázať potom silu v rámci EÚ. Dnes je už realita trochu iná. V4 bola rešpektovaná sila, dnes sa z nej stáva čierna diera Európy problémových hráčov, najmä kvôli Maďarsku a Poľsku.

- ***Kedy a kde sa to zlomilo?***

Predovšetkým sa to podľa mňa zmenilo v Maďarsku v dôsledku správania sa premiéra Orbána a jeho zneužívania moci. Zatvorením univerzity, bojom proti nezávislým médiám či zneužívaním fondov, jednoducho obchádzaním základných pravidiel, čím boli všetci šokovaní. Keď sa potom v Poľsku dostala k moci PiS, takisto dochádzalo k zneužívaniu moci a k realizácii výkonu moci.

- ***Ktorí boli tvoji najbližší partneri v Česku počas pôsobenia v politike?***

Je to dosť o osobných vzťahoch, často človek nájde spriaznenú dušu aj v inom politickom spektre. Keď sa však bavíme o politickom partnerstve, tak počas môjho pôsobenia v Národnej rade SR boli mojimi najbližšími partnermi ľudia z ODS. V Europarlamente komunikujem s KDÚ-ČSL a TOP09, ale aj so STAN, ktorí sú tiež v EPP.

Chcem zdôrazniť, že naše slovensko-české vzťahy na pôde Európskeho parlamentu sú nadštandardné. Mám tú česť už niekoľko rokov viesť slovenskú

delegáciu pri EPP a s Luděkom Niedermayerom, vedúcim českej delegácie EPP, sme sa veľmi rýchlo dohodli, že budeme mať pred každým plenárnym zasadnutím slovensko-české stretnutie. Rozdelili sme si kompetencie, každý si zobral nejakú inú oblasť, ktorej rozumie. Spolu sme silnejší. Funguje to veľmi dobre aj na báze našich poradcov a asistentov. V skutočnosti fungujeme ako jednotná delegácia. Je nás spolu desať, čo je napríklad viac ako Francúzov. (Je to vlastne zdvojnásobenie sily.) Svojou vzájomnou spoluprácou a spôsobom, ako fungujeme, sme vzbudili rešpekt aj u ostatných. Pohľad na dve rôzne krajiny, ktoré vznikli rozpadom, ľudia z vonku veľakrát vnímajú ako možný zdroj konfliktu, či máme vôbec k sebe cestu. My sa nielenže rozprávame, ale aj ľaháme spolu za jeden povraz.

- ***Rovnako sa maďarskí poslanci pochádzajúci z rôznych krajín zjednotili v maďarskej delegácii, však?***

Áno. Napríklad Pál Csáky sa zúčastňoval na stretnutiach slovenskej aj maďarskej delegácie. Teraz Slovensko nemá v Európskom parlamente ani zástupcov z Mostu, ani z SMK.

- ***V roku 2014, kedy si nastupoval do Europarlamentu, začali eskalovať rôzne udalosti vo svete, napríklad konflikt na Ukrajine či anexia Krymu.***

Priznám sa, nerád rozprávam o konflikte na Ukrajine, lebo to vyvoláva dojem, akoby boli obidve strany vinné. Ja hovorím o ruskej agresii, o okupácii ukrajinského územia a pokračujúcej ruskej podpore separatistov na území Ukrajiny. Treba jasne vidieť, kde tie boje prebiehajú, takže skôr ako konflikt to treba nazvať ruskou agresiou.

Podpora Ukrajiny bola veľká a spontánna a doteraz nikto z prístupových krajín nemal takú podporu. Ukrajina si to v konečnom dôsledku zaslúži, lebo je to náš najväčší sused a významný partner. Asociačná dohoda s Ukrajinou bola podpísaná prvýkrát v histórii významným telemostom v Štrasburgu a v Kyjeve zároveň. Bol to silný moment podpory proeurópskej cesty Ukrajiny.

- ***EÚ tvorí zmes rôznych krajín. V ktorých otázkach sa podľa teba Európa najviac spája?***

EÚ sa najviac spája predovšetkým v otázke ekonomiky, digitalizácie a obchodných dohôd, v tom nevidím nijaké výrazné rozdelenie, mentálne, ani geografické. Všetci chceme viac digitalizácie, viac vzdelania, viac peňazí pre výskum a vývoj. Tu sa dohodneme.

- ***Kde je najväčší rozdiel mentality poslancov z východnej a západnej časti Európy?***

Myslím, že najväčším hendikepom pre poslancov zo starších členov Európskeho parlamentu je nepoznanie strednej a východnej Európy, vlastne nepoznanie jej podstaty. Uvedomil som si to až v Europarlamente, keď som zistil, že mnohí moji nemeckí kolegovia v živote neboli na Slovensku. Moja francúzska kolegyňa mi raz povedala, že sa v škole učili, že za železnou oponou je všetko červené a že to je sféra sovietskeho vplyvu – „ríša zla“, ďalej nevenovali pozornosť špecifikám daného územia. Myslím, že to má doteraz vplyv na akési mentálne rozdelenie v ich hlavách na východ a západ. Toto delenie je viac v hlavách Západoeurópanov ako v hlavách Východoeurópanov. Nepoznanie je základná bariéra a vyúsťuje prevažne do rozdielneho pohľadu na rozširovanie Európy. Kým nové členské štáty tradične podporujú rozšírenie EÚ na Balkán, alebo aj o štáty východného partnerstva, tak v západných členských štátoch je strach, resp. obava z rozšírenia.

Ďalšia oblasť, v ktorej sa to prejavuje, sú určité protekcionistické tendencie, ktoré vychádzajú, paradoxne, z niektorých západoeurópskych štátov. Stále nemáme dokončený spoločný trh v oblasti niektorých služieb najmä preto, lebo to nechcú niektoré západné štáty. Napríklad Francúzsko, ktoré nechce všade rovnaké podmienky pre všetkých. Jednotný trh platí niekde len na papieri z obavy niektorých hráčov dať všetkým rovnaké podmienky. Nechápem, že týmto protekcionizmom ubližujú sami sebe, ako napríklad v prípade obmedzení pre prevádzku kamiónovej dopravy a podobne.

- ***Vízia starších a novších členov EÚ, ktorá sa týka jej rozšírenia, sa zjavne líši. Ako keby nikto nechcel mať poslednú hranicu. Každý by najradšej rozšíril EÚ o svojho suseda. Čo je ideálna konečná hranica Európy? Má konečný cieľ?***

Konečný cieľ musí byť hodnotový, nemal by byť vytýčený geograficky, prípadne byť vytýčený nejakou inou fyzickou hranicou. My sme, mimochodom, porušili geografické hranice Európy tým, že sme prijali za člena Cyprus, ktorý je geograficky v podstate ázijský štát. Zároveň je EÚ prostredníctvom rôznych území Španielska a Francúzska aj na africkom a juhoamerickom kontinente, v parlamente mám napríklad kolegu, ktorý pochádza z afrického ostrova Reunión. To, čo spája Európanov, resp. čo by ich malo spájať, je dodržiavanie demokratických hodnôt, ochrana ľudskej

dôstojnosti a života, slobodná voľba v spoločenských a ekonomických záležitostiach a rešpektovanie etických noriem. Toto je definícia. Preto sú napríklad rôzne krajiny v prístupovom procese, pretože nespĺňajú dané normy, hoci podľa mňa v ňom ani nemajú čo robiť. Napríklad také Turecko, ktoré sa niekoľko desaťročí snaží o vstup a niektorí mu vstup aj sľubujú, tu by sme mali povedať jasné nie. Ja tam nevidím prienik v oblasti kultúrnych a občianskych tradícií. Krajina, ktorá vyhadzuje ľudí z práce za prejavenie názoru alebo zatvára žurnalistov, nemá v Únii čo robiť. Skôr si viem predstaviť budúce členstvo Ukrajiny, ktorá patrí kultúrne do nášho priestoru. Rovnako ako aj Čierna Hora alebo Severné Macedónsko.

- ***Naposledy sa hlasovalo o správe západného Balkánu. Správa prakticky hovorila, že každá krajina regiónu má potenciál členstva. Nazdávaš sa, že hranica EÚ by mala končiť pri Turecku?***

Áno. Ďalej by východnú hranicu EÚ mohli tvoriť Moldavsko a Ukrajina.

- ***A Severný Cyprus?***

Určite áno. Cyprus by mal byť podľa mňa jednotný. Šancu by mal dostať, ak o to majú jeho obyvatelia záujem, čo je vlastne prvoradá otázka, či by chceli byť členom. Ak chcú, potom má zmysel sa tým zaoberať.

- ***Súhlasíš so základným výrokom o troch pilieroch Európy? Gréckou filozofiou, rímskym právom a kresťanskou morálkou?***

Áno, súhlasím. Aj krajiny východného partnerstva sa rozvíjali vplyvom danej morálky. Myslím, že by mali dostať šancu na európsku budúcnosť.

- ***Vo východnom partnerstve sú aj kaukazské republiky, však?***

Áno, je tam šesť krajín, z ktorých tri majú asociačnú dohodu. Ukrajina, Moldavsko a Gruzínsko. Tri zvyšné – Arménsko, Azerbajdžan a Bielorusko, ju nemajú.

Bielorusko má problém najmä s jedným diktátorom, tu je povinnosťou EÚ podporiť občiansku spoločnosť. V súčasnosti je, samozrejme, celý proces zmrazený. Do budúca by mali určite dostať šancu, je tam nová generácia, ktorá je skôr proeurópska. V rámci SME Europe rozbiehame spoluprácu pre podporu malého podnikania a digitalizácie v Bielorusku, s čím veľmi úzko súvisí aj rozvoj občianskej spoločnosti.

- ***Je Gruzínsko európskou krajinou?***

Hodnotovo áno, aj tam vidím potenciál mať v budúcnosti spoločnú európsku spoluprácu.

- ***V čom je ten deliaci bod, že Gruzínsko áno a Turecko nie?***

V dodržiavaní elementárnych pravidiel, na ktorých je postavená európska spolupráca. Keď ich niekto dodrží a je schopný ich implementovať, potom by mal dostať šancu. Za tým účelom bolo vytvorené Východné partnerstvo. Cieľom je priblížiť dané krajiny bližšie k EÚ, čo je výhodné pre obe strany, pretože si budeme viac rozumieť a pretláčať štandardy EÚ ďalej na východ. To je dôležité najmä pre ochranu ľudských práv.

- ***Navštívil si všetky tieto krajiny? Mal si možnosť vidieť rôznu vôľu pripojiť sa k EÚ?***

Je tam rozdielna miera entuziazmu. Na Ukrajine môžeš vidieť európske vlajky takmer všade, aj v školách a na úradoch, v Bielorusku vôbec.

- ***Môže krajina vstúpiť do Únie i keď nemá plnú kontrolu nad svojím územím?***

Takú krajinu už máme – Cyprus, aj keď to je špecifický prípad. Samozrejme, pri Ukrajine je to problém, ktorý bol úmyselne spôsobený Ruskom. Primárne je dôležité, aby si každý urobil poriadok doma, ale nemôžeme nevidieť ruskú úmyselnú okupáciu gruzínskeho, ukrajinského a svojim spôsobom aj moldavského územia. Pokiaľ by toto malo byť jedinou prekážkou, tak hovorím, aby sme im aj napriek tomu dali šancu na európsku budúcnosť. Z dlhodobého hľadiska by sme im však mali pomôcť s presadzovaním teritoriálnej integrity.

- ***Svet v rokoch 2014–2016 zaznamenal ďalšie významné udalosti, nastal Brexit a do úradu zvolili Trampa. Dovtedy sa riešil projekt americko-európskej transatlantickej spolupráce, tzv. TTIP, ktorý potom ochabol. Aká je vízia Únie? Má mať vlastnú armádu? Má byť superštát?***

Má to byť slobodná únia členských štátov, ktorá je postavená na dobrých základoch a rešpektovaní pravidiel. Má to byť Únia v tej forme ako je doteraz. Ja som za Úniu národných štátov.

- ***Čiže nie si za federáciu?***

Nie som za centralizáciu formou federácie. Som za dodržiavanie princípů subsidiarity, aby sa jednotlivé členské štáty rozhodli, v čom chcú spolupracovať a v čom nie. To celkom funguje. Napríklad nie všetci majú Euro a sú v Únii. Nie všetky krajiny sú v obrannej spolupráci, nie všetky krajiny zdieľajú myšlienky energetickej únie. To je úplne v poriadku, spolupráca musí byť založená na slobodnom rozhodnutí. Nie je dobré, aby sme z centra rozhodovali a nariaďovali štátom, že musíte urobiť to a to, tak to nefunguje. Ak o tom nebudú všetky členské štáty presvedčené, tak to nebude fungovať. Môžu však prípadne posunúť kompetencie, napríklad ako sme to urobili my v prípade monetárnej politiky z národnej banky na centrálnu európsku banku. Teraz sa napríklad v prípade zdravotnej únie uskutočnili spoločné nákupy vakcín. V prípade energetickej únie robíme projekty na prepojenie infraštruktúry. V prípade kapitálovej únie vytvárame spoločné finančné politiky a podobne. Projektov je veľa, ale musia ísť zdola, čiže vízia musí byť založená na dodržiavaní pravidiel a na dodržiavaní princípů subsidiarity.

Z celosvetového hľadiska budeme silnejší, čím viac budeme tieto princípy dodržiavať.

Sú aj oblasti, v ktorých by sme mali posunúť viac kompetencií na európsku úroveň. Jednou z nich je spoločná zahraničná politika, ďalšou obrana, bezpečnosť ako aj ochrana spoločných hraníc, čo sa aj postupne deje. Napríklad projekt spoločnej pobrežnej stráže.

Pokiaľ ide o TTIP, moja predstava je, že demokratický svet by mal viac spolupracovať, aby bol silnejší. Naším najbližším partnerom sú Spojené štáty americké, s ktorými máme aj obrannú alianciu. Ťarcha je najmä na USA a my by sme mali posilniť naše kapacity. EÚ by sa mala viac starať o vlastnú bezpečnosť, ale v rámci NATO.

Zároveň vidím aj veľkú príležitosť na spoluprácu v ekonomickej oblasti. Vytvorenie spoločného trhu, spoločnej ochrany investícií a spoločných digitálnych pravidiel. A aj preto, aby sme spolu čelili výzve najrýchlejšie rastúcej ekonomiky sveta – Číne.

● ***Migrácia bola a aj je ďalšou zásadnou udalosťou, ktorá zmenila európsku politiku po konflikte v Sýrii. Čím to je, že pri tejto téme odrazu prestala fungovať európska spolupráca?***

Prvotný problém bol v podcenení situácie v Sýrii, pričom boli milióny ľudí nútení opustiť svoje domovy kvôli občianskej vojne a diktátorovi, ktorý ju

spôsobil. Odišli a mnohí chceli ísť žiť do Európy. Problémom masovej migrácie bol vojnový konflikt a tiež situácia v Lýbii.

Ďalším problémom sú klimatické zmeny, ktoré v mnohých afrických krajinách spôsobili zlé podmienky, napríklad obmedzený prístup k vode, v tom naše poučenie do budúcnosti, netreba tieto globálne faktory podceňovať. Chcem zdôrazniť rozdielne vnímanie starších a novších členských štátov. Zatiaľ čo západná Európa mala už skúsenosti s migráciou a chápali to skôr ako príležitosť a príchod pracovnej sily, tak východní Európania to vnímali ako ohrozenie svojho stavu, svojej kultúry. Do toho sa zamiešalo veľa dezinformácií, ktoré boli šírené najmä z Ruska, a rozširované rôznymi extrémistickými organizáciami v každej krajine.

Musím povedať, že určité chyby sa urobili aj na európskej úrovni, keď sa niektorí politici snažili za každú cenu presadzovať centrálny systém prerozdelenia ľudí, čo jednoducho nejde. Nedajú sa centrálny kvóty s ľuďmi a povedať im, ty budeš žiť tu a ty tam. Ty budeš žiť v Grécku, aj keď si chcel žiť v Nemecku. Teba pošleme na východné Slovensko, pričom pri pravidlách Schengenu nikto nikomu nebráni, aby sa presunul za dva dni do Rakúska. Proste to tak nemôže fungovať. Čas ukázal, že to je nezmysel.

Na druhej strane boli Západoeurópania boli šokovaní z nesolidarity východnej časti Európy. Častokrát argumentovali pomocou, ktorú nám dali, či množstvom peňazí, ktoré nám poslali. Teraz prichádzajú ľudia a koncentrujú sa v Taliansku a v Grécku a oni sa oprávnené dožadujú solidarity iných krajín. Toto pnutie svojim spôsobom stále existuje.

Riešenie podľa mňa nemôže byť v centrálnom prerozdelení, ale v dodržiavaní toho, že každá krajina si musí riadiť svoj azylový systém, ktorý musí zostať na národnej úrovni. Pri migrácii je potrebné riešiť najmä dlhodobé problémy – ako investovať do infraštruktúry, obchodných dohôd a do mierových riešení v oblastiach, kde je konflikt. Keďže nemáme silnú armádu, musíme hrať s kartami, ktoré máme. Umožňovať prípadne limitovať prístup na spoločný trh.

- ***V EÚ sú akési dva prúdy, prvý je zavrieť a strážiť, druhý byť priepustnejší a integrovať na maximum. Áno?***

Nevidel by som to tak čiernobielo. Samozrejme, aj ja som za prísnejšie stráženie hraníc, svoje teritórium si musíme chrániť. Pokiaľ by sme prestali chrániť hranice Schengenu, potom by si krajiny mohli postupne nárokovať

návrat do stavu spred Schengenskej dohody a štáty si budú stavať ploty okolo svojho územia. To nechceme. Všetci vidíme, aká veľká výhoda je sloboda pohybu. Vonkajšie hranice musíme prísnejšie strážiť, a zároveň o možnostiach pobytu rozhodovať na národnej úrovni.

Migrácia síce bola silná téma pre veľkú vlnu vojnových utečencov, ale treba zdôrazniť, že migrácia vždy bola, je a bude. My nezastavíme prúdy ľudí, ktorí teraz cestujú z jednej krajiny do druhej. Ak sa človek rozhodne žiť v inej krajine, to nie je negatívny jav. To je skôr výhoda dnešnej doby, že sa dokážeme obohatiť vzájomne. Určitá kontrola však musí byť. Začína sa už na hraniciach, aby sme vedeli, kto prechádza cez hranice, aby nenastala absurdná situácia, že nebudeme vedieť, kto sem prišiel. To sa nesmie opakovať. Som za prísnejšiu kontrolu na hraniciach.

- ***Je známy Kissingerov výrok, že ak sa niečo stane v EÚ, nevie, komu má zavolať. Komu treba zavolať, aby Európa vedela v zahraničnej politike reagovať pružne?***

Predovšetkým tomu, kto má kompetencie.

- ***Kto by mal mať kompetencie?***

V oblasti zahraničnej politiky Európska komisia. Som za posilnenie kompetencií v zahraničnej politike, čo sa aj postupne uskutočňuje. Máme vysokého predstaviteľa EÚ pre zahraničnú politiku a potom predsedu komisie. Takisto aj stáleho šéfa Rady EÚ.

Európska integrácia sa tak rýchlo vyvíja, že mnohým vysokopostaveným politikom mimo Únie nie je všetko úplne jasné. Je to vysoko dynamický proces a mnohí nerozumejú tomu, že štáty Únie majú svoju suverenitu, ale keď sa na niečom dohodnú v zahraničnej politike, tak to potom funguje. V týchto mechanizmoch máme výhodu aj nevýhodu. Našou výhodou je, že v rámci spoločných mechanizmov máme možnosť sa každý vyjadriť. Nevýhodou je, že tieto mechanizmy sú pomalé. Nevieme rýchlo reagovať, systém je pomalý a navyše môže ešte do hry vstúpiť právo veta.

- ***Aké je riešenie?***

Riešenie je posunúť viac kompetencií z národnej úrovne a zrušiť právo veta. To znamená rozhodovať kvalifikovanou väčšinou v zahraničnej politike. Toto je riešenie aj v bezpečnostnej politike, pretože sa môže stať to, čo naposlady.

Cyprus kvôli svojej lokálnej záležitosti s Tureckom blokoval rýchle rozhodnutie týkajúce sa Bieloruska. Vôbec to s tým nesúviselo, ale mali právo veta, tak to absurdne blokovali.

• ***Nie je to tým, že daná osobnosť viac ovplyvňuje funkciu ako funkcia osobnosť?***

Výkon funkcie súvisí s kapacitou osobnosti, do veľkej miery to človeka ovplyvňuje, ako sme hovorili na príklade Eurovýboru. To isté je vidieť na šéfovi Európskej rady, keď aktívnejšieho Tuska nahradil Michell. Opačným príkladom bola zmena, keď Junckera vymenila vo funkcii šéfa Európskej komisie von der Leyenová. Mnohé sa zmenilo k lepšiemu.

• ***Vo funkcii Vysokého komisára pre zahraničnú politiku vidieť akýsi postupný regres od barónky Ashtonovej až po Borrella. Ak by si bol Secretary of state v USA, zavolať by si takýmto ľuďom a spýtal by si sa na ich názor?***

Asi nie. Skôr by som zavolať svojmu veľvyslancovi, prípadne Angele Merkelovej.

• ***Dočkáme sa toho, že raz budú dosadzované výrazné osobnosti na dané európske posty?***

Verím, že áno. Dočkáme sa toho vtedy, keď ich budú štáty nominovať. Pripomeniem jednotlivé procesy. Momentálne jediná volená inštitúcia je Európsky parlament. Je dôležité, aby tam nekandidovali nejaké béčka, ale špičky z politiky, nie na sklonku svojej politickej kariéry, ale na vrchole svojich síl. Ďalšia inštitúcia je Európska komisia, kde nominujú kandidátov jednotlivé štáty, a mali by nominovať najlepších. Európska rada rovnako, tam musia byť najlepší z najlepších.

• ***Nie je dôsledkom toho, že tam nie sú tí najlepší z najlepších to, že stále je podstatnejšie to, kto „sedí“ v Berlíne a v Paríži ako to, kto „sedí“ v Bruseli?***

Mnohí si to myslia, ale nie je to celkom tak, lebo stále viac rozhodnutí sa robí na európskej úrovni. Nehľadajme chybu v európskych inštitúciách, hľadajme za tým chyby v nomináciách členských štátov. Členské štáty si musia uvedomiť, že európska agenda je pre ne kľúčová a že tam treba nominovať tých najkvalitnejších. Cítim, že sa v tom posúvame a že za posledné roky sa to mení k lepšiemu, keď sa pozrieme na poslednú dekádu a na zloženie komisie alebo zloženie EP.

- ***Nie je niekedy zbytočné sa tváriť, že postoj všetkých krajín má rovnakú váhu? Uvediem príklad. Stane sa niečo v juhočínskom mori. Koho zaujíma postoj slovinského ministra zahraničných vecí?***

Hlas dvojmiliónovej krajiny nie je taký ako krajiny s 80 miliónmi ľudí. Neformálna sila je úplne iná.

- ***Nie je potom reálne centrum moci práve tá neformálna štruktúra, kedy si Nemci zavolajú s Francúzmi a ostatných odignorujú?***

Väčšie krajiny sa vždy snažili viac spolupracovať a koordinovať, lebo keď sa dohodnú, majú vždy oveľa väčšiu šancu, že im to celkovo prejde, to je normálne logické myslenie. Vžime sa do pozície silnejších krajín. Ak chcú niečo presadiť, zavolajú najskôr tomu, kto má 60 alebo 6 miliónov ľudí? Pre nás z toho vyplýva jedna jediná úloha. Hľadať spojencov a prieniky, pretože zvlášť pre malé krajiny ako je Slovensko je dohoda možná len v alianciách. Teraz trpíme, pretože V4 je momentálne vnímaná skôr negatívne, mali by sme sa snažiť o spojenectvo s ďalšími, napríklad pobaltskými krajinami, ale, samozrejme, aj s Nemeckom a s Francúzskom.

- ***Prečo by sme sa mali vôbec silou-mocou upierať na V4?***

Nemali by sme sa. V zahraničnej politike vôbec nie, ale V4 má stále význam v regionálnej spolupráci, veď je množstvo projektov práve cezhraničnej spolupráce, najmä v oblasti infraštruktúry. Geograficky našimi susedmi ostanú vždy krajiny V4. Z takýchto regionálnych spoluprác budú mať ľudia vždy prínosy.

- ***Keby sme to porovnali napríklad so spoluprácou severných krajín?***

Švédci a Fíni nemajú rozhodne takú spoluprácu ako napríklad Česi a Slováci.

- ***Akoby sa aliancie na európskej úrovni netvorili na základe geografie, nie? Napríklad naposledy vzniklo fínsko-holandské spojenectvo.***

My zas máme blízko so Španielmi v otázke neuznania Kosova alebo Katalánska.

- ***Má sa dokončiť jednotný trh, ktorý sa sľubuje už dlhodobo. V čom sú hlavné prekážky?***

Pre egoizmus a protekcionizmus jednotlivých štátov. Sú mnohé oblasti, kde jednotný trh máme. Potom sú tu však oblasti, kde jednotný trh

nemáme, dokonca ešte ani legislatívne. Jednotný trh je na úrovni tovarov, nie na úrovni služieb. Poštové, dopravné či dodávateľské služby nemáme ešte stále liberalizované a funguje v nich veľký protekcionizmus. Len nedávno sa nám podarilo napríklad odbyrokratizovať a liberalizovať železničné balíčky.

Na liberalizáciu služieb tlačíme tam, kde sa to ešte neudialo. Ideme na to cez „notification“, teda cez uznávanie služieb, aby to bolo reálnejšie. Z európskej úrovne je veľký tlak na dokončenie spoločného trhu, ale stále narážame na bloky v členských krajinách, ako aj na rozhodovací mechanizmus. Vo všetkom sa musí dohodnúť trialóg, teda Európsky parlament, Európska komisia a Európska rada, kde členské štáty prejavujú svoje ochranné bariéry.

Ani v bankových a telekomunikačných službách ešte nemáme plne fungujúci spoločný trh. Prečo by si si nemohol ísť do Viedne po hypotéku na dom v Malackách? Alebo si od rakúskeho operátora kúpiť paušál? Až to by v konečnom dôsledku pomohlo zlepšiť ceny a kvalitu služieb pre ľudí.

- *Nie sú niekedy tie limity spoločného trhu dôsledkom silných národných štátov? Na jednej strane chceme Európu silných národných štátov a na druhej strane silný jednotný trh vo všetkých oblastiach, akoby sa to vzájomne trochu vylučovalo, nie?*

Blokácia jednotného trhu spočíva čiastočne v silných národných štátoch. Záleží, ako sa s tým vysporiadame. Princíp subsidiarity je správny. Proti egoizmu národných štátov musia občania zohrať svoju úlohu a tlačíť proti protekcionizmu, ktorý im v konečnom dôsledku najviac škodí. Politici častokrát hovoria na národnej úrovni niečo úplne iné ako na európskej úrovni. Napríklad prísľub ochrany pracovného trhu a pracovných miest blokáciou pre občanov z iných členských krajín. V niektorých krajinách populisticky brojili buď proti poľským inštalátorm, alebo slovenským dopravcom. V konečnom dôsledku sa to obracia proti občanom danej krajiny, ktorí nebudú mať lacnejšie služby slovenského dopravcu alebo poľského inštalatéra. Toto musia niektoré krajiny pochopiť. Uvedený aspekt je celkom výrazný aj u nás. Najväčší strach pri migrácii bol práve o stratu svojej práce a kultúry. To sa musí zmeniť v hlavách ľudí. Pozrime sa napríklad na naše železnice – my ideme budovať „národného prepravcu“ a to, čo bolo súkromné, ideme vyháňať. Nemali by sme sa báť konkurencie, tá je vždy v prospech ľudí.

- ***Na akej úrovni by mala byť zachovaná ekonomická konkurencia jednotlivých štátov? Napríklad do akej miery by sa mali harmonizovať daňové systémy?***

Ja som za harmonizáciu štandardov, účtovných či daňových, za harmonizáciu bázy. Čo sa týka spoločného základu, v tomto zmysle je to v poriadku. Pokiaľ by sme hovorili o harmonizácii daňových sadzieb, tak určite nie. Pokiaľ ide o štandardy, tak to len prospeje. Nikomu neprospeje politické jednotné rozhodovanie, akú máme mať sadzbu dane, to musí zostať vo výsostnej kompetencii členských štátov.

Mimochodom, to bolo práve to, za čo som sa ešte postavil ako predseda Výboru pre európske záležitosti a rovnaký názor presadzujem aj v Europarlamente. Musí byť konkurencia, ktorá je prospešná. Čo je na tom zlé, že nejaká krajina si nastaví iné dane a snaží sa o reinvestíciu, o väčšiu stimuláciu ekonomiky? Je zdravé, ak sa kapitál presúva tam, kde má výhodnejšie podmienky.

- ***Má byť európska štandardizácia dôchodkových, resp. sociálnych systémov?***

Neviem si to vôbec predstaviť. Každá krajina má iné zloženie populácie a každá krajina má inú štruktúru obyvateľstva aj iný vek dožitia občanov. Za životaschopné dôchodkové systémy musí niesť zodpovednosť príslušná krajina. Neviem si predstaviť prelievanie rozpočtov z jednej krajiny do druhej. Zodpovednosť musí zostať na národnej úrovni. Sociálny systém musí byť adresný.

- ***Mala by mať EÚ svoju vlastnú armádu?***

Z dlhodobého hľadiska áno, ale mala by byť súčasťou NATO.

- ***Malo by sa rátať aj s neutrálnymi krajinami, aby sa zapojili do takejto armády a boli členmi NATO?***

Predovšetkým je to ich slobodné rozhodnutie, či sa zapoja do spolupráce. Každá krajina sa môže, ale nemusí zapojiť. Máme rôzne úrovne kooperácie, ako napríklad spoločné obstarávanie rôznych komponentov zbraní a podobne, aby sa dosiahla štandardizácia a lepšie ceny. Už iným spôsobom budujeme obranné kapacity. Posilňujeme európsku kybernetickú bezpečnosť, pohraničnú a pobrežnú stráž na úroveň 10 000 ľudí. Máme aj určité spoločné jednotky,

hoci tie skôr vznikajú na jednotlivých bilaterálnych, resp. regionálnych úrovniach. Na Slovensku tento princíp plne podporujeme a je to aj celkovo efektívnejšie. Ak to bude takto postupne vznikáť zdola, myslím, že prideme aj k projektu spoločnej armády ako takej, aby sme boli akcieschopnejší. Veľmi mi však záleží, aby to nebolo duplicitné, ale aby to bolo v rámci NATO.

- ***Ako by sme mali reagovať na vzostup Indie a Číny?***

Odpoveďou na rast Ázie, najmä Číny, je jednoznačne väčšia spolupráca medzi EÚ a USA, a to najmä v ekonomickej oblasti. Preto som za užšiu ekonomickú spoluprácu a za vytvorenie zóny voľného obchodu. Ak to neurobíme, tak nám z dlhodobého hľadiska hrozí, že nebudeme tvoriť základné štandardy. Zatiaľ ich tvorí Európa a Amerika a ostatní nás kopírujú. Keď sa spolu dohodnú India a Čína, budú tvoriť viac ako polovicu svetového obchodu, budú takí silní, že budú mať záruku, že ich štandardy budú kopírovať aj ostatní. Nemyslím len výrobné štandardy, ale aj štandardy v službách, v digitalizácii a v ochrane súkromia na internete. Všetci ich budú kopírovať. Pokiaľ nič neurobíme, hrozí nám, že o niekoľko rokov sa dostaneme do stavu, že budeme nútení kopírovať určité štandardy čínskych komunistov. V dobrom slova zmysle sme odsúdení na spoluprácu v rámci demokratickej časti sveta a v rámci tohto sveta sú najsilnejší hráči USA a EÚ.

- ***O týchto veciach sa rokovalo počas prvých dvoch rokov tvojho pôsobenia v Bruseli. Potom prišiel zrazu prezident Trump. Ako sa zmenili rokovania s Amerikou?***

Bola to zásadná zmena, pretože Trump na rozdiel od svojich predchodcov začal presadzovať cestu izolácie a protekcionizmu a nespôlupráce s Európou v kľúčových oblastiach. Prejavilo sa to tým, že zmietol zo stola dohodu, ktorá sa robila roky – TTIP. Verím, že sa k nej teraz vrátíme. Cítil som trochu aj dvojitvárnosť, keď som počas vlády prezidenta Trumpa cestoval do Ameriky. Na jednej strane sa rokovania zastavili na najvyššej úrovni, na druhej strane sa stále rozvíjali rôzne spolupráce na úrovni Kongresu. Kontakty našťastie ostali živé a udržiavali sme ich aj počas trumpizmu.

Kapitola tretia

— Príležitosť na zlepšenie —

**„Na predpovedanie budúcnosti by sme museli
dnes vedieť, čo sa naučíme zajtra.“**

Douglass North

- ***V roku 2016 si sa rozhodol podporiť KDH, aj keď si nekandidoval. Videl si nádej, že sa podarí tak ako v roku 2010 vymeniť na poste premiéra Fica?***

Nádej som sa, že to dopadne lepšie. Podporoval som KDH, pretože mi pripadalo korektné a čestné povedať, koho farby hájím. KDH sa však nedostalo do parlamentu. Voľby dopadli veľmi zle v dôsledku celkovej negatívnej nálady v spoločnosti a aj vplyvom migrácie a chaosu.

- ***V tomto období došlo akoby k druhému vrcholu únosu štátu, kedy došlo až k vražde novinára a jeho snúbenice. Kde a ako ťa to zastihlo?***

Zastihlo ma to na predsedníctve KDH v pondelok. Dobre si pamätám ako nás to všetkých šokovalo. Okamžite ma kontaktoval Manfred Weber, šéf našej skupiny Európskej ľudovej strany, že čo sa to deje na Slovensku. Táto informácia negatívne zasiahla celú Európu. Odletel som do Bruselu a ešte v ten večer sme urobili prvé kroky v Europarlamente. Bol to zlom pre Slovensko, väčšina ľudí pochopila, že v takejto krajine nechcú žiť. V nálade v spoločnosti som cítil niečo silné, už dlhodobo ľudia vedeli, že táto cesta Slovenska nie je správna a videli rozkrádanie. Ale zabíjanie? To už bolo príliš. Akoby si ľudia povedali „okrádali ste nás, nepáči sa nám to, ale zabíjať sa

nenecháme“. Emócie vyplávali na povrch, ľudia vo veľkom vyšli do ulíc, čo bol príjemný šok, silný moment.

Na európskej úrovni sme okamžite spolu s Weberom presadili kontrolnú misiu na Slovensko, ktorá do týždňa aj prišla. Presadili sme rezolúciu, v ktorej bola žiadosť o medzinárodné vyšetrovanie tohto zločinu. História si už bude pamätať, že Slovensko požiadalo o medzinárodné vyšetrovanie až dva týždne potom, ako to prešlo Európarlamentom. Tlak zo strany Európy pomáhal vyšetrovaniu. Tí, ktorí sme na tom robili, vieme, ako to bolo. Medzinárodné vyšetrovanie bolo kľúčové pri odhaľovaní vinníkov zločinu. Analýza dát, mobilov a kamerových systémov sa udiala pomocou techniky Europolu a priznávajú to aj policajti a prokuratúra.

Aj ďalšie zločiny sa postupne odhaľovali. Vražda mala za následok zbavenie sa strachu. Ľudia išli do ulíc a hovorili o tom, o čom sa predtým báli hovoriť. Tak sme sa dozvedeli, že napríklad bijú malých farmárov na východnom Slovensku, ktorí za mnou prišli a rozprávali až neveriteľné príbehy, ako im ide o život a ako sú vytláčaní z vlastnej pôdy. Pozval som ich do Bruselu a zorganizoval som nielen ich verejné vypočutie, ale aj kontrolnú misiu na Slovensko, ktorá, mimochodom, ako prvá odhalila podvody, ktoré neskôr potvrdil aj NKÚ a následne sa tým zaoberala aj Generálna prokuratúra a NAKA. Úplatky vo výške viac ako 10 miliónov eur a podobne. Tí, ktorí vtedy hovorili, že všetko bolo v úplnom poriadku, sú dnes súdení alebo si odpykávajú svoj trest. Napríklad bývalé vedenie PPA. Diali sa tam naozaj veľké nepravosti.

V Európarlamente sa mi tiež podarilo presadiť pomenovanie stáže pre mladých novinárov po Jánovi Kuciakovi, ako symbolické gesto. Tieto udalosti mali viacero rozmerov. Jedným z nich bola aj celková ochrana novinárov ako dôležitého faktoru spoločnosti. Musíme chrániť tých, ktorí strážia demokraciu. Ďalším hrozným rozmerom káuz bolo prepojenie ľudí blízkych vláde cez korupciu až k polícii. Osobný prínos jednotlivcov, ako Jána Kuciaka, sme si uvedomili až po jeho smrti. Koľko práce urobil na kauzách, ktoré sa doteraz postupne vyšetrujú. To nie sú len daňové podvody Mariána Kočnera, v ktorých prepral milióny eur.

Na európskej úrovni sme tiež hľadali možnosti, ako zamedziť takýmto podvodom na základe zistení, s ktorými prišiel Ján Kuciak. Aj na základe jeho práce sa nám podarilo presadiť povinnú výmenu informácií medzi európskymi daňovými úradmi.

● ***Ako sa tvorila kandidátka do volieb v roku 2019?***

Kandidátka sa tvorila zdola a podliehala rozhodnutiam Rady KDH. Rada je kolektívny orgán, ktorý tvorí zhruba 130 ľudí z celého Slovenska. Kým v SDKÚ-DS sa v primárkach ku kandidátom vyjadrovali všetci členovia, v KDH sú to zástupcovia, resp. delegáti. Pochodil som celé Slovensko, takmer všetkých krajských a okresných predsedov. Členovia Rady rozhodli o poradí každého kandidáta, zvlášť o lídrovi.

● ***Ktorý systém sa ti zdal lepší a funkčnejší?***

Obidva systémy majú výhody aj nevýhody. Legitimita je silná pri oboch. Zatiaľ čo strany ako SMER alebo SNS sú založené na rozhodnutiach úzkeho vedenia, delegáti a primárky sú orgány, ktoré dávajú väčšiu legitimitu.

Netrúfne si povedať, ktorý z dvoch systémov je lepší. Oba nútia kandidátov uchádzať sa o dôveru širšej členskej základne. Toto by mal byť základ každej demokratickej strany a takáto súťaž chýba mnohým súčasným stranám. Ľudia si veľakrát neuvedomujú, že niektoré strany sú skôr súkromné projekty niekoľkých ľudí a chýbajú im demokratické mechanizmy, politici sa potom ani nemajú komu zodpovedať. Každá kontrola moci má v demokracii svoj zmysel. Tak ako opozícia kontroluje vládu, tak aj členovia strán by mali kontrolovať svoje vedenie, tak je to správne.

● ***Aká bola kampaň do eurovolieb? Išiel si do eurokampane druhýkrát, ale prvýkrát za KDH.***

Kampaň bola pomerne dobrá, už som mal skúsenosti z rôznych kampaní. Novou skúsenosťou pre mňa bolo reprezentovanie Kresťanskodemokratického hnutia. Myšlienky majú podobné, názory som nemenil. Prekvapila ma však ostrosť vnútrostraníckej kampane a až neférové spôsoby, ktoré sa v nej vyskytli.

● ***Bola to najtvrdšia kampaň, akú si zažil?***

Z vnútrostraníckeho hľadiska áno. Bolo to neporovnateľné oproti gentlemanskému súboju, ktorý som viedol v predošlej kampani s Eduardom Kukanom. Kým som sa dostal na prvé miesto, bolo to veľmi ostré. Od začiatku som sa snažil dať korektne najavo, že mám záujem o líderstvo na kandidátke, a postupne som čestne a férovo vysvetľoval moje postoje všetkým členom. Myslím, že práve to mi nakoniec aj dopomohlo k zvoleniu na čelo kandidátky.

Samotná kampaň do Európskeho parlamentu už bola príjemná skúsenosť. Osobne mám veľmi rád kampaňové obdobie stretávania sa s ľuďmi. Zároveň som bol predsedom poverený viesť kampaň z politického hľadiska. Organizačne sa mi dobre spolupracovalo s ľuďmi, ktorí to mali na starosti. Skvelú robotu urobila napríklad Janka Miklošková, Marek Degro a ďalší.

• ***Aké si mal zážitky počas kampane? V čom bola kampaň tvrdá?***

Na rôznych miestach Slovenska naši ľudia lepili plagáty, ktoré potom iní úmyselne prelepovali alebo strhávali. Mal som pomerne veľa billboardov a nevidel som ani jeden počmáraný alebo úmyselne zničený. Celkom ma potešilo, že nezbudujem negatívne vášne. V celej kampani ľudia reagovali dosť pozitívne. Snažil som sa často komunikovať s mojimi voličmi, ktorí ma volili už v roku 2014, a zároveň bolo mojou snahou oslovovať tú členskú základňu KDĽ, pre ktorú som bol nováčikom. Bol to taký mix kampaní. Podľa výsledku cítim, že sa mi podarilo udržať si priazeň predošlých voličov a pridať k tomu nových. Predošlé voľby som mal menej ako 20 000 hlasov a v týchto voľbách som dosiahol môj dovtedy najlepší výsledok, vyše 33 000 hlasov. To pomohlo aj KDĽ, ktoré získalo skvelý výsledok, takmer desať percent, omnoho viac ako predpovedali pôvodné preferencie. Skončili sme ako štvrtá najsilnejšia strana, čo bolo pre mňa veľké zadosťučinenie. Cieľom bolo obhájenie dvoch mandátov, čo sa nám aj podarilo splniť. Celá kampaň sa niesla v rezonantnom duchu a v znamení domácich tém. Fico strácal dych, bolo po vražde Jána Kuciaka a na povrch sa vyplavili všetky špinavosti, ktoré sa čiastočne prelínali s európskymi témami. Eurodotácie a postavenie Slovenska v Európe boli tiež súčasťou kampane. Dosť silno vyskočila téma ochrany životného prostredia, ktorá rezonovala najmä medzi mladými ľuďmi. V ochrane životného prostredia by sme mali byť svetovým hráčom. Napríklad v tom, aby sme vybudovali uhlíkovo neutrálnu ekonomiku do roku 2050.

• ***Európa sa snaží byť teraz viac zelená. Kde sú limity? V čom má byť EÚ svetovým lídrom?***

Mojim práním je, aby bola v inováciách a v digitalizácii.

• ***Nezaostávame až príliš za USA?***

Zaostávame. Keď si človek pozrie patenty alebo indexy najbohatších firiem, Európa dosahuje možno 10 percent z americkej hodnoty. Práve preto by som

si v tejto oblasti želal zmenu, máme veľmi veľkú príležitosť. Vidím v danej oblasti veľký potenciál, napríklad v umelej inteligencii. Mali by sme aj redefinovať pravidlá pre digitálnu ekonomiku.

● ***Kde má byť deliaca čiara medzi slobodou slova a šírením informácií?***

Predovšetkým sloboda neexistuje bez zodpovednosti a mnoho ľudí si zvyklo na dve veci, ktoré sú klamlivé. Prvá: na internete je všetko zadarmo, čo nie je celkom pravda. Realita je taká, že pokým si nekúpime kvalitné informácie, pokým si nebudeme kupovať tovary, tak sa sami staneme tovarom. Užívateľ sa stáva tovarom. Musíme si zvyknúť, že za kvalitu sa musí platiť, inak je človek manipulovaný a stane sa často terčom reklamných alebo dezinformačných kampaní. Druhý mýtus je, že na internete sa môže robiť všetko bez obmedzenia, že môžeme napísať čokoľvek bez zodpovednosti. To tiež nie je pravda. Musíme mať zodpovednosť za svoje činy na internete.

Mám pocit, že práve k týmto veciam zvädza práve anonymita, ktorú internet do veľkej miery ponúka. Ak sa človek môže schovať, tak zrazu získava odvalu písať veci, ktoré by inak nenapísal, nadáva, navádza na trestné činy, osočuje druhých a podobne. Podľa mňa je riešenie v zodpovednosti platforiem za šírenie nenávisťného obsahu alebo nepravdivých správ. Preto je dôležité si povedať, čo je legálne a čo nelegálne nie je, aby sme offline a online svet zladili. Musíme si povedať, čo môže byť anonymné a čo už nie. Nevylučujem, že tak ako sa človek musí prihlásiť do nejakého online obchodu, keď si chce niečo kúpiť, tak aj v sociálnej sieti by užívateľ mal mať nejaký identifikátor. Takéto technológie sú a budú sa postupne viac a viac zavádzať do praxe. Myslím, že keď ich zavedieme v EÚ, tak sa to postupne stane svetovým štandardom.

● ***Nie je to trochu utopický cieľ, že budeme najschopnejšia, najzelenšia ekonomika na svete?***

Verím, že nie. Aj keď je naozaj pravda, že veľa cieľov je, resp. bolo deklaratívnych. Pamätám si na stratégiu, podľa ktorej sme mali byť do roku 2010 najkonkurencieschopnejšou ekonomikou sveta. Vyšumelo to po veľmi krátkej dobe. Problémom je, že sa tieto ciele nerozmietajú na drobné. Ak to ostane v rovine politických deklarácií, ale neprejde to do roviny konkrétnych cieľov a politík, potom to nemôže byť úspešné. Tomu sa treba vyhnúť. Aj teraz, keď sa cieľ zdá byť relatívne vzdialený – rok 2050, treba si dávať čiastkové ciele. Čo urobíme do roku 2030, 2040, celé to rozmeniť na drobné.

- ***Napríklad si môžeme dať za čiastkový cieľ 60-percentné zníženie emisií do roku 2030?***

Obávam sa, že práve toto nie je reálne. Nemôžeme urobiť rozhodnutia bez toho, aby sme sa rozprávali s akcionármi. Nemôžeme urobiť ciele pre automobilový priemysel bez dialógu s automobilovým priemyslom. Tak to fungovať nebude. My sa musíme s vedením automobilového priemyslu rozprávať, radiť sa s nimi, ale zároveň na nich aj tlačiť. Samozrejme, že im sa nikdy nebude páčiť sprísňovanie noriem, ktoré schválime, ale musíme si byť vedomí dôsledkov, aby sme našou politikou nevyhnali investorov a prácu z EÚ. Toto je kľúčové, v hre je zamestnanosť aj konkurencieschopnosť. A to najmä malých a stredných podnikov, ktorí tvoria najviac pracovných miest. Za posledných päť rokov vytvorili 80 percent nových pracovných miest. Ako prezidentovi SME Europe mi na tom osobne veľmi záleží. Preto všetky ciele musia byť realizovateľné. Napríklad emisie musia byť konzultované s automobilkami, ktoré majú niekoľkoročný cyklus, kým sa niečo vyvinie a uplatní v praxi. Inak hrozí, že si budeme zbytočne ničiť vlastný priemysel a presúvať prácu mimo EÚ. Obzvlášť to platí pre Slovensko, kde sú desaťtisíce pracovných miest naviazané práve na automobilový priemysel.

Ako človek, ktorý prišiel z podnikateľského prostredia, mám veľmi blízko k tomu, aby sme mysleli aj na ekonomické dopady, ktoré zďaleka nie sú zanedbateľné. Vidím dva rozdiely pri mojom pohľade a pohľade niektorých mojich kolegov vo verejnom živote. Prvým je, že sa snažím nielen o deklaratórne, ale aj o reálne ciele, ktoré by mali pozitívny dopad, boli by menej administratívne náročné a vytvárali by pracovné miesta, nie ich likvidovali. Tým druhým rozdielom je, že pri rozdeľovaní rozpočtu má, bohužiaľ, väčšina politikov tendenciu zaoberať sa len výdavkovou časťou, akoby to boli naše peniaze, ktoré máme rozdeľovať. Nie sú to však naše peniaze, sú to peniaze občanov a my sa musíme starať aj o príjmovú časť, aby sme vytvorili také podmienky, ktoré pomôžu priniesť lepšie čísla, lebo občania oni nás v podstate platia. To sú všetky peniaze občanov a podnikateľov. V prvom rade sa treba starať pri rozpočtoch o príjmovú a až potom o výdavkovú časť. To sú podľa mňa dva základné rozdiely.

- ***Nie je práve toto ten rozdiel, že zatiaľ čo Lisabonská stratégia bola pro príjmová, tak tieto ciele sú čisto výdavkové? Respektíve, že sa tlačia do cieľov všeobecné vyhlásenia o svetovom blahu, ktoré sa často prenášajú do konkrétnych politík?***

Sú tam aj takéto nezmysly. Rozdiel vidím hlavne rozdiel v tom, že Lisabonská stratégia zostala v kategórii politických deklarácií a neurobilo sa preto absolútne nič, neprešlo sa do realizačnej fázy, ktorá sa neurobí sama, len s heslami, aj keď heslá a cieľ boli ušľachtilé. Problém bol v samotných mechanizmoch. Nedodržiavalo sa ani to, čo sa malo. Napríklad Pakt rastu a stability.

V cieľoch zelenej ekonomiky a digitalizácie, resp. v chápaní toho celého ako príležitosti pre vznik pracovných miest, vidím rozdiel v tom, že je tam snaha o politiky, ktoré sa budú realizovať. Zároveň sú do tohto procesu zakomponované jednotlivé štáty. Víтам aj aktivitu priemyslu, ktorý si to osvojil. To mi dáva nádej, že práve to môžu byť ciele, ktoré sa, verme, podarí splniť. Samozrejme, musíme mať aj mechanizmy na ich kontrolu.

- ***Majú členské krajiny už zohľadnený cieľ 60-percentného zníženia emisií do roku 2030 podľa EÚ?***

Je to individuálne. Napríklad Dánsko má ciele stanovené vyššie než Európsky parlament.

- ***Kto si dané ciele odhlasované parlamentom zobral k srdcu a adaptoval ich?***

Nikto. Je to len nejaká forma motivácie, resp. vízia. Treba dávať reálne ciele a vízie. Osobne považujem tento cieľ za mierne nadhodnotený.

- ***Nemali by sa ciele nastavovať ako realistické dosiahnuteľné minimum?***

Ciele majú byť motivačné a ja osobne som skôr za ambicióznejšie. Aj v biznise som si skôr dával realistickejšie, no ambiciózne ciele. Dôležité bolo, aby sa dali merať a dosiahnuť, aby sa mohlo povedať, kto čo môže urobiť, aby to bolo splniteľné. Pri niektorých krajinách som skeptický, ak sa napríklad pozriem na poľské uhľové elektrárne. Aj v Nemecku majú s energetickou otázkou problémy, najmä po politickom rozhodnutí uzatvoriť jadrové elektrárne.

- ***Aké sú podľa teba tri veci, ktoré by sa mali v EÚ zlepšiť v horizonte desiatich rokov?***

Určite by sa mali zjednodušiť podmienky pre podnikanie a mali by byť štandardizované ich v celej EÚ. Mali by sa zakladať nové firmy, zjednotiť podávanie daňových priznaní a zlepšiť elektronické služby. Zlepšením podmienok pre podnikanie a vytváraním nových pracovných miest by sme mohli motivovať mladých ľudí začať podnikáť.

Druhou oblasťou je vzdelanie, čo bolo tradične európskou komparatívnou výhodou, ktorú postupne strácame. Keď sa pozrieme na vývoj patentov v USA, Číne, Japonsku alebo v Južnej Kórei, tak EÚ zaostáva za realizáciou nových myšlienok. Predtým Čína len kopírovala, dnes už prichádza s inováciami, je pomaly vidieť, že výhoda, ktorú sme mali v tejto oblasti, sa pomaly stráca. To je výkričník, aby sme sa vrátili k vzdelanosti a viac do nej investovali.

Treťou oblasťou je digitalizácia, aby sme mali lepší a dostupnejší internet a jednoduchší prenos informácií, aby sme mali spoločný digitálny trh. Pracujem aj vo Výbore pre umelú inteligenciu, čo je novodobý fenomén, v ktorom vidím neskutočné pokroky.

Okrem toho by sme ešte mali zlepšiť prístup ku kapitálu a vybudovať kapitálovú úniu, dobudovať energetickú úniu, urobiť zdravotnú úniu a tak ďalej.

● ***Čo sú veci, ktorých by sme sa mali naopak zbaviť, resp. vyvarovať?***

Prvou vecou, ktorej by sme sa mali určite zbaviť, je pomalosť a neefektívnosť rozhodovania. Zrýchliť proces rozhodovania sa dá, keď si ho rozoberieme na drobné, napríklad zbavením sa práva veta v oblastiach, ako je zahraničná a bezpečnostná politika.

Pri každej legislatíve by sa mali preskúmať dopady na podnikanie. Napríklad pravidlom one in, one out. To znamená, že pri prijímaní nového pravidla by sme nejaké staré zrušili, aby sme nezaťažovali právny rámec byrokraciou, a bolo by zrozumiteľné a jednoducho uchopiteľné pre tvorcov pracovných miest.

Do tretice by som rád privítal zmenu v poľnohospodárskej politike, čo sa už začalo robiť, ale robí sa to prevažne na základe kvót, kvantitatívnym a nie kvalitatívnym rozhodovaním.

Často som spomínal princíp subsidiarity. Je kľúčový pre našu budúcnosť a napríklad v kultúrno-etických a rodinných otázkach je pre mňa prirodzené, že rozhodovanie zostane vždy na národnej úrovni.

Ešte by som rád spomenul, čo sa podarilo urobiť na európskej úrovni, a to je spoločné financovanie. Napríklad spoločný Fond obnovy, ktorý bude zásadný pri obnove EÚ po pandémie. Musíme dávať pozor, aby došlo k správne nastaveniu a rozdeleniu tohto veľkého balíka peňazí, aby z toho mali úžitok všetci ľudia. Mám mierne obavy, aby väčšina z toho nešla do betónu, a málo na reformy. Reformy potrebujeme viac ako infraštruktúru.

Ďalej potrebujeme projekciu, ako to splácať, aby sme boli zodpovední hospodári k nasledujúcim generáciám, aby z tých peňazí mali úžitok aj mladí ľudia, ktorí budú neskoršie obdobie znášať bremeno splácania. Zároveň mám obavu, aby to celé nesmerovalo k väčšiemu zoštatňovaniu majetku. Máme tendenciu všetko riešiť z pohľadu štátu. Obávam sa, aby to celé nesmerovalo k väčšiemu prerozdeleniu. Želám si, aby to celé smerovalo k lepším službám pre tvorcov pracovných miest.

Môj učiteľ na MBA, Douglas North, nositeľ Nobelovej ceny, vždy zdôrazňoval dva základné postuláty, ktoré sa snažím presadzovať aj do európskej vízie a ktoré sú podľa mňa univerzálne platné. On ich urobil na základe štúdia histórie. Tvrdil, že spoločnosť sa vždy rozvíja dobre, ak má ochranu súkromného vlastníctva a efektívne fungujúce inštitúcie. Keď budeme chrániť súkromné vlastníctvo, tvorcov pracovných miest a budeme mať štíhle efektívne inštitúcie, ak nebudeme byrokraciu rozširovať, ale zefektívňovať, tak naša cesta povedie k napredovaniu a prosperite. Ideme ďalej.

ČASŤ PIATA

— Zápas o hodnoty pokračuje —

Od roku 2020 sa svet začal točiť inak ako všetci čakali. Najprv svet ochromila svetová pandémia z Wuhanu (Covid19), na ktorú nikto nebol pripravený. Prvá vlna prišla tesne potom, čo Slovensko vymenilo nepopulárnu vládu Smeru. Keď už pandémia prešla a všetci sme si vydýchli, nastala nová nečakaná udalosť: ruská agresia na Ukrajinu. Nová vláda vedená Matovičom strácala dôveru chaotickými opatreniami. Postupne z nej ostala len menšinová vláda a krajina smerovala do predčasných volieb, ktoré opäť vyhral reinkarnovaný Robert Fico. Ten sa hneď po nástupe začal mstiť a brojiť proti západným hodnotám. Aby toho nebolo málo 7.10. 2023 prišlo k teroristickému útoku Hamasu, ktorý destabilizoval celý región. EÚ a našich zástupcoch v nej čakali tvrdé roky práce na európskych riešeniach vo svetle stále väčších hrozieb.

- 2008 – Z Čínskeho mesta Wuhan sa do celého sveta rozšíril vírus, ktorý mal na svedomí milióny ľudských životov.**
- 24. 2. 2022 – Ruská federácia na príkaz Vladimíra Putina bezprecedentne zaútočila na svojho suseda Ukrajinu.**
- 2022 – Pár týždňov po invázii sa objavujú dôkazy vojnových zločinov ruskej armády z Irpinu a Buče**
- 7. 10. 2023 – Hamas v priebehu jedného dňa zavraždil na území Izraela vyše 1200 ľudí a stovky uniesol späť do Gazy. Izrael odpovedal vojenskou operáciou**

Europoslanec Ivan v EÚ začína svoje druhé volebné obdobie.

Kapitola prvá

— Vojna za humnami —

„Na to, aby zlo zvířazilo, stačí málo: aby dobrí ľudia nerobili nič.”

Edmund Burke

● ***Pomaly sa ti končí druhé obdobie v Európskom parlamente. Aké boli za posledné roky najväčšie výzvy?***

V prvom rade bezpečnostná výzva, lebo sme po mnohých rokoch po druhej svetovej vojne boli svedkami vojny na európskom kontinente z dôvodu zločineckej ruskej invázie. Uvedomili sme si, že Európa je zraniteľná a Európska únia ako mierový projekt je síce funkčná, ale dlhodobo podceňovala svoje bezpečnostné hrozby a svoju bezpečnostnú politiku. Znamená to, že sa musíme viac venovať otázkam bezpečnosti a viac investovať do obrany či už komerčnej alebo kybernetickej, do boja proti dezinformáciám, či hybridným hrozbám. A vytvoriť pre to aj inštitucionálne predpoklady – osobitného komisára pre obranu a mať funkčné inštitúcie, ktoré by podporovali rozvoj európskeho obranného priemyslu. Musí sa zmeniť nielen myslenie ľudí, ale aj štruktúra, ktorá v obrannom priemysle bola zameraná na veľké firmy. Z toho dôvodu sme sa zamerali v rámci SME EUROPE, ktorú vediem, na vytvorenie SME Defence, ktorá má za cieľ podporovať rozvoj obranného priemyslu predovšetkým malými firmami. To považujem za prvoradé, takúto bezpečnostnú výzvu. Druhá výzva, ktorej sme čelili a ktorú sme nečakali, bola práve v dôsledku zločineckej invázie – energetická kríza. Ceny najmä fosílnych palív vyleteli do neuveriteľných výšok, čo bola jedna zo zbraní

ruského agresora, ktorú zámerne využíval a dlhodobo sa pripravoval na túto situáciu. Zafungovala európska spolupráca, aj keď ešte nie je plne funkčná energetická únia. Opatrenia ako investície do infraštruktúry, spoločný nákup plynu, opatrenia na povinné zásoby energií zafungovali a v pomerne krátkom čase sa podarilo dostať energie do normálu. Tretia výzva, ktorej sme čelili bola pandémie, na ktorú nebol nikto pripravený. Znova sme si vyskúšali spoločné sily. Z najhoršieho sme sa dostali európskou spolupracou, napríklad spoločným vývojom vakcín a spoločným nákupom. Zároveň nám to ukázalo, že na podobné krízy je potrebný kvalitnejší krízový manažment. To boli také tri hlavné výzvy, ktoré nám ukazujú poučenie do budúcnosti, že je lepšie hľadať spoločné mechanizmy ako čeliť podobným situáciám každý osamote. Okrem toho považujem samozrejme za podstatné výzvy v rámci digitalizácie, výzvy pre lepšiu konkurencieschopnosť vzhľadom najmä na environmentálne otázky a odbúravanie byrokracie.

● ***Pozorujeme, že ruská invázia na Ukrajinu zmenila paradigmu v Európe, v čom presne sme sa zmenili?***

Primárne v tom, že niektoré krajiny považovali stále Rusko za partnera, s ktorým sa dá rozumne jednať, respektíve s ním obchodovať. Tento naratív, že obchodovať s teroristom, ktorý sa nám vyhráža, sa v zásade zmenil. Bol to veľký budíček najmä pre ľudí, ktorí takto uvažovali. V druhom rade to bolo poučenie, že sme dosť zraniteľní a že musíme lepšie investovať do našej bezpečnosti a nemôžeme sa spoliehať len na iných. V tomto prípade mám na mysli USA. No a do tretice sa zmenilo myslenie aj v tom, že musíme viac chrániť demokraciu a demokratické inštitúcie. Pretože invázia na Ukrajinu je civilizačná vojna s prvkami genocídy, o čom som sa osobne presvedčil viackrát. Navštívil som nielen Kyjev, ale aj Buču a Irpiň. To boli miesta, kde nie je ani jeden vojenský objekt. A práve tam Rusi útočili, znásilňovali a vraždili. Jedným slovom terorizovali civilné obyvateľstvo. Doteraz robia nálety na civilné objekty, takže to je opäť signál, že to nie je len bežná konvenčná vojna, ale je to snaha o genocídu. Kľúčové, čo musíme pochopiť je, že táto invázia je útokom na demokraciu v Európe. Ukrajinci nebránia len svoju krajinu, ale bránia aj celú Európu a udržanie celého demokratického systému. Ruská invázia znamená snahu totalitného štátu o zničenie prodemokratického vývoja na Ukrajine. Je úplne jasné, že už v roku 2014, keď začali ruské výboje v Doneckej a Luhanskej oblasti a obsadenie Krymu,

došlo k tejto agresii preto, lebo Ukrajinci sa rozhodli pre proeurópsky vývoj vo svojej krajine. Myslím si, že to je hlavný dôvod tohto vývoja, že autoritárski vodcovia sa boja demokratizácie v susednej krajine. Pretože to najviac ohrozuje ich domácu pozíciu autokratov.

- ***Vráťme sa na začiatok konfliktu. Ruská invázia začala takzvaným cvičením, kedy málokto veril, že reálne dôjde k útoku. Zaskočilo ňu, že k tej invázii naozaj došlo?***

Neočakával som, že príde k totálnej vojne, k priamemu útoku na hlavné mesto, k zničeniu legálnych štruktúr, či snahe o tak masívne útoky na civilné ciele. Na nemocnice, školy, kostoly, civilistov. To je niečo hrozné a nečakané. Osobne som ani nečakal, že niekedy sa v dnešnej dobe s takým niečím stretne v našom susedstve. Od základov to mení naše postavenie a myslenie na potrebu našej obrany. Je zrejmé, že ak Ukrajina prehrá, tak sme ďalší na rane. A toto je niečo, čo si musíme stále viac a viac pripomínať a uvedomovať. Takže samozrejme to bolo nečakané. Ale som rád, že odpoveď z európskych inštitúcií bola taká rýchla a taká jednoznačná. Doteraz som nevidel tak zjednotený Európsky parlament ako práve v otázke podpory Ukrajiny.

- ***Keď k invázii došlo, boli to práve krajiny východnej časti EÚ, ktoré prvé poskytli pomoc, vrátane Slovenska. Postupne sme sa dostali až do modelu, kedy EÚ je najväčší finančný podporovateľ Ukrajiny a druhý najväčší vojenský. Aké sú ponaučenia z tejto krízy?***

Predovšetkým tým, že musíme byť jednotní. Pretože to, o čo sa snažia naši nepriatelia, je nabúrať našu jednotu. Druhým poučením je potreba rýchleho konania, pretože tu doslova ide o životy. Do tretice musíme urobiť všetko, čo je v našich silách, aby sme pomohli Ukrajine ubrániť ich krajinu a preto Ukrajine patrí všetka možná pomoc. Nielen finančná, humanitárna, či politická, ale najmä vojenská. Historicky prvý krát EÚ financovala zbrane, bez ktorých by sa Ukrajina nevedela efektívne brániť proti presile. Nedá sa pomáhať len humanitárne a tváriť sa, že nás sa to netýka. Ide o menšiu krajinu, ktorá sa bráni na svojom území násobne väčšiemu susedovi. Nie je schopná sa ubrániť, pokiaľ jej nepomôžeme aj vojensky.

- ***V EÚ sú aj politici, ktorí nechcú podporovať Ukrajinu. Ako prebiehali jednania, keď napríklad Maďarsko malo opačný názor na pôde EÚ?***

Na pôde Európskeho parlamentu sú maďarskí poslanci z vládnej strany Fidesz nezaradení, čo znamená, že sú v kúte bez užšej spolupráce s hlavnými frakciami. Rovnako momentálne aj extrémisti, resp. poslanci vládneho Smeru. To znamená, že majú minimálny prístup k legislatíve a k rozhodovaniu. V Rade EÚ je Maďarsko za stolom, ale na dôležitom samite, kde sa rozhodovalo o Ukrajine, bol tento proces nezvyčajný. Keď sa rozhodovalo o začatí prístupových rokovaní s Ukrajinou, premiér Orbán odišiel z miestnosti, aby mohol byť prijatý konsenzus jednomyselným rozhodnutím. Ukrajina tým dostala jasný signál o začatí prístupových rozhovorov, čo je vysoký morálny stimul a poslanstvo pre nášho východného suseda. Je faktom, že Putin má v Únii takéto trójske kone, ale realitou je, že zatiaľ tomu vieme čeliť tým, pokým ostatní sú za podporu Ukrajiny.

● ***Ako sa správajú naši predstavitelia? Sme aj my braní ako trójsky kôň?***

Sme svedkami dvojtvárnosti vlády pod vedením Róberta Fica. V Bruseli sa doteraz podvolil a hlasoval viac menej jednotne, napriek silným politickým deklaráciám doma o proruských postojoch. Je to však citlivo vnímané ako v Bruseli, tak aj medzi našimi najbližšími partnermi. Sme svedkami ako postupne prestávame byť dôveryhodným partnerom a ako s nami naši spojenci chcú stále menej a menej zdieľať citlivé informácie. Takisto nás prestávajú pozývať na spoločné zasadnutia. Napríklad Česká republika s nami zrušila spoločné stretnutia na medzivládnej úrovni, ale v EP česká a slovenská delegácia v rámci EPP rokuje na pravidelnej báze.

● ***Začali sa objavovať iniciatívy pre spoločného predstaviteľa pre obranu. Doteraz tu taký inštitút nebol. V čom by mala spočívať jeho úloha?***

Predovšetkým vypracovať a koordinovať spoločnú bezpečnostnú politiku. Koordinovať spoločné nákupy obranných systémov. Vypracovať stratégiu na spoločnú obranu, kde nehovoríme len o konvenčnej, ale aj o boji proti dezinformáciám alebo proti kybernetickým útokom. Hrozíeb je stále viac, preto som si istý, že takéto funkcia je potrebná. Únia aj vo svojich zakladateľských zmluvách deklaruje svoju obrannú úlohu a dnes je veľmi dôležité, aby ju naplnila.

● ***Doteraz kostru obrannej stratégie EÚ tvorilo NATO. Ako sa mení jeho vzťah k dnešnej situácii?***

Vidieť, že aj krajiny, ktoré boli dlhodobo neutrálne, si uvedomili potrebu silnejšej obrany vstupom do najsilnejšej svetovej obrannej aliancie. Hovoríme o Fínsku a Švédsku, ktoré sa nedávno stali členmi NATO. Myslím, že je to veľmi jednoznačná odpoveď pre tých, ktorí hovoria nezmysly o neutralite a váhajú, na ktorej strane barikády by mali byť ako demokratické krajiny. Nič nám totižto nedáva taký bezpečnostný dáždník ako práve organizácia NATO. Súčasná situácia je testom pre organizáciu. Práve tento rok, keď si pripomíname 20 rokov členstva v Únii, ale aj v NATO, je príležitosťou pre zhodnotenie a najmä na pohľad do budúcnosti, aby sme vedeli ešte lepšie zabezpečiť ochranu našich občanov. A to práve vieme najlepšie v kolektívnej aliancii. V dnešný deň sa ukazuje, že vstup Slovenska do NATO bolo veľmi dôležité rozhodnutie, ktoré nám v dnešný deň zabezpečuje to, čo našim ukrajinským susedom chýba – kolektívnu obranu.

Kapitola druhá

— Maďarská cesta RF —

„Vyhraj voľba a môžeš všetko.”

Pavol Paška

- ***V posledných parlamentných voľbách zvláčil Robert Fico, ktorý napokon zostavil vládu. Čo to presne znamená vo vzťahu Slovenska k EÚ?***

Ak by sme sa pozerali na oficiálne hlasovania na Rade z čisto technického hľadiska, tak našťastie ten dopad v oblasti európskej politiky zatiaľ nie je významný. Róbert Fico, napriek svojim veľkým deklaráciám na Slovensku, sa doteraz vždy priklonil k európskej väčšine a nevetoval žiadne rozhodnutia tak, ako sa doma vyhráždal. Či sa jedná o rozšírenie EÚ, či o vojenskú pomoc pre Ukrajinu, alebo rozšírenie protiruských sankcií, všetko to podporil. Z technického hľadiska zmena nie je veľká, samozrejme všetci zdvihli oči, čo sa to na Slovensku deje. Najväčšia obava je, aby Orbán nemal ďalšieho spojencu v nedemokratických praktikách, čo sa postupne naplňuje. To je najväčšie ohrozenie, že Slovensko sa dostane na úroveň Maďarska a vystrieda Poľsko, ktoré sa naopak po zmene vlády opäť stáva európskym lídrom. Keď bol aplikovaný článok sedem voči právnemu štátu tak Poliaci a Maďari si navzájom pomáhali a de facto blokovali túto legálnu cestu potrestania vinníkov za nedemokratický vývoj.

- ***Sme na maďarskej ceste?***

Bohužiaľ musím konštatovať že sa postupne stále viac a viac uberáme tým smerom. Veľmi sa obávam, že na pôde EÚ, budeme Maďarsku nápomocní

pri týchto nedemokratických praktikách. Zatiaľ sa to neudialo, ale táto hrozba tu je. Ďalšia hrozba je práve v nedemokratických postupoch na Slovensku voči právnemu štátu vzhľadom na selektívne šírenie informácií. Komu premiér dá informácie a komu nie. Je tu návrh na zrušenie kľúčovej protikorupčnej inštitúcie Úradu špeciálnej prokuratúry a návrh na podstatné zníženie trestov za korupciu. Evidentne s cieľom ochrany jeho ľudí a zaistenia si beztrestnosti pre ľudí, ktorí porušili zákon a sú trestne stíhaní. Ďalej útok na verejnoprávne médiá práve v čase, keď sme na európskej úrovni prijali nový zákon o slobode médií. Toto sú vážne veci, ktoré nenechávajú nikoho chladným ani na európskej úrovni.

- ***Práve o tom bol tvoja iniciatíva na pôde Európskeho parlamentu***

Áno, práve preto som inicioval túto tému na úrovni europarlamentu a ako sa napokon ukázalo, drvivá väčšina poslancov odsúdila kroky vlády proti právnemu štátu. Taký debakel dlho nedostal žiadny líder európskej krajiny. Takmer 500 poslancov podporilo uznesenie Európskeho parlamentu, ktoré kritizuje navrhované zmeny v oblasti právného štátu na Slovensku.

- ***Aký vplyv a význam má takáto iniciatíva na pôde Európskeho parlamentu Európskeho parlamentu voči členskému štátu?***

Má to obrovský význam, pretože ako členská krajina EÚ máme nejaké štandardy, ktoré sa musia dodržiavať. V tomto prípade ohľadom právného štátu. Európsky parlament sleduje situáciu v každej krajine a každú situáciu má pod drobnohľadom. To čo sa dá urobiť, je vyslať monitorovaciu skupinu, iniciovať kontrolu v jednotlivých oblastiach a pripraviť rezolúciu alebo špeciálne návrhy pre európsku exekutívu. Európsky parlament ako strážca európskych peňazí si musí plniť svoju funkciu v prípade, že sú ohrozené peniaze alebo ich distribúcia. Myslím tým protikorupčné praktiky. Napríklad rušením Úradu špeciálnej prokuratúry sa zmenšuje ochrana európskych peňazí. To sú vážne veci, pri ktorých nemôže EP zostať ticho.

- ***Európsky parlament prijal aj mediálny akt na ochranu slobody médií.***

Áno, Slovensko sa dostalo do negatívneho svetla, pretože kroky vlády idú proti slobode médií. Mám pocit, že snaha ovládnuť mediálny priestor sa podobá 90-tym rokom. Viacerí členovia vlády sa ani netaja zámerom urobiť z verejnoprávnej televízie štátnu televíziu.

- ***Je EÚ strážcom našich slobôd?***

Áno. Vláda je pod tlakom inštitúcií a nemôže si dovoliť konať tak, akoby konala kebyže nie sme v členom. V rámci členstva máme svoje záväzky, musíme dodržiavať určité pravidlá. Tlak na dodržiavanie mediálnej slobody alebo právneho štátu neumožňuje urobiť z krajiny diktatúru. Neznamená to však, že Brusel nám prikazuje čo máme robiť. Brusel sme aj my a má také právomoci, aké mu po dohode lídri jednotlivých krajín dajú. To, že EÚ je prevažne o konsenzuálnej spolupráci medzi krajinami, núti krajiny k ústupkom a dohodám. Musíme však vedieť byť dôveryhodným partnerom.

- ***Myslíš si, že dôjde k podobným procesom sťahania Slovenska voči porušovaniu pravidiel, tak, ako tomu došlo v prípade Maďarska a Poľska?***

To záleží od toho ako sa bude Robert Fico správať. To, že si je tejto hrozby vedomý, svedčia jeho nervózne reakcie po iniciovaní tejto diskusie na európskej pôde. Je zrejme, že ak sa zastavia, alebo budú krátiť európske zdroje, tak to môže byť len a len kvôli jeho aktivitám, resp. jeho vlády. Zdá sa, že je na túto oblasť veľmi citlivý. Budeme to samozrejme podrobne sledovať, ale z môjho pohľadu má Robert Fico dva ciele. Po prvé ochrániť seba a svojich ľudí a po druhé zabezpečiť si plynulosť čerpania európskych peňazí, na ktoré je bytostne odkázaný. Myslím si, že toto je dosť silná hrozba, na základe ktorej bude koordinovať ďalšie kroky.

- ***Boli sme svedkami v európskej politike, že tie najväčšie frakcie sa začali pomaličky zbavovať niektorých svojich extrémnych členov. EPP sa zbavilo Fideszu a teraz sa Európski socialisti zbavili poslancov SMERu.***

Evidentné to bolo najmä pri diskusií o Slovensku – kto rozhoduje v Európskom parlamente a kto je v kúte. V kúte boli maďarskí Fideszáci, slovenskí extrémisti a Smeráci, ktorí boli vyčlenení zo spolupráce z dominantných politických skupín. Bola im odobratá všetka legislatívna práca. Nemôžu nič ovplyvniť a môžu len kričať. Ich izolácia je dôsledkom ich skutkov. Som rád, že po dlhšej dobe sa zobudila aj socialistická frakcia, pretože na excesy Smeru sme ich už upozorňovali niekoľko rokov. Ako sa správa a s kým spolupracuje. Ako šíri dezinformácie už počas pandémie. Smer bol jedinou socialistickou stranou, ktorá odmietala očkovanie. Súčasný stav je len vyústením vývoja, kedy sa predstavitelia Smeru dostali do kúta k extrémistom. Na jednej strane je to zadosťučinenie, na druhej strane si treba uvedomiť, že tým škodia aj Slovensku.

Nie je dobré, ak predstavitelia najsilnejšej vládnej strany sú mimo európskeho diania, kde nemôžu nič ovplyvniť, ani rozhodovanie o európskych peniazoch. V Európskom parlamente poslanci strán v hlavných skupinách tú možnosť majú. Pokým slovenský premiér nie je súčasťou svojej frakcie, tak pred Radou, tam kde sa rozhoduje o jednotlivých postupoch, to znižuje pozíciu Slovenska. Aj do budúcnosti tým oslabujú pozíciu slovenského zastúpenia ako takého.

- ***Najbližšie obdobie bude Slovensko v Európskom parlamente zastupovať rekordne až 15 poslancov. Aké sú predikcie pomerov síl?***

V Európe sme svedkami nárastu antisystémových, teda protieurópskych zoskupení. Medzi nich sa radí aj strana Smer, ktorá, ako sme spomínali, sa dostáva na európskej úrovni do úzadia. Nárast je vidieť ale aj v Holandsku či Francúzsku. Napriek tomu, tieto názory budú v menšine a hlavnou frakciou ostane EPP, ktorej som aj ja súčasťou. Predpokladá sa, že budeme znova najsilnejší a podarí sa nám obsadiť dôležité posty. Je to dobrá správa, lebo so šéfkou Európskej komisie Ursulou von der Leyen, ako aj so šéfkou Európskeho parlamentu Robertou Metsolou sa mi výborne spolupracovalo. Bude veľmi dôležité aby strany, ktoré patria do hlavných frakcií, získali podporu občanov aj na Slovensku. KDH takou stranou je.

- ***Nie je azda viac rozdeľujúca a zároveň zjednocujúca téma ako Ukrajina na európskej pôde. Zjednotila Európu a zároveň sa vyfarbili tí, ktorí narúšajú jednotu.***

Je až neuveriteľné, ako sa pozícia Slovenskej republiky zmenila v tejto oblasti o 180 stupňov. Bol som svedkom ako sa na tejto téme zjednotila celá Európa a my sme právom boli v prvé roky vojny považovaní za krajinu, ktorá patrila medzi najväčších podporovateľov Ukrajiny. Či už v humanitárnej, vojenskej, alebo politickej podpore. Veľmi milo prekvapilo množstvo Slovákov, ktorí ponúkli svoje domovy pre utečencov alebo mnohé zbierky, ktoré sa naplnili hneď v prvé dni. O to ma viac zaráža, že ani nie pár mesiacov po zmene vlády sme momentálne braní ako nedôveryhodní partneri. Napríklad keď prezident Macron zvolal poradu na ministerskej úrovni ohľadom Ukrajiny, Slovensko pre podozrenie z kolaborácie nebolo ani prizvané.

- ***Vráťme sa na začiatok, keď konflikt vypukol, ty, ako aj spomínaná R. Metsola ste boli medzi prvými, ktorí vycestovali priamo na Ukrajinu.***

Osobná účasť bola kľúčová, ale nebola to len moja účasť, bola to aj účasť najvyšších európskych predstaviteľov, ako aj vtedajšieho premiéra SR.

• ***Ako vznikla myšlienka ísť na Ukrajinu?***

Okamžite po začatí invázie sme pozvali pána Zelenského na vystúpenie v Európskom parlamente. To sa aj ihneď udialo a bol to veľmi silný signál, na ktorej strane histórie ako Európa stojíme, koho ideme brániť a koho naozaj podporujeme. Európa sa na tejto téme zjednotila, lebo sme si uvedomili spoločnú hrozbu. Nasledovali potom návštevy, najmä šéfky parlamentu Roberty Metsoly. Nasledovali ďalšie a prichádzali pozvania z Verchovnej rady. Pre mňa to bolo prirodzené, pretože som súčasťou delegácie EÚ-Ukrajina už od roku 2014. Venujem sa rozvoju slovensko-ukrajinských vzťahov už dlhodobo, lebo som presvedčený, že približovanie sa Ukrajiny k EÚ môže najviac pomôcť Slovensku, najmä našej východnej časti. Keď náš východný sused bude stabilný, tak máme obrovský potenciál osobitne pre rozvoj východného Slovenska.

Prvá návšteva bola iniciovaná mojim kolegom A. Kubiliusom, bývalým litovským premiérom, ktorý vytvoril skupinu ľudí z europarlamentu. Dokonca sa ku nám pridali ľudia z národných parlamentov. Okrem Kyjeva kde sme sa stretli s vedením parlamentu, s Ruslanom Stefančukom, sme navštívili aj čerstvo oslobodené územia v Irpini a Buči, kde sme videli následky ruskej invázie, bombardovania, diery v domoch po ruských raketách, alebo následky mučenia. Boli tam ešte kusy tiel na uliciach. Zážitky odtiaľ boli naozaj veľmi silné. Masové hroby, ktoré práve vtedy boli len odkopávané, začali sa odkrývať hrôzy ruského mučenia. Návšteva bola významná aj v tom, že pomohla viacerým kolegom ujasniť si, čo znamená táto vojnová invázia a čo sú jej následky. Uvedomili si, čo všetko musíme urobiť, aby sme Ukrajincom pomohli.

Ešte by som dodal, že pomoc z europarlamentu je naozaj veľká. Práve Európsky parlament inicioval zmenu finančného rámca ako sú pôžičky, či priama finančná pomoc, inicioval aj spoločný nákup munície. Návrhy na vyprázdnenie vojenských skladov, aby všetko, čo je použiteľné, bolo dodané Ukrajincom, ktorí bránia aj nás. Nemaľý význam mala aj politická podpora a preto som veľmi rád, že sme spolu s kolegyňou Šojdovou z Českej republiky úspešne navrhli, aby prezident Zelenský a Ukrajinci dostali Sacharovovu cenu. Ide o najvýznamnejšie ocenenie na európskej pôde za slobodu myslenia. Náš návrh poslanci podporili a cena im bola udelená.

- ***Ako je vnímaná náhla zmena postoja v Bruseli a na Ukrajine?***

Naši západní partneri nás postupne dávajú do spoločného košiara s Viktorom Orbánom. Politika „na údajné štyri svetové strany“ ohlasovaná s veľkolepou slávou znamená, že sme stratili schopnosť rozoznať, kde je sever a orientujeme sa na východ. Je až nepochopiteľné, ako počas prebiehajúcej vojny sa môže minister zahraničia Blanár stretnúť s ruským ministrom Lavrovom, ktorý ma krv na rukách a je na európskom sankčnom zozname. Často v rámci dialógu chodím na Ukrajinu. Sú veľmi dobre informovaní. Vzťahy so Slovenskom z ich pohľadu sa zmenili na pragmatickú spoluprácu. O nadštandardných vzťahoch, aké boli dovtedy, ale nemožno hovoriť. Nadštandardné vzťahy sa utlmili aj s našim najbližším partnerom Českom. Začína to skôr pripomínať obdobie 90. rokov za Mečiara.

- ***Slovensko podľa poslednej správy Globsecu je hodnotené ako najviac zraniteľné na hybridné hrozby. Čo v tejto veci robí Európsky parlament?***

Zraniteľnosť na hybridné útoky je obrovská. Možno si ani neuvedomujeme aká veľká. Európsky parlament prijal dôležitú legislatívu, ktorá zabraňuje šíreniu dezinformácií v digitálnom priestore, v čom sme boli prví na svete. Teraz je dôležitá správna implementácia danej legislatívy, aby sa zabránilo šíreniu dezinformácií v online priestore. Aby tí, ktorí šíria zámerne takéto informácie, boli aj potrestaní. Aby nedochádzalo k úmyselnému šíreniu nepravd a predovšetkým vojenského štvania zo strany Ruska, ktoré to robí cielene v online priestore. Využíva na to mnohé legálne, ale najmä nelegálne aktivity na ovplyvňovanie verejnej mienky. To bola prvá aktivita, podľa mňa najvýznamnejšia. Ďalej sme iniciovali znásobenie rozpočtu na boj proti hybridným hrozbám pre oddelenie STRATCOM na úrovni Európskej komisie a odporúčame to isté aj na národnej úrovni. Veľmi ma vyrušuje, že po zmene vlády na Slovensku sa tejto téme nielenže dáva menej priestoru, ale ruší sa aj to, čo bolo zabehnuté a fungovalo.

- ***Prestalo sa bojovať proti dezinformáciám?***

Konkrétne útvary na ministerstve vnútra, ktoré sú určené na boj proti hybridným hrozbám sú ohrozované. Sú momentálne personálne poddimenzované a ľudia, ktorí tam pracovali, sú nútení odísť. To isté platí aj pre ministerstvo obrany. Vyšetrovanie pandémie má na starosti jeho popierač a média, ktoré boli na zoznamoch za šírenie dezinformácií dostávajú od

vládných predstaviteľov relevantný priestor, čím ich vlastne legitimizujú. Mám obavy o vývoj v tejto oblasti, pretože my sme vždy boli náchylní na hybridné hrozby a dnes sa zdá, že vláda namiesto boja proti nim, ich využíva na svoje politické ciele. Navyac samotní vládni predstavitelia sú aj dezinformátormi.

Kapitola tretia

— Spoľahlivá Únia —

**„Úspech nie je konečný, neúspech nie je fatálny.
Odvaha pokračovať je tá, ktorá sa počíta.“**

Winston Churchill

- **Čo sa týka zahraničných tém, dotkneme sa ešte jednej veľkej krajiny, ktorá dominuje v posledných rokoch. Ako definuje Čínu EÚ?**

Názor na Čínu nie je jednotný. Myslím si, že je takmer nemožné povedať, čo je konkrétne názor Únie voči Číne. Názor na Čínu má každá politická skupina iný, líši sa to aj podľa členských štátov. Postupne sa pozícia formuje. Počas pandémie si viac ľudí uvedomilo čínsku hrozbu a prestíž Číny klesla. A europarlament je práve prvou európskou inštitúciou, ktorá sa snaží nielen poukazovať na čínske hrozby, ale ich aj eliminovať. Napríklad iniciovali sme návrh na ochranu proti čínskym investíciám v oblasti informačných technológií. Navrhol sa zákaz na používanie aplikácie Tik Tok v európskych inštitúciách. Dlhodobo upozorňujeme na hrozby čínskych manipulácií. Ako som spomenul, tento názor nie je jednotný a mnohí kolegovia ako aj jednotlivé štáty sa snažia uplatňovať ekonomický aspekt nad úroveň bezpečnostnej hrozby zo strany Číny. Takisto treba podotknúť, že sa dlhodobo posúva uzavretie investičnej zmluvy medzi EÚ a Čínou, pretože na to nie je jednotný názor.

• ***Mala by EÚ prijať obchodnú dohodu s Čínou?***

Áno, ale za veľmi jasných podmienok. S prihliadnutím na našu ochranu a to myslím najmä bezpečnosť v technologických a digitálnych oblastiach. Dôležité je aj duševné vlastníctvo a ochrana patentov, čoho význam do budúca bude rásť. S Čínou sa obchoduje a pre rozvoj Únie je Čína dôležitý obchodný partner. Aj keď ja osobne si myslím, že Čína potrebuje EÚ viac ako my Čínu. Zmluva o voľnom obchode celkom nie je na stole, ale je na stole obchodná a investičná dohoda. Voľný obchod s Čínou momentálne nikto nenavrhuje. Ja som za voľný obchod s Amerikou, ale rozhodne nie s Čínou. Tam v horizonte, minimálne strednodobom nič podobného nehrozí. Myslím, že ani v dlhodobom, pretože Čína nedodržiava rovnaké štandardy. Mám na mysli nielen pracovné, ale aj environmentálne. Teraz sme svedkami stále väčšieho a väčšieho nárastu obranných opatrení na dovoz čínskych výrobkov, ktoré nespĺňajú potrebné štandardy, najmä v oblasti ochrany životného prostredia. Preto sme zaviedli napríklad CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism), čo je de facto uhlíková daň. To znamená, že pokiaľ nebudú vyrábať za rovnakých podmienok ako u nás, tak tie produkty budú extra zdanené. Tým vytvárame nepriamy tlak na iných výrobcov mimo EÚ, v tomto prípade najmä na čínskych, aby dodržiavali normy ochrany životného prostredia.

• ***Ešte sa dotkneme témy rozširovania EÚ. Kandidátsky štatút dostalo viacero krajín vrátane Moldavska a Ukrajiny, neskôr aj Gruzínsko. V akom horizonte by sa mohli stať členmi?***

To závisí najmä od týchto krajín, kedy sú schopné splniť kritéria. V zásade hovoríme o pracovnom rámci najskôr koncom tejto dekády. V roku 2030 by Únia mohla mať nových členov, ale znova musím zdôrazniť, že to závisí predovšetkým od splnenia podmienok v týchto krajinách. Z technického hľadiska sú mnohé krajiny západného Balkánu na tom ďalej a sú ekonomicky vyspelejšie. Mám na mysli Severné Macedónsko, či Čiernu Horu. Avšak rýchlosť približovania sa je najväčšia na Ukrajine, kde je aj veľmi silná spoločenská a politická podpora pre členstvo, čo z nej robí šampióna v približovaní. A to nezačínala od nuly, prvé procesy sa naštartovali v roku 2014, keď bola podpísaná Asociačná dohoda. Momentálne má Ukrajina už viac ako polovicu európskej legislatívy aplikovanej. Približuje sa rýchlym tempom, aj keď nie je na ešte tej úrovni ako spomínané krajiny západného Balkánu. Osobne si myslím, že keď príde na rozširovanie, tak to nebude o jednu krajinu, ale pôjde o štýl väčšieho balíka, ako sme boli svedkom v roku 2004, keď aj my sme sa stali členom.

• ***Je pretrvávajúca vojna na Ukrajine prekážkou integračných procesov?***

Samozrejme, že nie. Želáme si, aby čo najskôr táto invázia skončila, ale platí, že ruská agresia nemôže byť prekážkou približovania sa Ukrajiny k Únii. Toho sme svedkami aj za posledné dva roky. Napriek ťažkej vojenskej situácii urobila krajina veľké pokroky smerom k EÚ. Budujú mnohé samosprávne inštitúcie a aplikujú mnohé protikorupčné opatrenia, zavádzajú environmentálne štandardy. Je veľmi dôležité, aby tento proces pokračoval. Keď vojna skončí, bude potom aj lepšia povojnová obnova krajiny, keď bude mať Ukrajina rovnaké štandardy ako EÚ. Koniec koncov to sme videli aj ako veľké ponaučenie z rozšírenia v roku 2004, aký to bol veľký prínos pre obe strany. Profitovali z rozšírenia nielen krajiny, ktoré vstupovali, ale aj tzv. staré členské krajiny.

• ***Keby si mal zhrnúť ekonomické benefity za posledné volebné obdobie, ktoré by to boli?***

Medzi najdôležitejšie by som zaradil prijatie plánu obnovy a odolnosti, ktorý sa ukázal ako kľúčový nástroj na oživenie európskej ekonomiky. Bolo to prelomové aj v tom, že prvýkrát sú tieto peniaze garantované európskym rozpočtom. Čiže je to prelomové nielen z hľadiska obsahu, ale aj formy. Mňa osobne teší, že veľký priestor v tomto pláne dostala digitalizácia. Treba povedať, že vtedajšia slovenská vláda prijala veľmi zodpovedný a dobrý plán a patrili sme medzi prvé krajiny, ktoré ho mali schválený. Teraz bude dôležité aby sa aj naozaj dodržiaval, pretože je podmienený reformami. V tomto ohľade ma teší, ako šéfa SME Europe, že sa myslelo aj na malých podnikateľov, ktorých účasť je významná. Ďalšia významná vec, ktorá sa podarila, je vnímanie, že okrem ochrany životného prostredia je dôležitá aj konkurencieschopnosť európskej ekonomiky. Myslím si, že sme sa pohli ďalej v chápaní dôležitosti ekonomiky a svedčí o tom aj posledné vystúpenie Ursuly von der Leyen, kde zdôraznila práve konkurencieschopnosť a malé a stredné podnikanie. To považujeme za kostru ekonomiky. Tu sme sa zasadzovali za potrebu znižovania administratívnej záťaže. Predsedníčka hovorila o 30 percentnom znížení regulačnej záťaže. Teraz je dôležité, aby sa o tom nielen hovorilo, ale aby sa tento cieľ aj naplnil.

Veľké veci sa podarili aj v oblasti digitálnej ekonomiky, napríklad akt o digitálnych službách, či akt o umelej inteligencii, ktorý sme prijali ako prvý na svete. Dôležité je, že odsúhlasené akty prinášajú lepšie podmienky menším hráčom a takisto, že slúžia na lepšiu ochranu spotrebiteľa. Tejto téme sa osobitne venujem a som rád že sa podarilo prijať lepšiu ochranu najmä detí na internete.

- ***Vedel by si uviesť príklad z digitálneho aktu?***

Boli tri digitálne akty. Akt o digitálnych službách, akt o digitálnych trhoch a umelá inteligencia. To prvé pomôže najmä v boji proti dezinformáciám a lepšej ochrane spotrebiteľa. V zásade sa vyrovnáva rozdiel medzi online a offline priestorom. To čo bolo nelegálne offline, bude teraz nelegálne aj online. Každý kto šíri informácie, resp. dezinformácie má za to zodpovednosť. V akte o digitálnych trhoch sa zásadne zlepšuje pozícia menších hráčov, ktorí budú mať prístup k údajom, ku ktorým mali prístup len veľkí hráči. V akte o umelej inteligencii sa zavádza pravidlo, že človek je ten, ktorý musí dávať rozhodnutie a umelá inteligencia je len služba. Eliminujú sa hrozby umelej inteligencie ich kategorizáciou. Tie, ktoré sú zakázané, ďalej tie, ktoré sú povolené s určitou mierou regulácie a na väčšinu, ktorá nie je regulovaná vôbec. Myslím, že takéto nastavenie bude nasledovať celý demokratický svet. Osobitne, čo som hovoril o ochrane detí na internete, to sa predovšetkým zavádzajú prísnejšie normy sledovania škodlivých stránok a povinnosť ich sťahovania do 24hodín. Zavádza sa tu nové pravidlo obmedzovania návykového dizajnu. To je legislatíva, pri ktorej som bol spravodajcom. Tým sa obmedzuje čas, ktorý deti trávia na internete a obmedzuje sa ich návykovosť.

Myslím si že z hľadiska ekonomiky je dôležité, že sa prijal tzv. Akt o kritických surovinách, ktorý nám pomôže v časoch krízy si lepšie zaobstarať dôležité komodity. Podarilo sa aj v oblasti poľnohospodárstva zrealizovať program „z farmy na stôl“, ktorý zlepšuje čerstvosť našich potravín.

- ***Veľa z týchto vecí sú pre bežného občana ťažko uchopiteľné veci. Chápu to ako diktát z Bruselu. Ako by si jednoducho vysvetlil fungovanie Únie?***

Únia sme my, vo všetkých inštitúciách máme svojich zástupcov. Čí už je to komisia, parlament, alebo rada. Na každej úrovni máme možnosť ovplyvňovať veci. Najdôležitejšie rozhodnutia sú robené konsenzom na úrovni premiérov. To znamená, že európske inštitúcie majú také právomoci, aké sme im prideliť. Európsky parlament má v posledných dekádach rastúci význam a rastúcu silu. Tu sa upravujú dôležité nariadenia, významná je práca v jednotlivých výboroch, ktoré sa špecializujú podľa oblastí. Je veľmi dôležité vedieť spolupracovať, aby sa podarilo presadiť čo najviac záujmov Slovenska. EÚ sa riadi princípom subsidiarity, to znamená, že sa rozhoduje na tej úrovni, na ktorej je to najefektívnejšie. Napríklad v oblasti digitalizácie, alebo boja proti hybridným hrozbám to má zmysel riešiť na európskej úrovni. Pandémia

nám ukázala, že aj spoločný nákup zdravotníckeho materiálu má význam. Naopak kultúrno etické témy sú na úrovni národných štátov a som si istý, že to tak aj zostane.

- ***Máme mimo EÚ alternatívu?***

Bez EÚ by sme boli menej samostatná, ekonomicky zaostalejšia a politicky nestabilnejšia krajina. EÚ nie je dokonalá, ale je to fantastický projekt, ktorý sa stále rozvíja. Z Európy, ktorá priniesla dve svetové vojny, robí priestor mieru a ekonomickú mocnosť. Na druhej strane je dôležité, aby sme boli aj konštruktívne kritickí. Nie vždy sa zhodneme s kolegami z iných krajín, ale práve na to sú aj inštitúcie ako Európsky parlament, aby sme hľadali spoločné východiská. Slovensko nikdy v histórii nemalo lepšiu príležitosť ovplyvňovať svoj rozvoj a podieľať sa na rozvoji Európy ako dnes. Je dôležité mať v EÚ spoľahlivých zástupcov, ktorí vedia presadiť záujmy občanov.

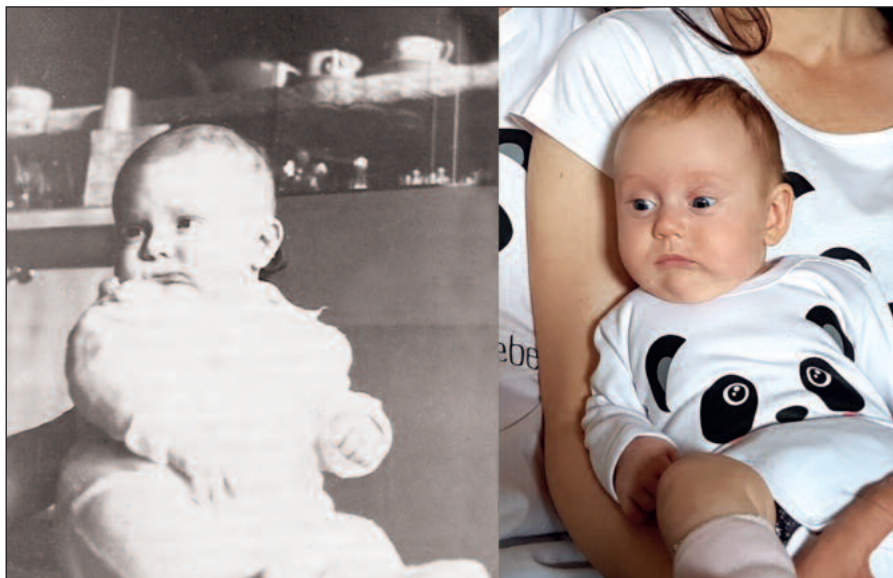
— Fotopríloha —

Rozmýšľanie o životnej ceste v Považskej Bystrici

S rodičmi

Podoby s vnučkou

Podoby s vnukom

Ako žiak III.Základnej školy v Považskej Bystrici

Z maturitného tabla Gymnázia v Považskej Bystrici

Na VŠE sme promovali spolu s budúcou manželkou

Dostala sa mi do hlavy a už tam zostala

S rodinkou

Dcéra Ivana úspěšně ukončila MBA v Londýně

S dcérou, synom, nevestou a zaťom

Ako generálny riaditeľ Coca-Cola Beverages Slovakia

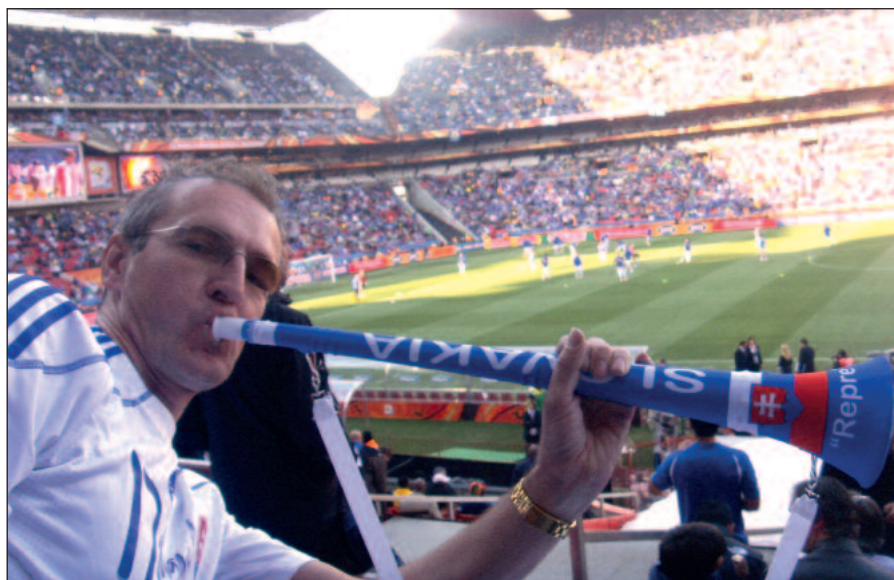
Kapitáni tímov po exhibičnom futbalovom zápase v Lúke

S priateľmi na ZOH 2002 v Salt Lake City

Fandíme na ME 2016 vo Francúzsku

Futbalový fanúšik na MS 2010 v Južnej Afrike

Sofinka ma urobila dedkom

S vnučkou na cyklovýlete

Bežecké tréningy s vnučkou

S vnukom Petríkom

*Pri odovzdávaní Dale Carnegie Leadership Award s predsedom vlády
M. Dzurindom a predstaviteľom Dale Carnegie & Associates Inc.*

Na konferencii Americkej obchodnej komory

Na Kongrese CDU s kancelárkou A. Merkel a predsedom KDH A. Hlinom

S Manfredom Weberom pri tlačovej konferencii o našich aktivitách po vražde Jána Kuciaka a Martyiny Kušnírovej

100 rokov Československa sme si pripomenuli v Europarlamente aj s jeho predsedom A. Tajaním a mojimi českými kolegami M. Šojdrou a L. Niedermayerom

Pri podujatí 25.výročia Nežnej revolúcie v Bruseli s nezabudnuteľným otcom Antonom Srhoľcom a L. Snopkom

Pri 30.výročí odsunu okupačných vojsk s ľuďmi, ktorý sa o tento historický akt najviac zaslúžili – s M. Kocábom a gen. S. Naďovičom

Pri jednaní s taiwanským prezidentom Ma

Pri preberaní vyznamenania Friendship Medal of Diplomacy v Taipei

Túto knižku mi uviedla do života Magda Vášáryová

U Sv. Otca Františka vo Vatikáne

S otcom Antonom Strholcom v Bruseli

S manželkou na Zimnej Olympiáde

S manželkou pri jazde na F1

Zajazdiť si F1 bol vždy môj sen, ktorý mi splnila manželka

S vnučkou pri Velickom plese

S deťmi na tatranských štítoch

Ani pandémie nezabránila preplávaniu Dunaja

Na najvyššom bode Slovenska – vrchole Gerlachu

V cieľ behu Od Tatier k Dunaju s celým našim tímom

Na košickom maratóne

Na maratóne v New Yorku

So sestrou Lenkou po tenise

So synom na 1200 km cyklocesti z Bratislavy do Bruselu

Najlepšie sa spieva „Na Kráľovej holi“ na Kráľovej holi

Pred cieľom horského behu Dotkni sa kríža pod vrcholom Ďumbiera

Na vrchole Ďumbiera

Na pódiu

S priateľmi na cyklotúre Okolo Tatier

S otcovými súrodencami na Považí

S nemeckými MBA študentami pred EÚ po pravidelných prednáškach

S priateľmi z RND, ktorých vždy rád stretávam

Strojenie pri volebnej kampani

Ako sa robí televízny vstup

Kapustnicu podľa babkinho receptu varím rád a pravidelne

Občas si zabrnkám

Doma so psíkmi

Pri sadení stromu v Petržalke s olympijským víťazom M. Tóthom

Pri vystúpení v pléne Európskeho parlamentu

V Európskom parlamente

Na stránickej pôde

V europarlamentnom výbore

S predsedníčkou Európskej Komisie, Ursulou von der Leyen

S predsedníčkou Európskeho parlamentu, Robertou Metsolou

*Na výstave k 100. výročiu Košického maratónu mieru v Štrasburgu,
ktorý som organizoval v septembri 2023*

Pečenie baránka s kamarátkou a kolegýňou, českou europoslankyňou Miškou Šojdrovou

— Curriculum Vitae —

Ing. Ivan Štefanec, MBA, PhD.

Narodený 30. 9. 1961, Považská Bystrica
Manželka Ing. Magdaléna Štefancová (od 20. 8. 1983)
Deti Ivana 1984, Vladislav 1985
Vnúčatá Sofia 2017, Peter 2020, Bianka 2022

Vzdelanie

Základná škola III. ZŠ Považská Bystrica 1967–1975
Stredoškolské Gymnázium v Považskej Bystrici 1975–1979
Vysokoškolské Vysoká škola ekonomická Bratislava, Fakulta riadenia 1979–1983
Postgraduálne Univerzita Komenského Bratislava,
Katedra jazykov JASPEX 1987–1989
MBA Rochester Institute of Technology, New York 1991–1992
Doktorandské Ekonomická Univerzita Bratislava, Fakulta hospodárskej
informatiky 1989–1993
Pracovné Coca-Cola University 1999

Pracovná kariéra

Považské strojárne
Považská Bystrica výskumný pracovník, projektový manažér
1983–1991
Ernst & Young CS Consulting riaditeľ pobočky 1992–1993
Coca-Cola Amatil Slovakia finančný riaditeľ, zástupca generálneho
riaditeľa 1994–1997
Coca-Cola Beverages Slovakia generálny riaditeľ 1998–2002
Coca-Cola HBC riaditeľ pre európsku integráciu 2003–2004
Vláda SR Výbor pre obnovu a rozvoj Vysokých Tatier 2004–2005
Splnomocnenec vlády SR pre zavedenie eura 2006
Národná rada SR poslanec 2006 – 2014
Predseda Výboru pre európske záležitosti 2010 – 2012
Európsky parlament europoslanec 2014 –
Vedúci slovenskej delegácie EPP 2017 –
Prezident SME Europe 2017 –
Prezident EP Beer Club 2019 –
Zájmy šport, hudba a literatúra

— Vedeli ste, že...? —

Ing. Ivan Štefanec, MBA, PhD.

- sa stal prvým nositeľom Dale Carnegie Leadership Award zo Slovenska,
- študoval aj u nositeľa Nobelovej ceny Douglassa Northa,
- bol prvým prezidentom Podnikateľskej Aliancie Slovenska,
- bol prvým splnomocnencom vlády SR pre zavedenie eura,
- po veternej kalamite vo Vysokých Tatrách organizoval Výbor vlády SR pre obnovu a rozvoj Vysokých Tatier,
- pri jeho vedení firmy jej bola udelená Národná cena za kvalitu,
- je držiteľom ocenenia Prominent ekonomiky,
- bol prvým poslancom NR SR s titulom MBA,
- je prezidentom SME Europe, organizácie pre podporu malého podnikania,
- je spolupredsedom Programovému výboru Európskeho internetového fóra,
- je prezidentom Beer Clubu v Európskom parlamente,
- je vedúcim slovenskej delegácie EPP v Európskom parlamente,
- za prácu v Európskom parlamente dostal ocenenie Európskej asociácie daňových poplatníkov,
- je držiteľom vyznamenania Friendship Medal of Democracy udelenej vládou Taiwanu,
- po zvolení do Európskeho parlamentu prešiel z Bratislavy do Bruselu 1200 km na bicykli,
- je vášnivým športovcom a absolvoval viacero triatlonov a maratónov,
- je prvým dedkom, ktorý zabehol Národný beh Devín-Bratislava s vnúčaťom.

Tu môžete dopísať, čo nové ste sa z knižky (nielen o autorovi) dozvedeli:

— Obsah —

Náš poštár	6
Prológ	7
Časť prvá – 80 roky – Cesta z/do nevoľníctva	8
Kapitola prvá – Vojenčina	9
Kapitola druhá – Študentské roky a režim	17
Kapitola tretia – Rodina a strojárne	29
Časť druhá – 1989–1998 – Roky šokovej terapie	34
Kapitola prvá – Zmena mentality	35
Kapitola druhá – Prvé voľby a prvé privatizácie	40
Kapitola tretia – Časy veľkých zmien a mečiarizmus	46
Časť tretia – 1998–2012 – Cesta na západ	58
Kapitola prvá – Zmena kurzu	59
Kapitola druhá – Z biznisu do politiky	66
Kapitola tretia – Z opozície do koalície	75
Časť štvrtá – Európske Slovensko	84
Kapitola prvá – Stagnácia	85
Kapitola druhá – Európska cesta	93
Kapitola tretia – Príležitosť na zlepšenie	108
Časť piata – Zápas o hodnoty pokračuje	117
Kapitola prvá – Vojna za humnami	118
Kapitola druhá – Maďarská cesta RF	123
Kapitola tretia – Spoľahlivá Únia	130
Fotopríloha	135
Curriculum Vitae	173
Vedeli ste, že...?	174

Otázky kládol: Vladislav Štefanec
Na otázky odpovedal: Ivan Štefanec
Jazyková redakcia: Alexandra Nyitrayová

Vytlačené v Bratislave, Apríl 2024

